

**NOZIEDZĪGI NODARĪJUMI VALSTS INSTITŪCIJU DIENESTĀ: LIKUMS
UN PRAKSE**

SATURS

Ievads	1
1. Valsts amatpersonas jēdziena skaidrojums un ar to saistītās problēmas	3
2. Kukuļošanas izpratne un kvalifikācija	16
2.1. Kukuļa priekšmets	18
2.2. Kukuļņemšanas un kukuļdošanas objektīvās izpausmes	26
2.3. Kukuļņemšanas un kukuļdošanas kvalifikācijas problēmas	37
2.4. Starpniecības kukuļošanā objektīvās pazīmes un tās kvalifikācija	47
2.5. Kukuļa piesavināšanās izpratne un kvalifikācija	52
2.6. Kukuļošanā iesaistīto personu atbrīvošana no kriminālatbildības	59
3. Tirgošanās ar ietekmi un tās norobežošana no kukuļošanas	61
4. Dienesta pilnvaru pārsniegšana un dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana	64
4.1. Vispārīgs raksturojums	64
4.2. KL 317. un 318.pantā paredzēto noziegumu kvalifikācijas nianses	66
5. Ar soda noteikšanu saistīti jautājumi	86
Kopsavilkums	94
Izmantoto avotu saraksts	109
Pielikumi Nr.1 un Nr.2	

NOZIEDZĪGI NODARĪJUMI VALSTS INSTITŪCIJU DIENESTĀ: LIKUMS UN PRAKSE

Saskaņā ar 2007.gada 18.aprīlī noslēgto Uzņēmuma līgumu Nr.10-8/20 par zinātniski pētnieciska rakstura darbu “Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā: likums un prakse” veikts pētījums, kura rezultāti izklāstīti zemāk.

IEVADS

Krimināllikuma¹ (turpmāk arī KL) XXIV nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā” ietverti nodarījumi, kas apdraud publiskās varas darbības sabiedrības labā interesi, tie tāpat var būt saistīti ar būtiska kaitējuma radīšanu valsts varai, pārvaldības kārtībai, ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm.

Šo noziedzīgo nodarījumu specifika izpaužas tajā apstākļī, ka lielākoties to izdarītājs jeb noziedzīgā nodarījuma subjekts ir valsts amatpersona, kas ir vai nu pamatsastāva, vai arī kvalificēta sastāva pazīme. Vēl viena būtiska iezīme, kas raksturo analizējamo noziedzīgo nodarījumu grupu, ir tas, ka lielai daļai no tiem piemīt koruptīvs elements, un atbildības par šādiem nodarījumiem regulējumā Latvijai ir konkrētas starptautiskas saistības.

Formulējot noziedzīgus nodarījumus valsts institūciju dienestā, likumdevējs vairākos sastāvos ir iekļāvis līdzīgas pazīmes, tāpēc būtiska ir to nodalīšana nodarījuma kvalifikācijas procesā, tāpat kā to nošķiršana no līdzīgiem sastāviem, kas ietverti Krimināllikuma XIX nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā.”

Pētījuma **mērķis** ir:

1) izvērtēt Krimināllikuma XXIV nodaļā ietverto noziedzīgo nodarījumu valsts institūciju dienestā pazīmju atbilstību Latvijai saistošajos starptautiskajos tiesību aktos noteiktajam un prakses vajadzībām, īpašu vērību veltot koruptīviem noziedzīgiem nodarījumiem;

¹ Krimināllikums. Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

2) apzināt citu valstu likumdevēja pieredzi, reglamentējot atbildību par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, it īpaši par koruptīvām darbībām;

3) nepieciešamības gadījumā formulēt priekšlikumus par Krimināllikuma attiecīgo normu, kurās paredzēta atbildība par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, pilnveidošanu;

4) izpētīt, izmantojot statistikas datus un tiesu nolēmumus, tiesu praksi 2006.gadā iztiesātajās krimināllietās par kukuļošanu (KL 320.-323.pants), dienesta pilnvaru pārsniegšanu un dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu (KL 317. un 318.pants) un tirgošanos ar ietekmi (KL 326¹.pants);

5) nepieciešamības gadījumā formulēt priekšlikumus par vienveidīgas likuma izpratnes piemērošanas nodrošināšanu šīs kategorijas lietās.

Nosprausto uzdevumu izpildei pētījuma gaitā izmantotas vairākas juridiskās pētniecības metodes.

- vēsturiskā metode, veidojot nelielu ieskatu atbildības par noziedzīgu nodarījumu valsts institūciju dienestā regulējuma attīstību Latvijā;
- teleoloģiskā metode, veicot noziedzīgu nodarījumu valsts institūciju dienestā sastāva pazīmju analīzi un apzinot to kvalifikācijas teorētiski praktiskos problēmjautājumus;
- analītiskā metode un indukcijas slēdzieni, analizējot tiesu nolēmumus un vispārinot tajos ietvertos kvalifikācijas risinājumus un sodu noteikšanas praksi;
- salīdzinošā pētniecības metode, apzinot starptautisko un atsevišķu ārvalstu pieredzi atbildības par analizējamo noziedzīgo nodarījumu regulējumu.

Noziedzīgus nodarījumus valsts institūciju dienestā nosacīti var iedalīt vairākās grupās, ņemot par pamatu to objektīvās izpausmes, kā arī citus noziedzīga nodarījuma sastāva elementus, ko arī autore izmantos pētījuma gaitā. Taču, pirms analizēt

konkrētus noziedzīgus nodarījumus, nepieciešams aplūkot jautājumu par noziedzīgo nodarījumu valsts institūciju dienestā subjektu.

1. VALSTS AMATPERSONAS JĒDZIENA SKAIDROJUMS UN AR TO SAISTĪTĀS PROBLĒMAS

Krimināltiesību teorijā ar **noziedzīga nodarījuma subjektu** saprot prettiesisko darbību izdarījušo vai bezdarbību pieļāvušo fizisku un pieskaitāmu personu, kas sasniegusi Krimināllikumā (KL 11.pants) paredzēto vecumu, tas ir, četrpadsmit gadus, un līdz ar to par izdarīto noziedzīgo nodarījumu viņu ir pamats saukt pie kriminālatbildības.² Tas ir tā dēvējamais vispārējais noziedzīgā nodarījuma subjekts. Taču daudzas krimināltiesību normas norāda uz noziedzīgā nodarījuma subjekta īpašām pazīmēm, kas ļauj to zinātnē identificēt kā **speciālo noziedzīgā nodarījuma subjektu**, proti, kā personu, kura var būt tikai par noteiktu noziedzīgu nodarījumu kategoriju vai noteikta veida noziedzīga nodarījuma subjektu.³

Kā jau tika minēts, vairums noziedzīgu nodarījumu valsts institūciju dienestā raksturo tas, ka atbildība par tiem, proti, kukuļņemšanu (KL 320.pants), dienesta pilnvaru pārsniegšanu (KL 317.pants), dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu (KL 318.pants), bezdarbību (KL 319.pants), noteikto ierobežojumu pārkāpšanu (KL 325.pants), neatļautu piedalīšanos mantiskos darījumos (KL 326.pants), dienesta viltojumus (KL 327.pants), nepatiesu dienesta ziņojumu (KL 328.pants), neizpauzamu ziņu izpaušanu (KL 329.pants) ir noteikta **valsts amatpersonai**. Savukārt kukuļdošanas (KL 323.pants), starpniecības kukuļošanā (KL 322.pants), kukuļa piesavināšanās (KL 321.pants) gadījumā, ja to izdarījusi valsts amatpersona, veidojas kvalificēts sastāvs. Līdz ar to aktuāls ir jautājums par valsts amatpersonas jēdziena izpratni, no kā daudzējādā ziņā ir atkarīga noziedzīgā nodarījuma pareiza kvalifikācija.

² Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 75.lpp.

³ Turpat, 78.lpp.

Valsts amatpersonas legāla definīcija ir dota KL 316.panta pirmajā daļā, kurā noteikts, ka **par valsts amatpersonām uzskatāmi** valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku pilda valsts vai pašvaldības dienesta funkcijas un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem. Ar 2002.gada 25.aprīļa likumu⁴, pildot Eiropas Padomes 1999.gada 27.janvāra Krimināltiesību pretkorupcijas konvenciju⁵ (Latvijā spēkā no 2002.gada 1.jūlija), KL 316.pants papildināts ar trešo daļu, nosakot, ka par valsts amatpersonām uzskatāmas arī ārvalstu publiskās amatpersonas, ārvalstu publisko asambleju (institūcija ar likumdošanas vai izpildvaras funkcijām) locekļi, starptautisko organizāciju amatpersonas, starptautisko parlamentāro asambleju locekļi, kā arī starptautisko tiesu tiesneši un amatpersonas.

Bez KL 316.panta skaidrojums valsts amatpersonas jēdzienam sniegts arī 2002.gada 25.aprīļa likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”⁶ 4.pantā un 2002.gada 6.jūnija Valsts pārvaldes iekārtas likuma⁷ 1.panta 8.punktā.

Pirms aplūkot valsts amatpersonas pazīmes, salīdzinājumam nepieciešams neliels pārskats par to, kā šis jēdziens definēts Latvijai saistošajos starptautiskajos tiesību aktos, kā arī citu valstu krimināltiesībās.

Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas 1.pantā definētais termins “valsts amatpersona” konvencijas izpratnē aptver visas tās amatpersonas, kuras uzskatāmas par amatpersonām, valsts ierēdņiem, mēriem, ministriem vai tiesnešiem saskaņā ar attiecīgās valsts nacionālajiem tiesību, tajā skaitā krimināltiesību aktiem. Precizēts, ka par tiesnešiem uzskatāmi arī prokurori un citas personas, kuras ieņem amatus tiesību aizsardzības iestādēs.

⁴ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 9.maijs, 69.nr.

⁵ Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija, Latvijas Vēstnesis, 2000. 20.decembris, 460/464.nr.

⁶ Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 9.maijs, 69.nr.

⁷ Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 21.jūnijs, 94.nr.

Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk ANO) 2000.gada 13.decembra Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību⁸ 8.pantā, norādot uz korupcijas kriminalizēšanu, skaidrots, ka “valsts amatpersona” ir amatpersona vai persona, kas strādā civildienestā saskaņā ar iekšējo normatīvo aktu nosacījumiem un saskaņā ar tās dalībvalsts krimināllikumiem, kurā attiecīgā persona veic šīs funkcijas.

Saeimas 2004.gada 22.aprīlī pieņemtajā Eiropas Savienības 1997.gada 26.maija Konvencijā par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas⁹ skaidrots, ka ar terminu “nacionālā amatpersona” jāsaprot personas, kuras krimināllikuma piemērošanas nolūkos veic amatpersonas vai valsts amatpersonas funkcijas saskaņā ar dalībvalstu nacionālajiem likumiem.

Tādējādi jāsecina, ka minētie starptautiskie tiesību akti **jautājuma par valsts amatpersonas statusu risināšanu pēc būtības nodevuši katras valsts likumdevēja kompetencē**, minot tikai kādas atsevišķas šajā jēdzienā ietilpstošas pazīmes, tāpēc mērķtiecīgi ir ielūkoties vairāku ārvalstu krimināllikumos, lai apzinātu to pieredzi šajā jomā.

Tā, piemēram, Igaunijas Sodu kodeksa¹⁰ 288.pantā, tāpat kā mūsu valsts Krimināllikumā, ietverta norāde uz noteiktu funkciju pildīšanu, nosakot, ka par amatpersonām tiek atzītas personas, kuras ieņem amatus valsts vai municipālajās iestādēs vai pie publiski tiesiskajām vai privāttiesiskajām personām, ja tām uzlikti administratīvie, uzraudzības vai pārvaldes pienākumi vai pienākumi rīkoties ar materiālajām vērtībām vai varas pārstāvja funkcijas.

⁸ Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību (pieņemta un apstiprināta ar 2001.gada 17.maija likumu). Latvijas Vēstnesis, 2001. 6.jūnijs, 87.nr.

⁹ Par Konvenciju par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienību K.3panta 2.punkta c apakšpunktu: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2004. 1.maijs, 69.nr.

¹⁰ Sodu kodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 426.lpp.

Lietuvas Republikas kriminālkodeksa¹¹, kurā kukuļošanas subjekts ir apzīmēts kā valsts kalpotājs, 230.pantā skaidrots, ka ar valsts kalpotājiem saprot personas, kuras pilda valsts dienesta pienākumus – valsts politiķi, publiskās administrēšanas kalpotāji saskaņā ar likumu par valsts dienestu, kā arī citas personas, kuras, strādājot valsts institūcijās, kā arī pašvaldības institūcijās un iestādēs, tiesu, tiesībaizsardzību institūcijās vai valsts kontroles un uzraudzības institūcijās un tām pielīdzinātās institūcijās, pilda varas pārstāvja funkcijas vai kurām piešķirtas administratīvās pilnvaras un oficiāli šo amatu kandidāti. Valsts kalpotājam tiek pielīdzināta persona, kura ieņem amatus jebkādā valsts, nevalstiskā vai privātā iestādē, uzņēmumā vai organizācijā vai sadarbojas ar uzņēmējdarbību, kurai piešķirtas publiskās administrēšanas pilnvaras vai kura sniedz sabiedrībai publiskus pakalpojumus, izņemot personas, kuras veic saimnieciskas vai tehniskas funkcijas.

Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodeksa¹² 11.pagrāfā skaidrots, ka šā likuma izpratnē amatpersona ir persona, kura saskaņā ar Vācijas tiesībām ir a) valsts kalpotājs vai tiesnesis; b) atrodas citādās publiski tiesiskās attiecībās sakarā ar amatu vai c) citādā veidā nozīmēta, lai iestādē vai citā organizācijā vai pēc to pilnvarojuma pildītu publiskās pārvaldes uzdevumus neatkarīgi no organizatoriskās formas, kāda izvēlēta šo uzdevumu realizēšanai. Par tiesnesi Vācijas kriminālkodeksa izpratnē uzskatāma persona, kura saskaņā ar Vācijas tiesībām ir profesionāls tiesnesis vai goda tiesnesis. Savukārt speciāli valsts dienestam pilnvarota ir tāda persona, kura, nebūdamā amatpersona, a) izpilda valsts pārvaldes uzdevumus varas institūcijās vai jebkurā citā iestādē, vai b) sabiedrībā vai citā apvienībā, uzņēmumā vai firmā, kuras realizē valsts uzdevumus varas institūciju vai citu iestāžu vietā, strādā vai darbojas tās labā, un saskaņā ar likumu tai ir formāls pienākums godprātīgi veikt savus uzdevumus.

¹¹ Lietuvas Republikas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004,324.lpp.

¹² Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 436.-437.lpp.

Atbilstoši Austrijas kriminālkodeksa¹³ 74.pagrāfā dotajai definīcijai ierēdnis, kas ir analizējamo noziedzīgo nodarījumu subjekts, ir ikviens cilvēks, kurš pilnvarots, lai Federācijas, Zemes, kopienu savienības, kopienas vai citas publisko tiesību personas vārdā, izņemot baznīcu vai reliģisku apvienību, patstāvīgi vai kopā ar citām personām stātos tiesiskajās attiecībās kā to institūcija vai citādā veidā pilnvarots Federācijas, Zemes vai kopienu uzdevumos.

Saskaņā ar Šveices kriminālkodeksa¹⁴ 110.panta 4.punktu ar ierēdņiem, kā apzīmēti analizējamo noziedzīgo nodarījumu subjekti, saprot vēlētus sabiedriskās pārvaldes un justīcijas ierēdņus un kalpotājus. Ierēdņi tāpat ir personas, kuras uz laiku ieņem amatus vai uz laiku nozīmētas tajos, vai uz laiku veic publiskos pienākumus.

Spānijas kriminālkodeksā¹⁵ par šo noziedzīgo nodarījumu subjektu tiek atzīti varas pārstāvji un valsts kalpotāji, kuru legāla definīcija dota Kriminālkodeksa 25.pantā, saskaņā ar kuru par varas pārstāvi atzīstama persona, kurai pašai par sevi vai kā kādas korporācijas, tiesas vai koleģiālas institūcijas loceklim ir deleģētas varas funkcijas. Savukārt par valsts kalpotāju tiek atzīts tas, kurš saskaņā ar tiešu likuma priekšrakstu notikušo vēlēšanu vai iecelšanas rezultātā realizē valsts varas funkcijas.

Tādējādi jāsecina, ka, lai arī minēto ārvalstu krimināllikumos ir vērojamas zināmas atšķirības, amatpersonas jēdziens tiek definēts, balstoties uz noteiktu kritēriju aprakstu, kas mūsu valsts Krimināllikumā, sniedzot norādi uz valsts amatpersonas izpildāmajām funkcijām, kopumā atzīstams par veiksmīgu. Šāds noziedzīgo nodarījumu valsts institūciju dienestā subjekta noteikšanas princips bija raksturīgs arī pirmajai Latvijā veiktajai kodifikācijai – 1933.gada Sodu likumam¹⁶, kura 43.panta otrajā daļā, raksturojot dienesta noziedzīgu nodarījumu subjektu - dienestpersonu, norādīts, ka par tādu uzskatāma katra persona, kas izpilda valsts, valsts autonoma uzņēmuma vai pārvaldības dienesta pienākumus vai šā dienesta pagaidu uzdevumu,

¹³ Austrijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 265.-266.lpp.

¹⁴ Šveices kriminālkodekss. Turpat, 368.lpp.

¹⁵ Liholaja V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Spānijas kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002, 90.lpp.

¹⁶ Sodu likums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1936.

jeb, kā rakstījis P. Mincs, ikkatrs dienesta pienākumu nesējs, ikkatrs, kas iecelšanas, ievēlēšanas un tamlīdzīgā ceļā pastāvīgi vai uz laiku kļuvis par tā stāvokļa nesēju, ko romieši sauca “munus publicum.”¹⁷

Kā jau minēts, bez Krimināllikuma 316.panta valsts amatpersonas skaidrojums ietverts arī citos tiesību aktos, piemēram, likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”¹⁸ 4.pantā, kura pirmajā daļā dots valsts amatpersonu uzskaitījums, savukārt panta otrajā un trešajā daļā norādīts, kādas vēl personas uzskatāmas par valsts amatpersonām. Tā saskaņā ar šā panta otro daļu tās ir personas, kurām, pildot amata pienākumus valsts vai pašvaldības institūcijās, saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir tiesības izdot normatīvus aktus, kā arī veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas attiecībā uz personām, kas neatrodas to tiešā vai netiešā pakļautībā, vai tiesības rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu, tai skaitā ar finanšu līdzekļiem. Panta trešajā daļā norādīts, ka par valsts amatpersonām uzskatāmas arī personas, kuras pilda amata pienākumus ārpus valsts vai pašvaldības institūcijām, ja tām saskaņā ar normatīvajiem aktiem pastāvīgi vai uz laiku valsts vai pašvaldība ir deleģējusi kādu no šā panta otrajā daļā minētajām funkcijām.

Latvijas Republikas Satversmes tiesa 2003.gada 29.oktobra spriedumā¹⁹, izskatot S. Ēlertes konstitucionālo sūdzību, norādīja, ka, lai gan likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” un Krimināllikuma valsts amatpersonas definīcijas nav vienādas, tomēr tās arī nav pretrunā viena ar otru. Taču būtiski noskaidrot, vai, analizējot valsts amatpersonas krimināltiesisko izpratni, jāveic atsauces arī uz šo likumu vai pat, kā, piemēram, norāda D. Mežulis²⁰, tas “bez šaubām jāievēro, arī risinot jautājumu par saukšanu pie kriminālatbildības par korupciju.”

Savulaik, analizējot Krimināllikumā un likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” sniegto valsts amatpersonas definīciju, esmu paudusi

¹⁷ Pauls Mincs. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V. Liholajas komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 60.lpp.

¹⁸ Latvijas Vēstnesis, 2002. 9.maijs, 69.nr.

¹⁹ Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100.pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 29.oktobra spriedums. Latvijas Vēstnesis, 2003. 30.oktobris, 152.nr.

²⁰ Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 60.lpp.

viedokli par nepieciešamību iespējami maksimāli saskaņot legālās definīcijas²¹, un arī patlaban uzskatu, ka nevajadzētu būt atšķirīgai valsts amatpersonas izpratnei, lai arī atšķirīgs ir to nosakošo tiesību aktu mērķis.

Kā skaidro Valsts ieņēmumu dienesta Korupcijas novēršanas daļas priekšniece A. Krastiņa²², likums “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” nosaka “konkrētus pienākumus, ierobežojumus un aizliegumus ar mērķi novērst valsts amatpersonas darbību interešu konflikta situācijā, kā arī publiskot savu mantisko stāvokli un tā izmaiņas amata pienākumu pildīšanas laikā” un “galvenokārt ir vērsts uz korupcijas novēršanas pasākumu ieviešanu valsts un pašvaldību institūciju darbībā, ar korumpētu valsts amatpersonu saukšanu pie kriminālatbildības būdams saistīts pastarpināti.”

Ne visas likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” norādītās valsts amatpersonas var būt arī Krimināllikuma XXIV nodaļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu subjekts, jo to kompetencē neietilpst KL 316.panta pirmajā daļā ietvertu funkciju veikšana. Tā, piemēram, ar šā likuma 4.panta pirmās daļas 17.punktu par valsts amatpersonām ir atzīti vispārējā un specializētā civildienesta ierēdņi – personas, kuras saskaņā ar 2000.gada 7.septembra Valsts civildienesta likuma²³ 3.panta pirmajā daļā noteikto, likumā norādītajās iestādēs veido nozares politiku un attīstības stratēģiju, koordinē nozares darbību, sadala vai kontrolē finanšu resursus, izstrādā normatīvos aktus vai kontrolē to ievērošanu, sagatavo vai izdod administratīvos aktus, vai arī sagatavo vai pieņem citus ar indivīda tiesībām saistītus lēmumus. Tādējādi ierēdņi, kuri nepilda nevienu no KL 316.panta pirmajā daļā norādītajām funkcijām, var būt tikai likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” subjektiem.

²¹ Liholaja V. Par korumpētas amatpersonas atbildību un Krimināllikumu. Jurista Vārds, 2001. 20. un 27.februāris, 197. un 198.nr.

²² Krastiņa A. Korupcijas subjekta krimināltiesiskais aspekts. Jurista Vārds, 2004. 17. un 24.augusts, 31., 32.nr.

²³ Valsts civildienesta likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000. 22.septembris, 331/333.nr.

Atšķirības vērojamas arī abos analizējamajos tiesību aktos noteikto valsts amatpersonu funkciju apjoma ziņā. Ja KL 316.panta pirmajā daļā noteikts, ka valsts amatpersonai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas, neparedzot kādus izņēmumus, attiecībā uz ko šīs funkcijas realizējamās, tad saskaņā ar likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 4.panta otro daļu valsts amatpersona šādas funkcijas ir tiesīga veikt tikai attiecībā uz personām, kas neatrodas to tiešā vai netiešā pakļautībā.

Tādējādi jāsecina, ka Krimināllikuma piemērošanas nolūkos likumdevējs tā 316.panta pirmajā daļā ir devis valsts amatpersonas jēdzienu, un, ja ir konstatēta personas izpildāmo funkciju atbilstība šajā valsts amatpersonas definīcijā nosauktajām funkcijām, ir pamats tādas personas atzīšanai par noziedzīgo nodarījumu valsts institūciju dienestā speciālo subjektu.

Tāds risinājums rodams arī tiesu praksē.

Tā ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2003.gada 18.februāra spriedumu²⁴ attaisnota kukuļņemšanā apsūdzētā Rīgas domes Komunālā departamenta Dzīvokļu pārvaldes priekšnieka vietniece I. Upīte, pamatojot ar to, ka apsūdzētā nav uzskatāma par valsts amatpersonu, jo viņas pakļautībā esošo struktūru kontrole bijusi izpildu tehniska rakstura, savukārt, piedaloties komisiju darbā, viņa nav pieņēmusi citām personām saistošus lēmumus. Apelācijas instances tiesa šo pirmās instances tiesas attaisnojošo spriedumu atcēla un atzina I. Upīti par valsts amatpersonu KL 316.panta pirmās daļas izpratnē. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar 2004.gada 10.februāra lēmumu²⁵ apelācijas instances tiesas nolēmumu atstāja negrozītu un norādīja, ka Dzīvokļu pārvaldes priekšnieka vietnieka tiešā pakļautībā atrodas juridiskā daļa un rajonu teritoriālās daļas, viņa pienākumos ietilpst dzīvokļu pārvaldes darba vadīšana, organizēšana un kontrole, kas atbilst kontroles un uzraudzības funkciju veikšanai KL

²⁴ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2003.gada 18.februāra spriedums lietā Nr.K30-56/3.

²⁵ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2004.gada 10.februāra lēmums lietā Nr.SKK-55.

316.panta izpratnē. Savukārt I. Upītes piedalīšanās divu komisiju darbā ar balsstiesībām tika uzskatīta par lēmumu pieņemšanu, kas saistoši citām personām neatkarīgi no tā, vai “citas personas” ir viņai pakļautas.

Jautājums par noziedzīgā nodarījuma subjekta esamību vai neesamību tika risināts arī kriminālprocesā A. Taraneka apsūdzībā, kurš ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2005.gada 18.marta spriedumu notiesāts par kukuļņemšanu un dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu saskaņā ar KL 320.panta otro daļu un 318.panta otro daļu. Ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2006.gada 5.janvāra spriedumu A. Taraneks attaisnots apsūdzībā par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, kas tiks analizēts attiecīgajā darba sadaļā. Iesniegtajā kasācijas sūdzībā A. Taraneks lūdza izbeigt kriminālprocesu arī apsūdzībā par kukuļņemšanu, apstrīdot savu valsts amatpersonas statusu un norādot, ka Korupcijas novēršanas likumā²⁶, kas bija spēkā viņam inkriminēto darbību izdarīšanas brīdī, kā arī Tieslietu ministrijas amatpersonu sarakstos tiesu izpildītāji nav minēti. Kasators tāpat norādīja, ka viņa statuss arī pēc jaunā Interesu konflikta novēršanas likuma nav valsts amatpersonas statuss.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar 2006.gada 17.marta lēmumu²⁷ konstatēja, ka A. Taraneks kā tiesu izpildītājs par valsts amatpersonu atzīts pamatoti. Senāta Krimināllietu departaments norādīja, ka Civilprocesa likuma 551.panta pirmajā daļā (redakcijā, kas bija spēkā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī - 2001.gada novembrī - decembrī) noteikts, ka tiesu izpildītāja prasības un rīkojumi, izpildot tiesu spriedumus un citus nolēmumus, ir obligāti fiziskajām un juridiskajām personām visā valstī. Saskaņā ar likuma “Par tiesu varu” (redakcijā līdz 2002.gada 31.oktobrim) tiesu izpildītāji ir Tieslietu ministrijas struktūrvienības - Tiesu izpildītāju departamenta, tātad valsts iestādes darbinieki. Tādējādi tika atzīts, ka tiesu izpildītāji ir valsts iestādēs strādājošas personas, kurām ir

²⁶ Korupcijas novēršanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. 11.oktobris, 156.nr.

²⁷ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 17.marta lēmums lietā Nr.SKK01-0162.

tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām. Savukārt vecākajam tiesu izpildītājam, kāds bija apsūdzētais, ir arī lēmumu pieņemšanas, uzraudzības un kontroles funkcijas pār pārējiem tiesu izpildītāju kantora tiesu izpildītājiem. Tas, ka tiesu izpildītāju amats tajā laikā nebija iekļauts valsts amatpersonu sarakstā, pats par sevi nevar būt par pamatu tam, lai tiesu izpildītāju neatzītu par valsts amatpersonu, pastāvot iepriekš minētajām ar likumiem viņiem paredzētajām funkcijām.

To, ka atzīstot personu par valsts amatpersonu KL 316.panta nozīmē, ir jāvadās no personas faktiskās rīcības, nevis no viņas amata vai pilnvaru formālās noformēšanas, apstiprina Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums²⁸ A. Čerņevska apsūdzībā, ka viņš, būdams valsts amatpersona - Valsts ieņēmumu dienesta Jēkabpils rajona muitas uzraugs, nav pildījis savus amata pienākumus, ar ko radīts būtisks kaitējums ar likumu aizsargātām valsts interesēm. Noraidot kasācijas sūdzību, kurā bija norādīts, ka apsūdzētais nebija atestēts muitas darbam, strādājis bez darba līguma un nav bijis nodevis zvērestu, Senāta Krimināllietu departaments norādīja, ka “neatkarīgi no atestēšanas, zvērēšanas, darba attiecību noformējuma precizitātes A. Čerņevskis bija uzņēmis pildīt amatpersonas pienākumus un pildīja tos. Tādēļ viņš Latvijas KK 162.panta (KL 316.pants – V.L.) izpratnē bija amatpersona un viņam jāatbild kā amatpersonai.”

No visa iepriekš minētā izriet, ka **Krimināllikuma 316.panta pirmā daļa satur pilnīgu un galīgu to kritēriju uzskaitījumu, saskaņā ar kuriem persona ir atzīstama par valsts amatpersonu krimināltiesiskā nozīmē, no kā arī jāvadās, kvalificējot noziedzīgus nodarījumus valsts institūciju dienestā.** Iespējams, perspektīvā būtu apsverams jautājums par šīs krimināltiesību normas pilnveidošanu tieši attiecībā uz tajā norādīto valsts amatpersonas funkciju – valsts vai pašvaldības dienesta pildīšanu pastāvīgi vai uz laiku.

²⁸ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2001.gada 15.maija lēmums lietā Nr.SKK-150.

Saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likumu²⁹ valsts pārvaldi realizē kā sākotnējā publisko tiesību persona – Latvijas Republika, tā arī atvasinātās publiskās personas, tai skaitā pašvaldības, kas nebūt nav vienīgās atvasinātās publiskās personas, kuras patlaban paliek ārpus KL 316.panta pirmajā daļā norādītā. Lai situāciju labotu un KL 316.panta pirmo daļu pilnveidotu, ir izskanējis ierosinājums³⁰ **norādi uz valsts vai pašvaldības dienesta pienākumu pildīšanu aizstāt ar norādi uz publisko pienākumu pildīšanu**, kas ir apspriešanas vērts. Līdz ar norādi uz publisko pienākumu pildīšanu, kas būtu galvenais kritērijs šajā gadījumā, par valsts amatpersonu var būt gan valsts vai pašvaldības institūcijas vai citas autonomas publiskas iestādes darbinieks, gan arī kapitālsabiedrības izpildinstitūcijas loceklis u.tml. Norāde uz publisko funkciju pildīšanu ir ietverta, piemēram, Beļģijas kriminālkodeksa³¹ nodaļā “Par personu, kas veic publiskas funkcijas, korupciju”, Polijas kriminālkodeksa³² 228. un 229.paragrāfā.

Precīza valsts amatpersonas statusa noskaidrošana ir būtiska ne tikai gadījumos, kad jāizlemj par valsts amatpersonas saukšanu pie kriminālatbildības par kādu no noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, bet arī, lai **norobežotu šos nodarījumus no pēc sastāva līdzīgiem, kad viens no galvenajiem nodalīšanas kritērijiem ir noziedzīgā nodarījuma subjekts.**

Tāds ir KL 326².pantā “Prettiesiska labuma pieprasīšana un pieņemšana”³³ ietvertais noziedzīgais nodarījums, kas pēc savām objektīvajām pazīmēm līdzinās kukuļņemšanai, jo tāpat izpaužas kā materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu apzināti prettiesiska pieprasīšana un pieņemšana par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu labuma devēja interesēs, ļaunprātīgi izmantojot savas pilnvaras. Taču, atšķirībā no KL 320.panta, kurā kā kukuļņemšanas subjekts ir norādīta valsts amatpersona, KL 326².pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjekts

²⁹ Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 21.jūnijs, 94.nr.

³⁰ Plašāku pamatojumu skat. Balodis – Bolužs J. Kukuļošanas krimināltiesiskie aspekti. Maģistra darbs. LU Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedra, 2007, 58.-60., 79.lpp.

³¹ Уголовный кодекс Бельгии. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, С.163-179.

³² Уголовный кодекс Республики Польша. Минск: Тесей, 1998, С.83-84.

³³ Ietverts ar 2006.gada 16.februāra likumu “Grozījumi Krimināllikumā”. Latvijas Vēstnesis, 2006. 8.marts, 39.nr.

ir valsts vai pašvaldības iestādes darbinieks, kurš nav valsts amatpersona, vai valsts institūcijas pilnvarota tāda pati persona. Šie grozījumi Krimināllikumā ietverti atbilstoši 2004.gada 4.augustā Latvijas Republikas Ministru kabineta apstiprinātajai Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmai 2004.-2008.gadam³⁴, kurā, lai pilnveidotu juridisko atbildību par koruptīvām darbībām publisko pakalpojumu sniegšanas jomā, tika izvirzīts uzdevums - novērst korupciju publisko pakalpojumu sfērā (ārstniecībā, izglītošanā, revīzijā un auditā, ekspertīzē, advokatūrā), paredzot kriminālatbildību par nelikumīgu mantisku labumu pieprasīšanu un pieņemšanu publiskā sfērā.

Pēc autorei sniegtās informācijas tiesu prakses šāda veida lietās valstī vēl nav. Taču ir izskanējusi ziņa, ka Jelgavas pilsētas prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīti kriminālprocesa materiāli par kādu Jelgavas slimnīcas ārstu par apzināti prettiesiska labuma – Ls 100 pieprasīšanu un pieņemšanu par operācijas veikšanu. Mediji tāpat ziņoja par kādu Lauksaimniecības universitātes docētāju saistībā ar materiālu labumu pieprasīšanu un pieņemšanu par pārbaudījumu nokārtošanu.

Krimināllikumā jau kopš tā pieņemšanas brīža ir iekļautas vairākas normas, kurās paredzēta atbildība par **dienesta ļaunprātību un korupciju privātajā sektorā**. Šie noziedzīgie nodarījumi ievietoti XIX nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā” un nav šā pētījuma priekšmets, taču aplūkojami saistībā ar to norobežošanu no pēc sastāva līdzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā. Runa ir par KL 196., 197. 198. un 199.pantu, kuros ietvertie noziedzīgie nodarījumi no līdzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā **atšķiras pēc apdraudējuma objekta**, jo ir vērsti pret tautsaimniecības interesēm komercuzņēmumu dienesta darbības sfērā, un **pēc noziedzīgā nodarījuma subjekta, kas ir galvenais šo nodarījumu norobežošanas kritērijs**, izņemot KL 199.pantu.

³⁴ Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programma 2004.-2008.gadam (Informatīvā daļa). Apstiprināta ar LR Ministru kabineta 2004.gada 4.augusta rīkojumu Nr.547. <http://ppd.mk.gov.lv/ui/DocumentContent.aspx?ID=3240>.

Sākotnējā redakcijā kā visu iepriekš minēto noziedzīgo nodarījumu – pilnvaru ļaunprātīgas izmantošanas un pārsniegšanas, nolaidības un neatļautas labumu pieņemšanas subjekts bija norādīts uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas atbildīgais darbinieks, tas ir, persona, kurai, kā skaidrots KL 196.panta pirmajā daļā, uzņēmumā (uzņēmējsabiedrībā) vai organizācijā ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai tiesības rīkoties ar uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas mantu vai finanšu līdzekļiem, kā arī uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas pilnvarota tāda pati persona. Tātad, pēc būtības šis speciālais subjekts arī ir amatpersona, taču tā nav valsts amatpersona, jo darbojas privātajā sfērā.

2006.gada 16.februārī³⁵ KL 198.pantā tika izdarīti grozījumi, paplašinot kriminālatbildības subjektu loku, kas atbilst Latvijai saistošās Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas 8.pantā noteiktajam, ka ikviena puse veic tādus pasākumus, lai saskaņā ar tās likumu kvalificētu kā noziedzīgu nodarījumu uzņēmējdarbības gaitā tāda veida apzināti veiktu darbību, ar kuru jebkuras personas, kuras vada privātā sektora uzņēmumus vai strādā tajos jebkurā amatā, pieprasa vai saņem tieši vai netieši tām nepienākošos priekšrocību...”.

Pēc grozījumu izdarīšanas, par KL 198.panta pirmajā un otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektu var būt uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas darbinieks vai cita persona, kas uz likuma vai tiesiska darījuma pamata pilnvarota vest citas personas lietas, savukārt saskaņā ar šā panta trešo un ceturto daļu pie atbildības saucams 1) uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, 2) uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas pilnvarota tāda pati persona un 3) persona, kas uz likuma vai tiesiska darījuma pamata pilnvarota izšķirt strīdus, kuriem paredzētā atbildība ir bargāka.

Tagad pāriešu pie atsevišķu noziedzīgu nodarījumu valsts institūciju dienestā pazīmju analīzes, kā pirmo aplūkojot kukuļošanu.

³⁵ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2006. 8.marts, 39.nr.

2. KUKUĻOŠANAS IZPRATNE UN KVALIFIKĀCIJA

Kukuļošana nav normatīvs termins, jo, lai arī tas ir pieminēts KL 322.panta pirmajā daļā un 324.panta trešajā daļā, Administratīvā procesa likuma³⁶ 86.panta pirmās daļas 4.punktā un 105.panta piektajā daļā, kā arī Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma³⁷ 1.panta pirmajā daļā, plašāk tas izskaidrots netiek. Taču šo jēdzienu plaši pielieto juridiskajā zinātnē³⁸ un praksē.³⁹

Ar jēdzienu “kukuļošana” Latvijas krimināltiesību doktrīnā patlaban apzīmē noziedzīgu nodarījumu grupu – kukuļņemšanu (KL 320.pants), kukuļdošanu (KL 323.pants), starpniecību kukuļošanā (KL 322.pants) un kukuļa piesavināšanos (KL 321.pants)⁴⁰. Jāpiezīmē, ka kukuļa piesavināšanās kā patstāvīgs sastāvs tika izdalīts tikai Krimināllikumā un iepriekš tā tika kvalificēta kā krāpšana saskaņā ar LPSR (Latvijas) kriminālkodeksa 142.pantu.⁴¹ Tādēļ šajā laika posmā pamatoti kukuļošanu raksturoja kā krimināltiesisku jēdzienu, kas aptver trīs noziedzīgus nodarījumus - kukuļņemšanu, kukuļdošanu un starpniecību kukuļošanā.⁴²

1999.gada 27.janvārī parakstītā Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija kukuļņemšanu un kukuļdošanu tāpat nosauc par kukuļošanu, kukuļdošanu apzīmējot par aktīvo, bet kukuļņemšanu – par pasīvo kukuļošanu, attiecinot to gan uz valsts institūciju dienestu, gan arī uz privāto sektoru. Jānorāda, ka 20.gadsimta sākumā Latvijas krimināltiesību zinātnē, definējot kukuļošanu, uz iedalījumu aktīvajā

³⁶ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14.novembris, 164.nr.

³⁷ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 30.aprīlis, 65.nr.

³⁸ Skat., piemēram, Krastiņa A. Korupcijas subjekta krimināltiesiskais aspekts. Jurista Vārds, 2004. 17. un 24.augusts, 31., 32.nr.; Liholaja V. Starptautiskās krimināltiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 172.-175.lpp.; Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003; A. Niedres komentāri KL 320.-323.pantam. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: firma “AFS”, 2007, 422.-426.lpp.; Pundurs A. Par provokācijas iespējām kukuļošanas lietās. Jurista Vārds, 2006. 24.janvāris, 4.nr.

³⁹ Tiesu prakse krimināllietās par kukuļošanu. Jurista Vārds, 2002. 17.decembris, 25.nr.

⁴⁰ Skat. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā un Sevišķā daļa. Papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001, 399.lpp. – A. Niedres piedāvātais formulējums; Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 448.lpp.

⁴¹ Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982, 457.lpp.: Par tiesu praksi kukuļošanas lietās: LR Augstākās tiesas plēnuma 1993.gada 21.jūnija lēmums Nr.7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: [b.i.], 2002.

⁴² Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998, 125.lpp.

un pasīvajā kukuļošanā tāpat tika likts būtisks uzsvars: “Kukuļošana, viens no t.s. dienesta nodarījumiem. Valsts soda kukuļošanu gan tāpēc, ka cenšas novērst dienestpersonu stāvokļa nelietīgu izmantošanu, gan tāpēc, ka grib novērst tādas nelietīgas rīcības varbūtību. [...] Katrā kukuļošanas gadījumā ir divas puses: kukuļotājs un dienestpersona – kukuļa adresāts. Saskaņā ar to izšķir aktīvo kukuļošanu (uzpirkšanu) un pasīvo kukuļošanu (kukuļa ņemšanu).⁴³

Tālāk pievērsīšos atsevišķu kukuļošanas nodarījumu, kas visi saskaņā ar KL 7.pantu klasificēti kā noziegumi, sastāva pazīmēm, par galveno uzdevumu uzskatot 1) noskaidrot Krimināllikumā ietverto noziedzīgo nodarījumu pazīmju atbilstību Latvijai saistošo starptautisko dokumentu prasībām un prakses vajadzībām, un 2) apzināt šo krimināltiesību normu praktiskās piemērošanas problēmjaudājumus. Taču, pirms aplūkot atsevišķas kukuļošanas kvalifikācijas teorētiskās un praktiskās problēmas, kam esmu pievērsusies arī iepriekš,⁴⁴ minēšu dažus statistikas datus par Latvijas tiesās pirmajā instancē iztiesātajām lietām par kukuļošanu, kas atspoguļoti zemāk redzamajā tabulā,⁴⁵ kā arī pakavēšos pie kukuļa, kas ir kopīga visu kukuļošanu veidojošo nodarījumu pazīme, izpratnes, vienādā mērā attiecinot to gan uz valsts, gan uz privāto sfēru.

Tabula Nr.1⁴⁶

Pārskats par krimināllietu izskatīšanu Latvijas tiesās pirmajā instancē (ar spriedumu)

Pants/ Gads	2005.	2006.	2007. 01.01-06.08
KL 320.p.	20	21	9
KL 321.p.	4	1	0
KL 322.p	3	2	0
KL 323.p.	11	20	16

⁴³ Latviešu konversācijas vārdnīca. X sējums. Rīga: A. Gulbja apgādā, 1927.-1928, 18803 sl.

⁴⁴ Skat., piemēram, Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 423.-437.lpp.; Komentāri par Latvijas tiesu praksi krimināllietās. 2.grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 171.-196.lpp.; Kukuļošanas kvalifikācija un sods. Jurista Vārds, 2007. 4.augusts, 32.nr., 1.-10.lpp.

⁴⁵ Pilns pārskats ievietots Pielikumā Nr.1.

⁴⁶ Tiesu administrācijas Tiesu darba organizācijas departamenta tiesu statistikas nodaļas pārskats (nepublicēts).

Darba gaitā izpētīti 35 dažādu tiesu instanču nolēmumi kukuļošanas lietās valsts institūciju dienestā,⁴⁷ ar kuriem 2005.-2007.gadā atzītas par vainīgām un notiesātas 46 personas, no tām par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, kas paredzēti

KL 320.pantā - 18 personas,

KL 322.pantā - 3 personas.

KL 321.pantā - 11 personas,

KL 323.pantā -21 persona, kopā – 53

personas.⁴⁸

2.1. Kukuļa priekšmets

Pirms analizēt kukuļa priekšmeta saturu, nepieciešams noskaidrot kukuļa priekšmeta vietu un nozīmi noziedzīga nodarījuma sastāva ietvaros, jo krimināltiesībās tiek izdalīts noziedzīga nodarījuma priekšmets, kā arī noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rīki un līdzekļi, kas nav tāpatīgi jēdzieni.

Noziedzīga nodarījuma priekšmets ir cilvēka ārējā pasaulē objektīvi eksistējoša lieta, pret kuru tieši vērstas kaitīgs nodarījums un līdz ar to tiek apdraudēts noziedzīga nodarījuma objekts, proti, ar likumu aizsargātās valsts, sabiedrības, atsevišķu cilvēku grupu vai indivīdu intereses. Tādējādi par noziedzīga nodarījuma priekšmetu var runāt tikai gadījumos, kad kaitējuma nodarīšana noziedzīga nodarījuma objektam ir tieši saistīta ar iedarbību uz noziedzīga nodarījuma objektā ietilpstošu materiālas pasaules priekšmetu (lietu). Šādu noziedzīga nodarījuma objekta un priekšmeta savstarpējo saistību un to pastāvēšanas nosacītību determinē tas, ka nodarījuma priekšmets ir noteiktu interešu substance, to pastāvēšanas priekšnosacījums, piemēram, konkrēta manta ir īpašuma tiesību reālas īstenošanas nosacījums.⁴⁹

Tā kā kukulis tiek piedāvāts vai dots un valsts amatpersona to pieņem vai piekrīt kukuļa piedāvājumam, lai izdarītu vai neizdarītu kādu darbību kukuļdevēja, kukuļa

⁴⁷ Pārskats par šiem tiesu nolēmumiem, notiesātajām personām, nodarījuma kvalifikāciju un noteikto sodu ievietots pielikumā Nr.2.

⁴⁸ Šis skaitlis ir lielāks par iepriekš minēto, jo dažām personām, inkriminēti vairāki nodarījumi, kas aptveras ar jēdzienu kukuļošana.

⁴⁹ Plašāk par to skat. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 32.-39., 45.-46.lpp.

piedāvātāja vai kādas citas personas interesēs, ir jāsecina, ka šāda savstarpējā saistība starp noziedzīga nodarījuma objektu un kukuļa priekšmetu nepastāv. Kaitējuma nodarīšana publiskās varas darbības sabiedrības labā interesēm, valsts autoritātes interesēm nenotiek caur iedarbību uz kukuli, bet gan tāpēc, ka kukuļa došana un kukuļa ņemšana rada apdraudējumu publiskās varas taisnīgai darbībai, kas savukārt apstiprina tēzi, ka kukulis nevar būt kukuļošanas jeb noziedzīga nodarījuma priekšmets, kā to uzskata atsevišķi autori,⁵⁰ un kā tas savulaik tika norādīts arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumā par tiesu praksi kukuļošanas lietās.⁵¹

Lai panāktu sev labvēlīgu rezultātu, kukuļdevējs piedāvā vai nodod tieši vai ar starpnieku valsts amatpersonai noteiktu labumu un, kā pamatoti norāda U. Krastiņš,⁵² bez šāda piedāvājuma vai piešķiruma konkrēto noziedzīgo nodarījumu, proti, kukuļošanu realizēt nav iespējams. Tādējādi, kukulis ir līdzeklis, kas tiek izmantots noziedzīga nodarījuma izdarīšanai, un tāpēc, analizējot kukuļa saturu, pareizāk ir runāt par **kukuļa priekšmetu**, ko esmu lietojusi arī iepriekš.⁵³ Jāpiezīmē, ka šis jēdziens “kukuļa priekšmets” iepriekš izmantots arī citu autoru darbos.⁵⁴

Tagad par to, kas tad ir kukuļa priekšmets.

KL 320. un 323.pantā **kukulis ir raksturots kā materiālas vērtības, mantiska vai citāda rakstura labums**. Šādu apzīmējumu likumdevējs ietvēris arī KL 326¹., 326²., 198. un 199.pantā, kur formulēti līdzīgi sastāvi, tādēļ šeit paustais vienādā mērā attiecināms arī uz šīm krimināltiesību normām.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnums sava 1993.gada 21.jūnija lēmuma Nr.7 “Par tiesu praksi kukuļošanas lietās” 6.punktā skaidrojis, ka par kukuļošanas

⁵⁰ Skat. Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 59.lpp.; A. Niedres komentāri KL 320.pantam. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: firma “AFS”, 2007, 423.lpp.

⁵¹ Par tiesu praksi kukuļošanas lietās: LR Augstākās tiesas plēnuma 1993.gada 21.jūnija lēmums Nr.7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: [b.i.], 2002, 38.lpp.

⁵² Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 38.lpp.

⁵³ Skat., piemēram, Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 448.lpp.

⁵⁴ Skat. Pauls Mincs. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V. Liholajas komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 74.lpp.

priekšmetu var būt “jebkuri materiāli vai citāda veida labumi: nauda, vērtspapīri, pārtikas produkti, rūpniecības preces, dažāda rakstura pakalpojumi, tiesības uz mantu, noguldījumi uz kukuļņēmēja vārda, fiktīva pirkšanas – pārdošanas vai dāvinājuma līguma noslēgšana, nepamatota prēmiju vai pabalstu izsniegšana, tīša paspēlēšana azartspēlēs kukuļņēmēja labā, dāvana kukuļņēmēja ģimenes locekļiem, tuviniekiem vai draugiem, iesaistīšana izdevīgā darbā u.c.” Turpat arī skaidrots, ka saimnieciskā sfērā par kukuļa priekšmetu var būt “preču pārdošana par pazeminātām cenām kukuļņēmēja interesēs, preču uzpirkšana par paaugstinātām cenām uz valsts rēķina, naudas līdzekļu noguldīšana komercbankās par paaugstinātiem procentiem, prettiesiska valsts daļas samazināšana kopuzņēmumos, nodokļu nelikumīga samazināšana u.c.”⁵⁵ Lai arī iespējamo kukuļa priekšmetu uzskaitījums nav izsmeļošs un prakse to var papildināt, kas arī notiek, ievērojot notikušās izmaiņas valsts dzīvē,⁵⁶ taču tas galvenokārt tiek saistīts ar kādu mantiska rakstura labumu, pat nenosaucot nevienu iespējamo cita labuma gūšanas variantu, kas, iespējams, ietekmē arī praksi, jo kukuļa priekšmets gandrīz visos izpētītajos materiālos ir tikai skaidra nauda.

Iepriekš minētā kontekstā būtu apspriežams jautājums, vai šāds kukuļa priekšmeta apzīmējums Krimināllikumā ir atzīstams par pietiekami plašu un iespējamās kukuļa variācijas aptverošu, un vai tas atbilst Latvijai saistošajos starptautiskajos tiesību aktos noteiktajam.

Kā jau norādīts, kukuļa priekšmets Krimināllikumā ir skaidrots kā: 1) materiāla vērtība, 2) mantisks labums, 3) cita rakstura labums. Ar **materiālu vērtību** būtu jāsaprot ķermeniska lieta, kura ir novērtējama naudas izteiksmē – nauda, vērtslietas, dzīvoklis, vasarnīca, automašīna utt. **Mantisks labums** ir plašāks jēdziens, jo ietver sevī ne tikai ķermeniskas, bet arī bezķermeniskas lietas, tai skaitā “tiesības uz kaut ko” vai “no kaut kā”, piemēram, tiesības neatmaksāt parādu sakarā ar kreditora atteikšanos vai parāda daļas samazināšana. Tādējādi, kukuļa priekšmets “materiālas

⁵⁵ Par tiesu praksi kukuļošanas lietās: LR Augstākās tiesas plēnuma 1993.gada 21.jūnija lēmums Nr.7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: [b.i.], 2002, 39.lpp.

⁵⁶ Skat., piemēram, Ķipēna K. Vai korupcija Latvijā mainās un atfistās. Jurista Vārds, 2003. 18. un 25.februāris, 7., 8.nr.

vērtības” ir saistīts ar kukuļa priekšmetu “mantisks labums”, pēdējais pēc būtības aptver pirmo un kukuļa definējums šajā daļā nemainītos, ja likumdevējs to apzīmētu tikai kā mantisku labumu.

Manuprāt, sarežģītāk ir noteikt jēdziena “citāda rakstura labums” saturu, kas teorijā tiek skaidrots, kā “jebkuru sociālu, ekonomisku, politisku priekšrocību radīšana, piemēram, zinātniska vai akadēmiska nosaukuma piešķiršana, nemantisks apbalvojums, piesolījums nodrošināt vietu prestižā amatā vai mācību iestādē. Tas var būt atbrīvošana no visiem vai tikai dažiem nosacījumiem, kas citiem ir obligāti. Piemēram, medības konkrētā vietā vai medību kolektīvā. Ar šāda rakstura labumu var saprast arī piesolījumu atbalstīt izvirzīšanai amatā, kandidatūras apspriešanā vai balsošanā, tas var būt arī iekļaušana privileģētos fondos vai sabiedrībās utt.”⁵⁷, ko varētu vēl papildināt, piemēram, ar kredīta izsniegšanu, neievērojot noteiktos kreditēšanas noteikumus, un vēl ar citām variācijām, taču arī šajos gadījumos par kukuli iegūtais gala rezultātā galvenokārt reducējas uz mantiska labuma gūšanu tagadnē vai perspektīvā.

Domājams, ka šajā sakarībā būtiski noskaidrot, vai **“cita rakstura labums” ir vērtējams kā sinonīms jēdzienam “priekšrocība,”** kas tiek lietots jau minētajās Latvijai saistošajās Konvencijās, jo tas arī ļaus izsecināt, vai patlaban legālais kukuļa priekšmeta apzīmējums ir pilnīgs un aptver visas iespējamās situācijas. Lai noskaidrotu jēdzienu “labums” un “priekšrocības” savstarpējās attiecības, jāapzina to saturs. Taču, par cik vienlaikus tiek apspriests arī jautājums par to, vai Krimināllikumā ietvertais šā brīža kukuļa definējums ir atbilstošs Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām pretkorupcijas jomā, vispirms noskaidrosim, kāds saturs ielikts vārdā **“advantage”**, kas lietots starptautiskajos dokumentos un kas, tulkojot šos dokumentus no oriģinālvalodas, apzīmēts kā “priekšrocība.”

⁵⁷ Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 53.lpp.

Ielūkojoties vairākās vārdnīcās šķirkļī “advantage”, jākonstatē, ka pirmā nozīme ir vārds “priekšrocība”, taču kā otrā nozīme tiek norādīts vārds “labums.”⁵⁸ Savukārt kādā citā vārdnīcā⁵⁹ vārds “advantage” tulkots pirmajā nozīmē kā “priekšrocība, pārakums, labvēlīgs stāvoklis,” piemēram, advantage of a good education – labas izglītības priekšrocības, otrajā nozīmē – “sekmēt, virzīt uz priekšu,” un trešajā nozīmē- “būt izdevīgam (labvēlīgam.” Saskaņā ar Latviešu literārās valodas vārdnīcu **labums** ir “[t]as, kas apmierina noteikta cilvēka (materiālo vai garīgo) vajadzību, atbilst cilvēka, sabiedrības interesēm”⁶⁰, savukārt **priekšrocība** – “īpašība, īpašību kopums, kas (ko, kādu) pozitīvi izdevīgi atšķir no pārējiem, pārakums, pārsvars.”⁶¹ Ņemot vērā terminoloģiskās atšķirības, abus analizējamus jēdzienus par tāpatīgiem atzīt nevar, un pieļauju, ka tieši tāpēc starptautiskajos dokumentos netika lietots jēdziens “bribe” – kukulis, dot kukuli, piekukuļot, uzpirkt”⁶², bet gan šis vārds “advantage,” ieliekot tajā kukuļa priekšmeta izpratni tā plašākajā nozīmē.

Uzskatot priekšrocību kā vienu no labuma veidiem, kas tā solītāju, piedāvātāju vai devēju nostāda privileģētākā stāvoklī, salīdzinot ar citiem šajā laikā, šajā vietā un šajos apstākļos, piemēram, iestāties bez konkursa prestižā augstskolā, apejot rindu, veikt kādu ķirurģisku manipulāciju utt., jau iepriekš⁶³ esmu izteikusi pārdomas par kukuļa priekšmeta definīcijas apjomu salīdzinājumā ar starptautiskajos tiesību aktos noteikto, ierosinot paplašināt kukuļa priekšmeta definīciju ar papildus norādi uz jebkādu nepienākošos priekšrocību, kas guvis atbalstu arī citās publikācijās.⁶⁴ Tāda

⁵⁸ Advantage. Skat., piemēram, Angļu – latviešu vārdnīca. Rīga: Jāņa sēta, 1997, 29.lpp.; The Oxford English Reference Dictionary. Second edition, New York: Oxford University Press, 1996, p.19; Колонтаевская И.Ф. Англо – русский криминально – юридический словарь. Москва: «ЭКМОС», 2000, С.12.

⁵⁹ Angļu – latviešu vārdnīca. Rīga: Liesma, 1966, 26.lpp.

⁶⁰ Labums. Latviešu literārās valodas vārdnīca. 4.sējums. Rīga: Zinātne, 1989, 559.lpp.

⁶¹ Priekšrocība. Latviešu literārās valodas vārdnīca. 6² sējums. Rīga: Zinātne, 1989. 384.lpp.

⁶² Angļu – latviešu vārdnīca. Rīga: Liesma, 1966, 123.lpp.

⁶³ Liholaja V. Par korumpētas amatpersonas atbildību un Krimināllikumu. Jurista Vārds, 2001. 20.februāris, 4.nr.; Koruptīvie noziedzīgie nodarījumi, to definīcija, izpratne un sastāvs. Jurista Vārds, 2001. 15.maijs; Amatpersonu atbildība Latvijā un ārvalstīs: tās regulējums starptautiskajos līgumos, nacionālajos likumdošanas aktos un nepieciešamās izmaiņas Latvijas Republikas nacionālajos aktos. Starptautiskās konferences “Tiesību transformācijas problēmas sakarā ar integrāciju Eiropas Savienībā” materiāli. Rīga: [b.i.], 2002, 481.-482.lpp.; Starptautiskās krimināltiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 174.-175.lpp.; Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 449.lpp.

⁶⁴ Skat., piemēram, Judins A. Par Krimināllikuma un konvenciju saikni. Jurista Vārds, 2001. 10.aprīlis.

pati kukuļa priekšmeta izpratne būtu attiecināma arī uz KL 198. un 199.pantā formulēto neatļautas labumu pieņemšanas un komerciālās uzpirkšanas sastāvu, jo Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas 7. un 8.pantā, nosakot dalībvalstu pienākumus kukuļdošanas un kukuļņemšanas privātajā sektorā kriminalizēšanā, tāpat norādīts uz jebkādu nepienākošos priekšrocību.

Jāpiezīmē, ka norāde uz nepienākošos priekšrocību līdz ar citu labumu kā kukuļa priekšmeta pazīme norādīta arī vairāku ārvalstu krimināllikumos. Tā, piemēram, Igaunijas Sodu kodeksa⁶⁵ 294.pantā kukulis apzīmēts kā manta vai cita priekšrocība; Francijas kriminālkodeksa⁶⁶ 432.-11.pantā līdz ar solījumiem, dāvanām norādīts arī uz jebkādu priekšrocību (avantages quelconques); Dānijas kriminālkodeksa⁶⁷ 144.paragrāfā kukulis raksturots kā dāvana vai cita privilēģija.

Kā liecina korupcijas jautājumiem veltītās publikācijas, aktuāls, un ne tikai Latvijā, ir jautājums par to, **kā atšķirt dāvanas un kukuli**, kur ir tā trauklā robeža starp apdāvināšanu un kukuļdošanu.⁶⁸

Jautājums par dāvanu pieņemšanu no valsts amatpersonu puses risināts likuma "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" (2007.gada 7.jūnija likuma redakcijā)⁶⁹ 13., 13¹., 13². un 13³. pantā, tā 13.panta otrajā daļā nosakot, ka dāvana šā likuma izpratnē ir jebkurš mantisks vai citāda veida labums (tai skaitā pakalpojumi, tiesību piešķiršana, nodošana, atbrīvošana no pienākuma, atteikšanās no kādas tiesības, kā arī citas darbības, kuru rezultātā rodas kāds labums), kura tiešs vai netiešs guvējs ir valsts amatpersona. Šā panta trešajā daļā atrunāts, kas nav uzskatāms par dāvanu šā likuma izpratnē, piemēram, ziedi, apbalvojumi, balvas vai godalgas,

⁶⁵ Sodu kodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu agentūra, 2004, 428.lpp.

⁶⁶ Уголовный кодекс Франции. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.

⁶⁷ Уголовный кодекс Дании. Москва: [б.и.], 2002.

⁶⁸ Skat. Baumane-Škerberga E. Kukulis. Tas parasti ienāk bez klauvēšanas. Jurista Vārds, 1999. 16.septembris, 32.nr.; What's Wrong With Bribery// Duff R.A., Green S.P. Defining Crimes. Essays on the Special Part of the Criminal Law. First Edition: Oxford University Press, 2005, p.148-149; Звечаровский И.Э., Лысенко О.В. Незаконное вознаграждение: уголовно-правовые аспекты. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, С.61-74; Шнитенко А.В. Ответственность за преступления против интересов государственной службы и интересов службы в коммерческих и иных организациях. Санкт-Петербург; Юридический центр Пресс, 2006, С.143-151.

⁶⁹ Latvijas Vēstnesis, 2007. 27.jūnijs, 102.nr.

kuru pasniegšana paredzēta ārējos normatīvos aktos utt. Likums tāpat atrunā speciālos dāvanu pieņemšanas ierobežojumus, pildot valsts amatpersonas pienākumus (13¹.pants) un speciālos dāvanu pieņemšanas ierobežojumus ārpus valsts amatpersonu pienākumu pildīšanas (13².pants).

Likumdevējs, formulējot kukuļošanas sastāvus, nenorāda uz kukuļa apmēru, izņemot KL 320.panta otrajā daļā ietvertu kvalificējošo pazīmi – kukuļa pieņemšanu lielā apmērā vai šāda apmēra kukuļa piedāvājuma akceptu, par ko nedaudz vēlāk, tāpēc labuma apmērs, ko valsts amatpersona saņēmusi, nevar kalpot kā kritērijs kukuļa un dāvanas nošķiršanai, lai arī juridiskajā literatūrā tāds viedoklis ir izteikts.⁷⁰ Pilnībā atbalstu uzskatu, ka **kukuli no dāvanas nošķir nevis labuma apmērs, bet gan tā funkcionālā nozīme,**⁷¹ kas arī izriet no KL 320. un 323.pantā noteiktā, ka kukuli piedāvā vai dod un valsts amatpersona to pieņem par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļa devēja, tā piedāvātāja vai kādas citas personas interesēs, izmantojot savu dienesta stāvokli, vai, ļaunprātīgi izmantojot savas pilnvaras, kā tas nodefinēts KL 198. un 199.pantā.

Kukuļa apmēram šādā gadījumā var būt nozīme tad, ja saskaņā ar KL 58.panta pirmo daļu izlemjams jautājums par tādas personas atbrīvošanu no kriminālatbildības, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kuram gan ir šajā likumā paredzētā nodarījuma pazīmes, bet ar kuru nav radīts tāds kaitējums, lai varētu piespriest kriminālsodu, vai kad inkriminējama kvalificējoša pazīme – kukuļņemšana lielā apmērā, proti, ja kukuļa vērtība nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijusi mazāka par piecdesmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu.⁷²

⁷⁰ Viedokli, ka piecas minimālās darba algas ir robeža, kas šķir dāvanu no kukuļa, izteikusi S. Kelina. Skat. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва, 1996, С. 701.

⁷¹ Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 51.-52.lpp.; Волженкин Б.В. Коррупция: Серия «Современные стандарты в уголовном праве и процессе.» Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 1998, С.22; Звечаровский И.Э., Лысенко О.В. Незаконное вознаграждение. Уголовно-правовые аспекты. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, С.67-68; Шнитенков А.В. Ответственность за преступления против интересов государственной службы и интересов службы в коммерческих и иных организациях. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2006, С.143-144.

⁷² 1998.gada 15.oktobra likuma "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību" 20.pants. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, 331/332.nr.

Kukuļdevēja atbildība netiek diferencēta atkarībā no kukuļa apmēra, jo tāda kvalificējoša pazīme kā “liels apmērs” KL 323.pantā nav paredzēta. Protams, tas var tikt ņemts vērā, izvērtējot noziedzīgā nodarījuma raksturu un nosakot sodu, taču grūti rast izskaidrojumu, kamdēļ gan kukuļa apmēram, it īpaši, ja tas no valsts amatpersonas puses netiek nedz pieprasīts, nedz izspiests, nepiešķirt kvalificējoša apstākļa nozīmi, kas sekmētu taisnīgāku krimināltiesisko attiecību noregulējumu. Minēšu divus piemērus no prakses.

Ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2006.gada 9.janvāra spriedumu A. Drebenoks atzīts par vainīgu kukuļdošanā un notiesāts ar brīvības atņemšanu uz 2 gadiem nosacīti ar pārbaudes laiku uz 2 gadiem. Tiesa atzina par pierādītu, ka apsūdzētais piedāvāja un nodeva policijas darbiniekiem kukuli – Ls 20, lai viņi neierosinātu administratīvā pārkāpuma lietu. Par šo pirmās instances tiesas spriedumu daļā par sodu tika iesniegts apelācijas protests, ko Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2006.gada 12.jūnija spriedumu⁷³ apmierināja un, ņemot vērā, ka apsūdzētais ir izdarījis smagu noziegumu un savu vainu nav atzinis, noteica viņam brīvības atņemšanu uz 6 mēnešiem bez KL 55.panta noteikumu piemērošanas. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar 2006.gada 23.oktobra lēmumu⁷⁴ kvalificēja A. Drebenoka nodarījumu kā kukuļdošanas mēģinājumu, jo kukulis netika pieņemts, vienlaikus norādot, ka nav pamata atzīt apelācijas instances noteikto sodu par netaisnīgu tā bardzības dēļ.

Otrs piemērs. Ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2005.gada 2.novembra spriedumu par kukuļdošanu ar brīvības atņemšanu uz 2 gadiem nosacīti ar pārbaudes laiku uz 2 gadiem notiesāts V. Labazņikovs, kurš, kā tiesa to atzinusi par pierādītu, piedāvāja Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja darbiniekam kukuli Ls 50 000 apmērā, lai viņš neturpinātu pārbaudi, kā arī Ls 1000 ik mēnesi par pakalpojumu sniegšanu. Līdz aizturēšanai apsūdzētais nodeva kukuļa daļu Ls 45000

⁷³ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 12.jūnija spriedums lietā KA04-453-06/22.

⁷⁴ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 23.oktobra lēmums lietā Nr.SKK-615.

apmērā. Arī šajā gadījumā iesniegts prokurora apelācijas protests, uzskatot, ka V. Labazņikovam nosakāms reāls brīvības atņemšanas sods, ko Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2006.gada 31.oktobra spriedumu⁷⁵ apmierināja un pirmās instances tiesas spriedumu atcēla daļā par KL 55.panta piemērošanu, atstājot spēkā tās noteikto brīvības atņemšanu uz 2 gadiem. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments savā 2007.gada 19.janvāra lēmumā⁷⁶ atzina, ka apelācijas instances tiesa vērtējusi visus apstākļus, kam nozīme pie soda noteikšanas un pamatojusi savus secinājumus par konkrēto soda mēru.

Neapspriežot šoreiz jautājumu par soda adekvātumu nodarījumam, nepieciešams akcentēt, ka abu apsūdzēto izdarītais atbilst KL 323.panta pirmās daļas pazīmēm, un tiesa, izvērtējot noziedzīgā nodarījuma raksturu, gan vienā, gan otrā gadījumā vien ir norādījusi, ka izdarīts smags noziegums, ko formāli pat nav pamata apstrīdēt, jo, kā jau minēju, kukuļa apmērs, kas šajos divos gadījumos ir nesamērojamas vērtības, patlaban atbildību nediferencē. Tai pat laikā saskaņā ar KL 199.panta otrajā daļā noteikto komerciālā uzpirkšana, proti, tā pati kukuļošana, tikai privātajā sektorā, kas izdarīta lielā apmērā, veido kvalificētu sastāvu.

Tālāk par problēmām, kādas, manuprāt, saskatāmas kukuļošanas objektīvo pazīmju formulējumā un to izpratnē praksē.

2.2. Kukuļņemšanas un kukuļdošanas objektīvās izpausmes

Pieņemot Krimināllikumu,⁷⁷ tā 320.pantā **kukuļņemšana** tradicionāli tika definēta kā materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labuma apzināti prettiesiska pieņemšana, ko izdarījusi valsts amatpersona personiski vai ar starpnieku par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļdevēja interesēs, izmantojot savu dienesta stāvokli. Savukārt saskaņā ar KL 323.panta pirmo daļu par kukuļdošanu tika atzīta

⁷⁵ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 31.oktobra spriedums lietā Nr.KA04-270-06/29.

⁷⁶ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 19.janvāra lēmums lietā Nr.SKK-28/07.

⁷⁷ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, 199/200.nr.

materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labuma nodošana personiski vai ar starpnieku valsts amatpersonai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību kukuļdevēja interesēs (iezīmētas sastāva pazīmes, kas vēlāk tika pilnveidotas).

Jau minētā Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija, definējot pasākumus, kas dalībvalstīm veicami nacionālajā līmenī attiecībā uz kukuļošanu valsts institūciju dienestā, 2.pantā noteica, ka ikviena puse veic nepieciešamos pasākumus, lai saskaņā ar tās likumiem kvalificētu kā noziedzīgu nodarījumu tāda veida apzināti veiktu darbību, ar kuru persona sola, piedāvā vai dod, tieši vai netieši, šīs valsts amatpersonai jebkuru tai nepienākošos priekšrocību, kas domāta gan šai amatpersonai, gan jebkurai citai personai, par to, lai šī amatpersona veiktu savas funkcijas vai atturētos no savu funkciju veikšanas. Savukārt, atbilstoši Konvencijas 3.pantā noteiktajam, ikvienai pusei jāveic nepieciešamie pasākumi, lai saskaņā ar tās likumu kvalificētu kā noziedzīgu nodarījumu tāda veida apzināti veiktu darbību, ar kuru šīs valsts publiska amatpersona pieprasa vai saņem, tieši vai netieši, jebkuru tai nepienākošos priekšrocību, kas domāta gan šai amatpersonai, gan jebkurai citai personai vai akceptē šādas priekšrocības sniegšanas piedāvājumu vai solījumu par to, lai šīs amatpersonas veiktu savas funkcijas vai arī atturētos no savu funkciju veikšanas (iezīmētas objektīvās puses pazīmes, kuras KL 320. un 323.panta sākotnējā redakcijā netika ietvertas).

Pildot uzņemtās saistības, tika sagatavots likumprojekts par grozījumiem KL 320. un 323.pantā, papildus ietverot atbildību par kukuļa solīšanu un piedāvāšanu un attiecīgi par šāda solījuma un piedāvājuma akceptēšanu, kā arī norādot uz darbību izdarīšanu vai neizdarīšanu ne tikai kukuļdevēja (kukuļa solītāja vai piedāvātāja), bet arī jebkādas citas personas interesēs. Taču, izdarot grozījumus⁷⁸ šajās Krimināllikuma normās, norāde uz kukuļa solīšanu un solījuma akceptu iekļauta netika,

⁷⁸ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 9.maijs, 69.nr.

krimināltiesību ekspertiem pamatojot, ka solīšana un piedāvāšana latviešu valodā ir identiski jēdzieni.

Tā kā praksei, vismaz pagaidām iztiesātajās lietās, tā nav aktuāla problēma, jo solījumam un/vai piedāvājumam parasti seko arī reāla darbība, kas vērsta uz kukuļa priekšmeta nodošanu, un nereti arī pieņemšanu no valsts amatpersonas puses, plašāk pie tā šā pētījuma ietvaros varētu arī nepakavēties, ja vien apgalvojums par šo divu jēdzienu – solīt un piedāvāt identisko saturu nebūtu diskutabls.

Pēc mana ieskata, **solījums** valsts amatpersonai dot kukuli par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu pauž personas apņemšanos atmaksāt ar kādu labumu (priekšrocību, privilēģiju) gadījumā, ja tiks pieļauta kāda tai vēlama rīcība – darbība vai bezdarbība paša kukuļa solītāja vai kādas citas personas interesēs, tādējādi iespējamo labuma nodošanu pārnesot uz laiku pēc šādas darbības izdarīšanas vai bezdarbības akta. Taču tā nav tikai personas nodoma izpausme uz ārieni par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu nākotnē, ko krimināltiesībās dēvē par nodoma atklāšanu,⁷⁹ bet gan jau konkrēta rīcība – cenšanās vienoties ar valsts amatpersonu, ka tā par vairāk vai mazāk konkretizētu “samaksu” (atlīdzību) izdarīs kādu darbību vai atturēsies no tās paša kukuļa solītāja vai kādas citas personas interesēs. Atbilstoši krimināltiesību doktrīnai tas līdzinās sagatavošanai noziedzīga nodarījuma izdarīšanai- tādai, tēlaini sakot, izlūkošanai, valsts amatpersonas viedokļa izzināšanai, proti, labvēlīgu apstākļu radīšanai tam, ko likumdevējs atsevišķos gadījumos, ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma kaitīgumu, jau šādā stadijā atzīst par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu, kas kukuļa piesolīšanas gadījumā būtu solījuma pieņemšana no valsts amatpersonas puses. Savukārt kukuļa **piedāvāšana**, objektīvi izpaužas kā pietiekami konkrēts uzaicinājums valsts amatpersonai pieņemt kukuļa priekšmetu, norādot uz noteikta labuma veidu un, iespējams, apmēru, ko kukuļa piedāvātājs gatavs nodot uzreiz, tiklīdz valsts amatpersona to būs akceptējusi.

⁷⁹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā un Sevišķā daļa. Papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūrs, 2001, 54.lpp.

D. Mežulis uzskata, ka kukuļa piedāvājums ir agrāka stadija salīdzinājumā ar tā solījumu un tāpēc atbilstoši KL 320.pantam “kukuļa solījuma pieņemšanu jau aptver kukuļa piedāvājuma pieņemšana,”⁸⁰ taču par to varētu nopietni diskutēt, uz ko norāda arī kukuļošanu veidojošo darbību secība, kā tā norādīta ANO Konvencijā pret transnacionālo organizēto noziedzību un Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijā, piedāvājot kriminalizēt kādas nepienākošās priekšrocības 1) solīšanu, 2) piedāvāšanu un 3) došanu un attiecīgi solījuma vai piedāvājuma akceptu un kukuļa pieņemšanu.

Kukuļa solīšana kriminalizēta vairākās ārvalstīs, piemēram, Austrijā,⁸¹ Šveicē,⁸² Lietuvā,⁸³ Francijā,⁸⁴ Polijā,⁸⁵ Zviedrijā,⁸⁶ Itālijā.⁸⁷

Saistībā ar kukuļa solīšanu un piedāvāšanu gan tiek diskutēts jautājums par provokācijas iespējam kukuļošanas lietās,⁸⁸ taču šāda problēma būtu apspriežama cita pētījuma ietveros. Kas attiecas uz kukuļa solījuma un tāda solījuma akceptēšanas kriminalizēšanu, tas būtu perspektīvā izlemjams, vadoties no prakses vajadzībām. Tas pats sakāms arī par kukuļošanu, proti, par neatļautu labumu pieņemšanu un komerciālo uzpirkšanu privātajā sektorā, jo Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas 7.pantā dalībvalstīm ieteikts kriminalizēt ne tikai jebkādas priekšrocības piedāvāšanu un došanu, bet arī tās solīšanu un solījuma pieņemšanu, kas pagaidām KL 189. un 199.pantā nav ietverts.

⁸⁰ Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie aspekti. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 74.-75.lpp.

⁸¹ Austrijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 330-332.lpp.

⁸² Šveices kriminālkodekss. Turpat, 402.-407.lpp.

⁸³ Lietuvas Republikas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 323.-323.lpp.

⁸⁴ Уголовный кодекс Франции. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, С. 384-387.

⁸⁵ Уголовный кодекс Республики Польша. Минск: Тесей, 1998, С.81-82.

⁸⁶ Уголовный кодекс Швеции. Москва: [б.и.], С. 74, 87-88.

⁸⁷ Itālijas Codice penale. Pēc Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 167.-169.lpp.

⁸⁸ Skat., piemēram Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 74.lpp.; Pundurs A. Par provokācijas iespēju kukuļošanas lietās. Jurista Vārds, 2006. 24.janvāris, 4.nr.; Шнитенков А.В. Ответственность за преступления против интересов государственной службы и интересов службы в коммерческих организациях. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2006, С.153-158.

Tāpat arī, manuprāt, izvērtējama KL 199.pantā paredzētās komerciālās uzkiršanas jaunā redakcija⁸⁹ no tāda aspekta, ka kriminālatbildība par kāda labuma piedāvāšanu vai nodošanu iestājas tikai tad, ja tā adresāts ir uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks vai uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas pilnvarota persona. Tādējādi, kriminālatbildība par labuma piedāvāšanu vai nodošanu KL 198.panta otrajā daļā norādītajai personai, kas uz likuma vai tiesiska darījuma pamata pilnvarota izšķirt strīdus, kā arī šā panta pirmajā daļā norādītajam labuma saņēmējam, proti, uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas darbiniekam vai citai personai, kas uz likuma vai tiesiska darījuma pamata pilnvarota vest citas personas lietas, nav paredzēta.

Tā kā nav zināma tieši šāda risinājuma motivācija, pieļauju, ka atbildība par labuma piedāvāšanu vai nodošanu KL 198.panta pirmajā daļā norādītajām personām nav paredzēta tāpēc, ka šis labums tiek pieprasīts, proti, ierosinātājs ir labuma saņēmējs, kur saskatu analogiju tam, ka arī par labuma došanu valsts vai pašvaldības iestādes darbiniekam, kurš nav valsts amatpersona, vai valsts institūcijas pilnvarotai tādai pašai personai, kuras rīcība saskaņā ar KL 326².pantu izpaužas kā labuma pieprasīšana un pieņemšana, kriminālatbildība nav paredzēta. Taču, ja mans pieņēmums ir pareizs, izsakāmi divi iebildumi.

Pirmkārt, lai arī labuma devējs šajos gadījumos nav bijis iniciators, viņš ierosinājumam atsaucies un labumu minētajām personām nodevis, pretim vēloties saņemt tam vēlamu rīcību - kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu viņa interesēs. Darbības vai bezdarbības raksturs likumā nav atrunāts, taču tā var būt gan likumīga, gan arī nelikumīga rīcība, kuras veikšanu labuma devējs stimulējis. Bez tam, labuma pieprasīšana, kā tas atzīts krimināltiesību teorijā un praksē, nesaistās ar draudiem kaitēt personas likumīgajām interesēm, kas raksturo labuma izspiešanu (KL 324.panta otrā daļa), līdz ar to arī personai, kas apmierina labuma pieprasījumu, ir visas iespējas no tādas rīcības atteikties, neapdraudot savas likumīgās tiesības un intereses. Kāpēc

⁸⁹ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2006. 8.marts, 39.nr.

nav sodāma labuma piedāvāšana vai došana arī KL 198.panta otrajā daļā norādītajai personai, kas uz likuma vai tiesiska darījuma pamata pilnvarota izšķirt strīdus, pamatojumu vispār atrast nav iespējams, tāpēc pieļauju, ka par šīm personām likumprojekta sagatavošanas un pieņemšanas gaitā vienkārši ir piemirsts.

Otrkārt, KL 198.panta pirmās daļas redakcija, lai arī grozīta, pildot savas starptautiskās saistības, atšķiras no Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas 7.pantā noteiktā, jo saskaņā ar to kukuļņemšanas privātajā sektorā objektīvā puse izpaužas “jebkuras nepienākošās priekšrocības pieprasīšanā vai saņemšanā,” kas KL aizstāts ar saikli “un”, kā rezultātā KL 198.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvo pusi veido labuma “pieprasīšana un saņemšana”, kam ir būtiska atšķirība un kas būtu precizējams, **aizstājot saikli “un” ar saikli “vai”**, jo patreizējā redakcijā KL 198.panta pirmajā daļā norādītās personas, ja tās labumu nav pieprasījušas, par tā saņemšanu pie atbildības nav saucamas, pat, ja labums pieņemts par kādu prettiesisku darbību vai bezdarbības aktu. Tādus pašus precizējumus ierosinu izdarīt arī KL 326².pantā.

Visos noziedzīgos nodarījumos, kas izpaužas kā kukuļošana valsts institūciju dienestā vai privātajā sektorā, labuma ņēmēja nodarījums nevar tikt realizēts bez labuma devēja nodarījuma, un, pievienojoties P. Minca rakstītajam, ka “Neuzpērkamības aizskārums zināmā mērā ir ar divpusīgu nozīmi. Tas ir noziedzīgs no kukuļņēmēja puses un ir noziedzīgs arī no kukuļdevēja puses,”⁹⁰ de lege ferenda būtu nosakāma ikviena labuma devēja atbildība, ja tas izdarīts ar mērķi panākt kādu vēlamu rīcību no labuma saņēmēja puses.

Un vēl viens ierosinājums, kas saistīts ar KL 198. un 199.panta redakcijas pilnveidošanu – nepieciešams beidzot saskaņot terminoloģiju, kāda tiek lietota Latvijas normatīvajos aktos. Šajos Krimināllikuma pantos minētie jēdzieni “uzņēmums”, “uzņēmējsabiedrība,” kas tika ietverti atbilstoši tajā laikā spēkā esošajam likumam “Par uzņēmējdarbību,” patlaban neatbilst Komerclikumā lietotajai

⁹⁰ Pauls Mincs. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V. Liholajas komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 73.lpp.

terminoloģijai. Šāds priekšlikums tika apspriests Tieslietu ministrijas pastāvīgajā darba grupā jau labu laiku iepriekš, taču tā realizācija pagaidām nav notikusi.

Atgriežoties pie kukuļošanas objektīvās puses izpratnes, jānorāda uz vēl kādu problēmu, kas ilgstoši tiek diskutēta krimināltiesību teorijā, un ko savulaik P. Mincs apzīmēja kā **kukuļa un ar to saistītās dienesta darbības attiecības**, izdalot trīs jautājumus: 1) vai vienādi ir noziedzīga kukuļņemšana par vēl priekšā stāvošu dienesta darbību un par jau izdarītu; 2) vai nepieciešams nodalīt dienestpersonas darbību, kas atbilst tās pienākumiem, no darbības, kas izpaudusies kā šo pienākumu pārkāpšana, 3) vai labumu pieņemšana pēc izdarītās darbības, kas ietilpst dienestpersonas pienākumu apjomā, ir sodāma kā kukuļņemšana visos gadījumos bez izņēmuma.⁹¹

Atbilstoši Krimināllikumā, līdzīgi kā agrāk no 1961.gada 1.aprīļa līdz 1999.gada 1.aprīlim spēkā esošajā LPSR (Latvijas) kriminālkodeksā noteiktajam, ka kukulis tiek piedāvāts vai dots un akceptēts vai pieņemts par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu, neprecizējot tās likumību vai nelikumību vai kādas citas pazīmes, teorijā un praksē pieņemts, ka atbildība par kukuļņemšanu un kukuļdošanu iestājas “neatkarīgi no laika, kad valsts amatpersona saņēmusi kukuli vai pieņēmusi tā piedāvājumu – pirms vēlamo darbību izdarīšanas (kukulis - uzpirkšana) vai pēc vēlamo darbību izdarīšanas (kukulis - pateicība).”⁹² Tāds pats ir arī komentārs LPSR kriminālkodeksa 164.pantam, tikai vēl papildus norādīts, ka atbildība par kukuļošanu iestājas “tāpat neatkarīgi no tā, vai par kukuli bijusi vienošanās jau pirms tā došanas vai ņemšanas,”⁹³ kas līdzīgi tiek tulkots arī patlaban. Par kukuli izdarīto darbību vai bezdarbības raksturs no to tiesiskuma viedokļa raugoties, tiek ņemts vērā tikai, konstruējot kukuļņemšanas kvalificētos sastāvus. Tā KL 324.panta otrajā daļā norādīts, ka ar kukuļa izspiešanu, kas ir KL 320.panta trešās daļas kvalificējošā

⁹¹ Pauls Mincs. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V.Liholajas komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 74.lpp.

⁹² A. Niedres komentārs KL 320.pantan. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: firma “AFS”, 2007, 424.lpp.; Skat. arī Par tiesu praksi kukuļošanas lietās: LR Augstākās tiesas plēnuma 1993.gada 21.jūnija lēmuma Nr.7 5.punkts. Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: [b.i.], 2002, 38.lpp..

⁹³ Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982, 547.lpp.

pazīme, jāsaprot tā pieprasīšana par likumīgu darbību izdarīšanu, savukārt ar kukuļa pieprasīšanu, kas ietverta KL 320.panta otrajā daļā, teorijā un praksē saprot kukuļa pieprasīšanu par nelikumīgu darbību izdarīšanu vai likumīgu darbību neizdarīšanu.⁹⁴

Krievijas tiesību pētnieki aplūkojamā jautājuma sakarībā pauž divus atšķirīgus viedokļus – vieni (N. Kučerjavijs, B. Zdravomislovs, P. Jani, V. Borkovs) uzskata, ka nelikumīga labuma saņemšana ir noziedzīga neatkarīgi no tā, vai par to ir bijusi iepriekšēja vienošanās un vai kukuļņēmēja darbības ir bijušas iepriekš atrunātas, savukārt otri – M. Kovaļovs, N. Šelkovins, A. Kvicinia – ka amatpersonas rīcībai par kukuli obligāti jābūt iepriekš atrunātai, tāpat kā jābūt arī iepriekšējai vienošanai par kukuļa došanu - pieņemšanu.⁹⁵

Arī pēc D. Mežuļa domām labuma piedāvājuma pieņemšana, kas notikusi pēc valsts amatpersonas darbības, nav uzskatāma par korupciju, jo šādā gadījumā “zūd viens no svarīgiem korupcijas kaitīguma apstākļiem – mērķis ar kukuli panākt sev vēlamu valsts amatpersonas uzvedību: nopirkt sev vēlamo valsts amatpersonas darbību,” tāpēc pareizāk to būtu uzskatīt par sodāmu dāvanas pieņemšanu. Pēc šā autora domām kā neatļauta dāvanas pieņemšana būtu vērtējama arī situācija, ja labums valsts amatpersonai tiek dots pēc kādas veiktas darbības un nav konstatēts, ka labuma devējam vēlamā darbība būtu panākta ar labuma solīšanu pirms tā.⁹⁶

Tas ir viens no iespējamiem variantiem, kas būtu izdiskutējams, taču apsverama arī cita iespēja, ņemot vērā savulaik P. Minca pausto, ka, “ja starp darbību un dāvanu pastāv cēlonisks sakars, dienesta tīrība ir cietusi arī tad, ja dāvana dota vēlāk, bet jāpiekrīt tam, ka dienesta tīrība cieš vēl vairāk, ja kukulis bijis par pamudinājumu darbības izdarīšanai.⁹⁷ Līdz ar to arī tiek izdarīts secinājums par nepieciešamību atsevišķi noteikt atbildību par kukuli - uzpirkšanu (iepriekš atrunātu kukuli) un

⁹⁴ Skat. Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 432.lpp.; Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: firma “AFS”, 2007, 425.lpp.

⁹⁵ Plašāk par to skat. Шнитенков А.В. Ответственность за преступления против интересов государственной службы и интересов службы в коммерческих и иных организациях. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2006, С.144-151.

⁹⁶ Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 78.-79.lpp.

⁹⁷ Pauls Mincs. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V. Liholajas komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 74.lpp.

kukuli- pateicību (iepriekš neatrunātu kukuli), tādējādi diferencējot atbildību un par pēdējo nosakot mazāk smagu sodu, ierosinājums par ko tiks noformulēts darba kopsavilkumā. Te gan jāpiezīmē, ka ne visas valstis, piemēram, Francija, Šveice, Nīderlande nosaka kriminālatbildību par kukuli - pateicību vai paredz to pie konkrētiem nosacījumiem, par ko plašāk turpmākās analīzes gaitā.

Ārvalstu pieredzes apzināšana rāda, ka sods par kukuļošanu nereti tiek diferencēts arī atkarībā no tā, par kādu rīcību (likumīgu vai nelikumīgu) kukulis tiek piedāvāts vai dots un attiecīgi pieņemts, vai nu akceptējot solījumu vai piedāvājumu, vai arī saņemot labumu. Lūk, daži piemēri.

Tā Lietuvas Republikas kriminālkodeksa⁹⁸ 225.panta pirmajā daļā noteikta valsts kalpotāja un tam pielīdzinātas personas atbildība par kukuļņemšanu par likumīgām darbībām vai bezdarbību, pildot pilnvaras, savukārt šā panta otrajā daļā paredzēta bargāka atbildība par kukuļņemšanu par nelikumīgām darbībām. Šis nosacījums ņemts vērā arī, diferencējot atbildību par uzpirkšanu (kukuļdošanu), kriminālkodeksa 227.panta pirmajā daļā norādot uz kukuļa piedāvāšanu, apsolišanu vai došanu par vēlamu tiesisku darbību, savukārt šā panta otrajā daļā bargāks sods paredzēts par vēlmi ar kukuli panākt uzpērkamā nelikumīgu rīcību.

Par kukuli vēlamās rīcības raksturs ir pamatā atbildības diferencēšanai Igaunijas Sodu kodeksā,⁹⁹ pie tam, atšķirībā no mūsu valsts Krimināllikuma, Igaunijas likumdevējs labuma pieņemšanu par tiesiskas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu Sodu kodeksa 293.pantā apzīmējis kā pateicības saņemšanu, savukārt, ja runa ir par kādas ar likumu neatļautas darbības izdarīšanu, tā 294.pantā tiek dēvēta par kukuļņemšanu, nosakot bargāku sodu. Attiecīgi Sodu kodeksa 297. un 298.pantā noteikta atbildība par pateicības apsolišanu un došanu un par kukuļa apsolišanu un došanu, par pēdējo tāpat paredzot bargāku atbildību.

⁹⁸ Lietuvas Republikas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 311.-323.lpp.

⁹⁹ Sodu kodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 427.-429.lpp.

Šveices kriminālkodeksā¹⁰⁰ kriminalizēts tikai tā saucamais kukulis – uzpirkšana, tā 315.pantā “Kukuļņemšana” nosakot atbildību par to, ka pantā minētās personas pieprasa, saņem vai pieļauj, ka tām apsola dāvanu vai citu likumīgā kārtā nepienākošos labumu par dienesta darbības, kas pārkāpj viņu pienākumus, izdarīšanu nākotnē. Ja persona uzpirkšanas rezultātā pārkāpj savus dienesta pienākumus, par to saskaņā ar šo pantu draud bargāks sods. Kriminālkodeksa 316.pantā “Dāvanu pieņemšana” savukārt formulēta atbildība par labuma pieņemšanu vai tā apsolišanas pieļaušanu par dienesta darbības, kas nepārkāpj pienākumus, izdarīšanu nākotnē, sods par ko, salīdzinājumā ar iepriekšējā pantā noteikto, ir vieglāks. Uzpirkšana (kukuļdošana) saskaņā ar Šveices kriminālkodeksa 288.pantu ir sodāma tikai gadījumā, ja labums tiek apsoliots, nodots vai tiek pieļauta iespēja to piedāvāt, lai kriminālkodeksa 315.pantā minētās personas pārkāptu savus amata vai dienesta pienākumus.

Arī Austrijas kriminālkodeksa¹⁰¹ 304. un 307.paragrāfā atbildība tiek diferencēta atkarībā no tā, vai labums domāts ierēdnim par viņa pienākumos ietilpstošu darbību vai arī tā pienākumiem pretrunīgu darbību vai bezdarbību. Tāds pats atbildības noteikšanas princips ievērots arī Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodeksā,¹⁰² tā 331.paragrāfā (“Labuma saņemšana”) nosakot atbildību par labuma pieprasīšanu, vienošanos par to vai tā saņemšanu par dienesta pienākumu pildīšanu, un tā 332.paragrāfā par kukuļņemšanu par dienesta darbību, kas saistīta ar dienesta pienākumu pārkāpšanu. Abos krimināllikumos (attiecīgi Austrijas kriminālkodeksa 307.paragrāfā un Vācijas kriminālkodeksa 333. un 334.paragrāfā) noteikts, ka labuma devēja atbildība tāpat ir atkarīga no tā, vai labums paredzēts par pienākumos ietilpstošas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu vai arī par rīcību, kas saistīta ar dienesta pienākumu pārkāpšanu.

¹⁰⁰ Šveices kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 402., 407.lpp.

¹⁰¹ Austrijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 330-332.lpp.

¹⁰² Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodekss. Turpat, 567.-568.lpp.

Atbildība par kukuļņemšanu Spānijas kriminālkodeksā¹⁰³ diferencēta vēl plašāk, nosakot to atkarībā no tā, kāds ir atlīdzībā par kukuli veicamās darbības raksturs - noziedzīgs (KK 419.pants) vai nē (KK 420.pants) un vai šo darbību veikšana ir bijusi amatpersonas vai valsts kalpotāja dienesta pienākums. Ja kukulis saņemts, lai par to veiktu prettiesisku darbību, kas saistīta ar dienesta pienākumu pildīšanu, bet šāda darbība nav vērtējama kā noziegums, atbildība saskaņā ar Kriminālkodeksa 420.pantu vēl ir atkarīga no tā, vai šāda darbība tikusi izdarīta vai nē.

Francijā korupcija ir sodāma tikai tad, ja tā ir saistīta ar nākotnē veicamām amatpersonas darbībām. Labuma saņemšana par jau notikušu amatpersonas darbību vai bezdarbību veido kriminālsodāmu nodarījumu tikai tad, ja konstatēta iepriekšēja vienošanās solījuma vai piedāvājuma pieņemšanas veidā. Likumdevējs kriminālkodeksa¹⁰⁴ 432-11.pantā tāpat izdala darbības, kādas par kukuli veicamas, proti, tādas, kas ietilpst personas pilnvarās vai ar mandātu noteiktajos pienākumos, kā arī darbības, kas saistītas ar savas ietekmes ļaunprātīgu izmantošanu, taču atbildība par to ir noteikta vienāda.

Nīderlandes kriminālkodeksa¹⁰⁵ 362.pantā noteikta atbildība par labuma pieņemšanu, zinot, ka tas tiek dots, lai pamudinātu pienākumu pildīšanas laikā veikt darbības vai atturēties no darbībām, kas nav pretrunā ar amata prasībām, tātad par darbību izdarīšanu vai par atturēšanos no tām nākotnē. Ja kukulis ir saistīts ar rīcību, kas ir pretrunā ar amata prasībām, Kriminālkodeksa 363.pantā noteikta atbildība gan par šādām darbībām vai bezdarbību nākotnē, gan arī tad, ja kukulis saņemts jau kā kādas darbības izdarīšanas vai atturēšanās no tās rezultāts.

Atbildība atkarībā no rīcības rakstura, kas saistīta ar labuma solīšanu vai nodošanu, diferencēta arī Polijas kriminālkodeksa¹⁰⁶ 228.paragrāfā. Tāpat arī Krievijas Federācijas kriminālkodeksa¹⁰⁷ 290. un 291.pantā, kur paredzēta atbildība par

¹⁰³ Liholaja V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Spānijas kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002, 91.lpp.

¹⁰⁴ Уголовный кодекс Франции. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, С.884.

¹⁰⁵ Уголовный кодекс Голландии. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, С.427-428.

¹⁰⁶ Уголовный кодекс Республики Польша. Минск: Тесей, 1998, С.81.

¹⁰⁷ Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: Проспект, 2006, С.149-150.

kukuļņemšanu un kukuļdošanu, tā ir bargāka, ja kukulis ir dots vai saņemts par nelikumīgu darbību (bezdarbību).

Uzskatu, ka šāds risinājums, kad atbildība par aktīvo un pasīvo kukuļošanu tiek diferencēta atkarībā no tā, vai kukulis dots un ņemts par vēl priekšā stāvošu rīcību vai jau izdarītu darbību (bezdarbību), kā arī ņemot vērā darbības vai bezdarbības, kas saistīta ar kukuļošanu, raksturu ir visnotaļ vērtējama pozitīvi un būtu apspriežama tāda risinājuma ieviešana Krimināllikumā, tādējādi nodrošinot taisnīgāku krimināltiesisko attiecību noregulējumu.

Vēl jāpiezīmē, ka patlaban, KL 323.pantā, nosakot, ka kukuļņemšana ir kukuļa priekšmeta nodošana vai piedāvāšana valsts amatpersonai, netiek nošķirta tiesiska labuma piedāvāšana vai nodošana no prettiesiskas rīcības, un burtiska normas satura izpratne var novest pie nepareiza kvalifikācijas risinājuma. Šāds secinājums izriet no KL 323.panta un 320.panta dispozīciju salīdzinājuma, jo KL 320.panta pirmajā daļā ir norādīts, ka kukuļņemšana ir labuma vai tā piedāvājuma prettiesiska pieņemšana, savukārt KL 323.pantā šāda pazīme nav ietverta. Tā kā kukuļņemšana nevar realizēties bez kukuļdošanas, šiem nodarījumiem kā vienam otru izraisošiem ir jābūt saskanīgiem un atbilstoši raksturotiem, tāpēc arī kukuļdošanas sastāvā, to precizējot, jānorāda uz kukuļa priekšmeta apzināti prettiesisku piedāvāšanu vai nodošanu valsts amatpersonai.

Tagad, pēc kukuļņemšanas un kukuļdošanas objektīvo izpaušmju analīzes, var pievērsties šo noziedzīgo nodarījumu kvalifikācijas problēmām.

2.3. Kukuļņemšanas un kukuļdošana kvalifikācijas problēmas

Veiktā tiesu nolēmumu izpēte lietās par kukuļņemšanu un kukuļdošanu parādīja, ka atsevišķos gadījumos, kvalificējot kukuļošanu, grūtības sagādāja jautājums, **vai noziedzīgais nodarījums ir pabeigts vai nē**, tāpēc par to vispirms nedaudz no teorētiskā aspekta.

KL 15.panta pirmajā daļā noteikts, ka par pabeigtu atzīstams noziedzīgs nodarījums, ja tam ir visas šajā likumā paredzētā noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes.

Brīdis, no kura noziedzīgs nodarījums skaitās pabeigts, tiek noteikts atkarībā no nodarījuma sastāva uzbūves, un kukuļņemšanas un kukuļdošanas gadījumā, kas ir konstruēti kā noziedzīgi nodarījumi ar formālu sastāvu, noziedzīgais nodarījums skaitās pabeigts ar pašas prettiesiskās darbības vai bezdarbības akta izdarīšanu. Taču te ir ņemamas vērā dažas nianšes, ko nosaka kukuļdošanas un kukuļņemšanas savstarpējā saistība. Tā,

- ja kukuļdošana izpaužas kā kukuļa piedāvāšana valsts amatpersonai personiski vai ar starpnieku, kukuļdošana, tāpat kā kukuļņemšana, uzskatāma par pabeigtu ar brīdi, kad valsts amatpersona šādu piedāvājumu ir pieņēmusi;
- gadījumos, kad kukuļdošanu veido kukuļa priekšmeta nodošana personiski vai ar starpnieku, gan kukuļdošana, gan kukuļņemšana kvalificējama kā pabeigts noziedzīgs nodarījums, ja kukuļņēmējs pieņēmis kaut vai kukuļa daļu;
- ja valsts amatpersona kukuļa piedāvājumu vai kukuļa priekšmetu nav pieņēmusi no kukuļdevēja vai starpnieka gribas neatkarīgu iemeslu dēļ, nodarījums kvalificējams kā kukuļdošanas mēģinājums.

Lai nebūtu pie jautājuma par noziedzīga nodarījuma pabeigšanas brīdi jāatgriežas vēlreiz, tepat norādīšu, ka tieši tāpat kvalificējama arī starpnieka kukuļdošanā, par ko būs runa nākamajā darba sadaļā, rīcība gadījumā, ja starpniecība izpaudusies kā kukuļa vai tā piedāvājuma nodošana no kukuļdevēja kukuļņēmējam.

Tā, piemēram, ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2006.gada 25.augusta spriedumu konstatēts, ka J. Starčenko piekrita būt par starpnieku starp V. Samoilovu un valsts amatpersonu - zvērinātu tiesu izpildītāju G. Pukjanu, lai viņš pārtrauktu lietvedību par parāda piedziņu no V. Samoilova par labu J. Poļskim. Tā kā J. Starčenko pēc naudas saņemšanas no V. Samoilova tika aizturēts un valsts amatpersonai paredzētais kukulis netika nodots, nodarījums kvalificēts kā

starpniecības kukuļošanā mēģinājums saskaņā ar KL 15.panta ceturto daļu un 322.panta pirmo daļu, ko par pareizu atzina arī apelācijas instances tiesa.¹⁰⁸ No teorijas viedokļa raugoties, noziedzīgā nodarījuma stadija ir noteikta pareizi, bet par pašu nodarījuma kvalifikāciju nākamajā sadaļā.

Savukārt, ja starpniecības kukuļošanā objektīvo pusi veido kukuļdevēja un kukuļņēmēja savešana, pabeigtu noziedzīgu nodarījumu veidos pats šis kukuļošanā iesaistīto personu savešanas fakts, neatkarīgi no tā, vai kukuļošanas akts ticis īstenots vai nē.¹⁰⁹

Savādāk jautājums par kukuļošanas pabeigšanu risināms tad, ja nododamā kukuļa priekšmeta vērtība sasniedz lielu apmēru, ko inkriminēt kukuļņēmējam kā pabeigtu noziegumu var tikai gadījumā, ja saņemtā kukuļa vērtība atbilst likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 20.panta noteiktajai, proti, noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī nebūs mazāka par piecdesmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsommu. Ja valsts amatpersona no viņas gribas neatkarīgu iemeslu dēļ kukuļa priekšmetu nesaņems vispār vai arī iegūtais labums lielus apmērus neveidos, viņas nodarījums, vadoties no subjektīvās puses – vēlmes saņemt kukuli lielā apmērā, kvalificējams kā kukuļņemšanas lielā apmērā mēģinājums. Par cik kukuļdošanas un starpniecības kukuļošanā gadījumā kukuļa liels apmērs kvalificētu sastāvu neveido, tas, vai kukuļņēmēja rīcība veidos pabeigtu noziegumu vai tā mēģinājumu, kukuļdevēja un starpnieka nodarījuma kvalifikāciju kā pabeigtu noziedzīgu nodarījumu neietekmēs, ja vien kukuļņēmējs būs saņēmis kukuļa daļu. Ilustrācijai šāds piemērs no tiesu prakses.

Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2005.gada 20.oktobra spriedumu J. Pelšs atzīts par vainīgu un notiesāts saskaņā ar KL 320.panta otro daļu par to, ka, būdams valsts amatpersona – Rīgas tiesas apgabala prokuratūras prokurors, izmantojot kā starpnieku G. Jermačenko, pieprasīja un pieņēma no J. Mikučevska kukuli lielā

¹⁰⁸ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 27.februāra lēmums lietā Nr.KA04-0085/07-27.

¹⁰⁹ Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 75.lpp.

apmērā. Ar pirmās instances tiesas spriedumu konstatēts, ka J. Pelša lietvedībā atradās kriminālprocess, kurā pie atbildības par KL 179.panta trešajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu tika saukts J. Mikučevskis un vēl vairākas personas. Lietu izskatīja Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, kura ar 2004.gada 20.februāra spriedumu apsūdzētos atzina par vainīgiem tiem inkriminētajos noziegumos un piesprieda sodu, kas nav saistīts ar reālu brīvības atņemšanu. Valsts apsūdzību uzturēja J. Pelšs, kurš, uzskatot, ka J. Mikučevskim sods nosakāms reālas brīvības atņemšanas veidā, iesniedza apelācijas protestu par šo spriedumu.

2004.gada marta sākumā J. Pelšs, izmantojot kā starpnieku savu paziņu G. Jermačenko, pieprasīja no J. Mikučevska kukuli 10000 ASV dolāru apmērā jeb Ls 5530 par iesniegtā apelācijas protesta atsaukšanu, un 2004.gada 22.aprīlī J. Mikučevskis nodeva G. Jermačenko Ls 5000 tālākai nodošanai J. Pelšam. 2004.gada 24.aprīlī, satiekoties kafejnīcā, G. Jermačenko un J. Pelšs vienojās par to, ka kukuli lielā apmērā starpnieks nodos pa daļām un šajā reizē G. Jermačenko nodeva, bet J. Pelšs pieņēma daļu no kukuļa - Ls 2500, pēc kā abus aizturēja Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja darbinieki.

Pareizi atzīts, ka J. Pelša nodarījumā ir KL 320.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma sastāvs, jo viņš pieprasīja kukuli lielā apmērā, kas šajā gadījumā ir panta otrajā daļā norādītās kvalificējošās pazīmes, ko ar savu 2006.gada 22.marta spriedumu apstiprināja arī Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija.¹¹⁰ Taču pirmās instances tiesas spriedumā ir kļūdaini norādīts, ka J. Pelšs arī pieņēma no J. Mikučevska kukuli lielā apmērā, kas ir pretrunā ar šajā pašā spriedumā fiksēto, ka saņemt visu kukuli lielā apmērā pilnībā J. Pelšem neizdevās no viņa gribas neatkarīgu iemeslu dēļ, proti, viņš tika aizturēts. Tādējādi, apsūdzības formulējums ir kļūdainis, jo J. Pelšs pieprasīja un mēģināja saņemt kukuli lielā apmērā. Kukuļdevēja J. Mikučevska un starpnieka G. Jermačenko nodarījums uzskatāms attiecīgi par pabeigtu kukuļdošanu un starpniecību kukuļošanā, jo J. Pelšs kukuļa daļu saņēma. Tā kā lieta

¹¹⁰ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 22.marta spriedums lietā Nr.KA04-233/06-11.

iztiesāta, neveicot pierādījumu pārbaudi, J. Peļšs, pat apzinoties apsūdzības formulējuma kļūdainību, pirmās instances tiesas spriedumu šajā daļā apelācijas kārtībā pārsūdzēt nevarēja, jo to liedz Kriminālprocesa likuma¹¹¹ 499.panta ceturtā daļa.

Situāciju saistībā tikai ar kukuļa piedāvāšanu un tā piedāvājuma pieņemšanu no noziedzīgā nodarījuma pabeigšanas viedokļa var vērtēt tikai teorētiski, jo tādu gadījumu no prakses vismaz autores rīcībā nebija, taču minami vairāki piemēri, kad jautājums par kukuļdošanas kvalifikāciju kukuļa piedāvāšanas un nodošanas vai arī tikai nodošanas gadījumā ir risināts kļūdaini.

Tā, piemēram, ar Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2005.gada 31.oktobra spriedumu O. Kravecs atzīts par vainīgu KL 323.panta pirmajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, proti, par to, ka viņš pēc aizturēšanas par automašīnas vadīšanu bez vadītāja apliecības, uzaicināts iekāpt policijas dienesta automašīnā, lai sastādītu administratīvā pārkāpuma protokolu, vispirms piedāvāja policijas darbiniekam samaksāt, lai viņš nesastādītu šo protokolu, tad izņēma no kabatas Ls 20 banknoti, ko kā kukuli ielika policijas dienesta automašīnas bagāžās nodalījumā starp sēdekļiem, pēc kā izkāpa no automašīnas un viņu aizturēja policijas darbinieki.

Tā kā valsts amatpersona, kurai O. Kravecs kukuli vispirms piedāvāja, pēc tam kukuļa priekšmetu noliekot automašīnā, nedz piedāvājumu, nedz pašu kukuli nepieņēma, viņa nodarījums neveido pabeigtu kukuļdošanu un tā kvalifikācija ir kļūdaina. Pirmās instances tiesas spriedums gan ir stājies likumīgā spēkā, jo Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, izskatot lietu apelācijas kārtībā, ar 2006.gada 4.oktobra spriedumu šādu O. Kraveca nodarījuma kvalifikāciju atzina par pareizu.¹¹²

Līdzīgi nodarījuma apstākļi konstatēti arī lietā A. Drebenoka apsūdzībā, kurš ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2006.gada 9.janvāra spriedumu atzīts par

¹¹¹ Kriminālprocesa likums. 3.izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

¹¹² Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 4.oktobra spriedums lietā Nr.KA04-444/06-9.

vainīgu un notiesāts par KL 323.panta pirmajā daļā paredzētās kukuļdošanas izdarīšanu. Šādu nodarījuma kvalifikāciju par pareizu atzina arī Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, izskatot lietu apelācijas kārtībā.¹¹³

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar 2006.gada 23.oktobra lēmumu¹¹⁴ A. Drebenoka nodarījumu pārkvalificēja uz KL 15.panta ceturto daļu un 323.panta pirmo daļu, norādot, ka abu instanču tiesas nepareizi atzinušas, ka apsūdzētā darbības veido pabeigtu noziedzīgu nodarījumu. A. Drebenoks, būdams aizturēts aizdomās par nemarkētu tabakas izstrādājumu glabāšanu, piedāvāja policijas darbiniekiem kukuli Ls 200 apmērā, lai viņi neierosinātu administratīvā pārkāpuma lietu, taču, ņemot vērā, ka apsūdzētajam līdzī neierosinātu administratīvā pārkāpuma lietu, taču, ņemot vērā, ka apsūdzētajam līdzī nebija tādas naudas summas, viņš vienam policijas darbiniekam piederošajā mapē ar dienesta dokumentiem ielika naudu – Ls 20, pēc kā tika aizturēts. Kasācijas instances tiesa, pārkvalificējot A. Drebenoka nodarījumu, pamatoti norādīja, ka KL 323.panta pirmajā daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums uzskatāms par pabeigtu, ja kukuļa piedāvājums ir pieņemts. Analizējamā gadījumā A. Drebenoka piedāvātais un arī dotais kukulis pieņemts netika, tāpēc viņa darbības kasācijas instances tiesā tika pareizi kvalificētas kā kukuļdošanas mēģinājums.

Iepriekš minētā sakarībā apspriežama būtu arī D. Vitenbergas nodarījuma kvalifikācija, kura ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2006.gada 5.aprīļa spriedumu tāpat atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kas paredzēts KL 323.panta pirmajā daļā. Ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 30.maija lēmumu¹¹⁵ pirmās instances tiesas spriedums atstāts negrozīts.

Ar abu instanču tiesu nolēmumiem konstatēts, ka D. Vitenberga 2005.gada 30.jūnijā ieradusies Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesneses darba kabinetā un, nolūkā panākt sev labvēlīgu tiesneses lēmumu par tiesas sēdes atlikšanu civillietā, kurā apsūdzētā bija prasītāja, izņēmusi no somiņas zelta gredzenu ar diviem

¹¹³ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 12.jūnija spriedums lietā Nr.KA04-453-06/22.

¹¹⁴ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 23.oktobra lēmums lietā Nr.SKK-615/2006.

¹¹⁵ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 30.maija lēmums lietā Nr.KA04-0656/06-19.

kubiskā cirkona akmeņiem, kura vērtība ir ne mazāka kā Ls 40, un nolikusi to uz tiesneses galda, paskaidrojot, ka tā ir dāvana, kuru lūdza tiesnesi pieņemt, pēc kā steigšus no kabineta aizgāja. Tiesnese par notikušo paziņoja Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam.

Šajā gadījumā konstatēta kukuļa priekšmeta - gredzena nolikšana uz valsts amatpersonas galda, kas vērtēts kā materiālu vērtību nodošana personiski, ar ko, kā atzinusi tiesa, apsūdzētā vēlējies panākt sev labvēlīgu lēmumu civillietā. Taču, lai nodarījumu, proti, kukuļdošanu, atzītu par pabeigtu, nepieciešams konstatēt, ka valsts amatpersona kukuli vai vismaz tā daļu ir pieņēmusi. Autores rīcībā esošais apelācijas instances tiesas nolēmums to neapstiprina, tieši otrādi, kā no apsūdzētās liecības apelācijas instances tiesas sēdē izriet, “ieraugot gredzenu uz galda, tiesnese to varēja uztvert kā provokāciju, tāpēc arī paziņoja KNAB,” kas norāda uz to, ka valsts amatpersona tai doto kukuli nav pieņēmusi, bet tādā gadījumā būtu pareizi nodarījumu kvalificēt kā kukuļdošanas mēģinājumu.

Tiesu prakses analīze kārtējo reizi¹¹⁶ apstiprināja, ka, no kvalifikācijas viedokļa raugoties, arvien vēl ir aktuāls jautājums par **kukuļņemšanas kopību ar citiem noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā**, kas tāpat vērtējami kā dienesta ļaunprātība.

Kā jau iepriekš minēts, valsts amatpersona pieņem kukuli vai tā piedāvājumu par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļdevēja, kukuļa piedāvātāja vai citas personas interesēs, izmantojot savu dienesta stāvokli. Tāpēc kukuļa vai tā piedāvājuma pieņemšana, ja valsts amatpersona neizdara vēl kādas citas darbības, kas veido patstāvīga noziedzīga nodarījuma sastāvu, kvalificējama tikai saskaņā ar KL 320.pantu, kas ir speciāla norma salīdzinājumā ar KL 317., 318. un 319.pantu.

Tieši šāds kvalifikācijas risinājums rodams jau iepriekš minētajā lietā A. Taraneka apsūdzībā, kurš sākotnēji pirmstiesas kriminālprocesā tika apsūdzēts un ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2005.gada 18.marta spriedumu notiesāts

¹¹⁶ Par to arī Tiesu prakse krimināllietās par kukuļdošanu. Jurista Vārds, 2002. 17.decembris, 25.nr.

par KL 320.panta otrajā daļā un 318.panta otrajā daļā paredzēto noziegumu izdarīšanu. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palāta, izskatot lietu apelācijas kārtībā, ar 2006.gada 5.janvāra spriedumu A. Taraneku apsūdzībā saskaņā ar KL 318.panta otro daļu attaisnoja, pamatoti atzīstot par pierādītu, ka apsūdzētais, būdams valsts amatpersona – Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas Tiesu izpildītāju kantora vecākais tiesu izpildītājs, pieprasīja un saņēma kukuli Ls 500 apmērā, lai netiktu izdarīta konkrēta darbība kukuļdevēja interesēs, proti, aprakstītās mantas glabātāja maiņa. Kādas citas darbības, kas veidotu KL 318.pantā paredzētās dienesta stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas pazīmes, konstatētas un pēc būtības A. Taranekam arī inkriminētas netika, jo apsūdzību abu iepriekš minēto noziegumu izdarīšanā veidoja vienu un to pašu darbību apraksts. Apsūdzētā atzīšanu par vainīgu tikai kukuļņemšanā par pareizu atzina arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments.¹¹⁷

Garāks pareizās kvalifikācijas noskaidrošanas ceļš ir bijis lietā J. Vavočkas apsūdzībā, kurš tika apsūdzēts un ar Jelgavas tiesas 2006.gada 13.februāra spriedumu tāpat atzīts par vainīgu KL 320.panta otrajā daļā un 318.panta otrajā daļā paredzēto noziegumu izdarīšanā. Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija kā apelācijas instances tiesa ar savu 2006.gada 25.septembra lēmumu¹¹⁸ šo pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar 2006.gada 30.novembra lēmumu¹¹⁹ atzina, ka ir pamats abu instanču tiesu nolēmumu atcelšanai daļā par J. Vavočkas atzīšanu par vainīgu un sodīšanu par KL 318.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu, jo pieļauta Krimināllikuma panta nepareiza piemērošana, kvalificējot noziedzīgo nodarījumu. Senāta Krimināllietu departaments pamatoti norādīja, ka valsts amatpersonas darbības, kas saistītas ar kukuļņemšanu, ne katrā gadījumā satur arī KL 318.pantā paredzētā noziedzīgā

¹¹⁷ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 17.marta lēmums lietā Nr.SKK01-0162.

¹¹⁸ Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 25.septembra lēmums lietā Nr.KA06-63/06-1.

¹¹⁹ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 30.novembra lēmums lietā Nr.SKK-673/2006.

nodarījuma sastāvu. Lai valsts amatpersonas darbības vienlaikus kvalificētu arī saskaņā ar KL 318.panta pirmo vai otro daļu, jābūt konstatētam, ka tā par kukuli veikusi nelikumīgas darbības kukuļdevēja vai citas personas interesēs, ļaunprātīgi izmantojot savu dienesta stāvokli, kas šajā konkrētajā gadījumā nav konstatēts. J. Vavočka, būdams robežapsardzes inspektors, pieprasot un saņemot kukuli, atļāvis tā devējam šķērsot Latvijas Republikas robežu, kuram arī bija tiesības to darīt, un tiesas konstatētajās faktiskajās darbībās, ko J. Vavočka izdarījis, ir tikai KL 320.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma sastāvs.

Taču, ja abos iepriekš minētajos gadījumos galu galā nodarījums tika kvalificēts pareizi, tad lietā J. Nežinceva un E. Šabanova apsūdzībā, kuri notiesāti ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 6.decembra spriedumu,¹²⁰ apsūdzēto policijas darbinieku nodarījums, kas izpaudās kā kukuļa izspiešana personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās par kukuļdevējam labvēlīga lēmuma pieņemšanu, tā arī palicis kvalificēts kā kukuļņemšanas un dienesta stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas kopība, lai arī šie apsūdzētie tāpat netika izdarījuši kādas darbības, kas veidotu arī KL 318.pantā paredzētā nozieguma sastāvu. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 499.pantu lieta iztiesāta, neveicot pierādījumu pārbaudi, nevienam no procesā iesaistītajām personām nav radušās šaubas par nodarījuma kvalifikāciju, spriedums ir stājies likumīgā spēkā un apsūdzētie par vienu nodarījumu notiesāti saskaņā ar diviem Krimināllikuma pantiem.

Protams, atbildība par kukuļņemšanu neizslēdz vienlaicīgu valsts amatpersonas kriminālatbildību par darbībām, kas, kaut gan saistītas ar kukuļošanu, tomēr veido cita patstāvīga noziedzīga nodarījuma sastāvu, kad nodarījums kvalificējams kā noziedzīgu nodarījumu kopība.¹²¹ Tāda kopība var veidoties gan ar KL 317. un 318.pantu, ja valsts amatpersonas rīcībā par kukuli saskatāma dienesta pilnvaru

¹²⁰ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 6.decembra spriedums lietā Nr.K04-309-06/5.

¹²¹ Par to skat. Par tiesu praksi kukuļošanas lietās: LR Augstākās tiesas plēnuma 1993.gada 21.junija lēmuma Nr.7 13.punkts. Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: [b.i.], 2002, 40.lpp.; Tiesu prakse krimināllietās par kukuļošanu. Jurista Vārds, 2002. 17.decembris, 25.nr.

pārsniegšana vai dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, par ko būs atsevišķa saruna, gan arī ar KL 319.pantu, ja valsts amatpersona par kukuli kādas personas interesēs tīši neizdarīs darbības, kuras tai pēc likuma vai uzlikta pienākuma jāizdara, lai novērstu kaitējumu valsts varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas tiesībām vai interesēm. Būtiski piezīmēt, ka, atšķirībā no kukuļņemšanas, kas ir noziedzīgs nodarījums ar formālu sastāvu, atbildība saskaņā ar KL 317., 318. un 319.pantu var iestāties tikai tad, ja vainīgais ar savu rīcību radījis būtisku kaitējumu valsts varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm.

Tā ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 11.decembra spriedumu¹²² konstatēts, ka E. Kokins, Latvijas Republikas Naturalizācijas pārvaldes Valmieras reģionālās nodaļas vadītājs, ir izdarījis kukuļņemšanu, proti, ar starpnieku saņēmis Ls 50, lai par šo kukuli pierakstītu O.L. uz naturalizācijas iesnieguma pieņemšanu savā vadītajā nodaļā, nodrošinātu iespēju kārtot valodas prasmes un citu nepieciešamo zināšanu pārbaudi, kā arī nodrošinātu palīdzības sniegšanu viņai šīs pārbaudes laikā, kas kvalificēts saskaņā ar KL 320.panta pirmo daļu.

E. Kokins tāpat atzīts par vainīgu dienesta pilnvaru pārsniegšanā (KL 317.panta otrā daļa), tas ir, ka viņš, nolūkā radīt sev iespēju piedalīties valodas prasmes un zināšanu pārbaudes komisijas, kura veica O.L. zināšanu pārbaudi, darbā, kā arī, lai sniegtu viņai nepieciešamo palīdzību, pārkāpa normatīvajos aktos noteikto šīs pārbaudes norises kārtību, nepamatoti atstādināja zināšanu pārbaudes komisijas locekli I.K., kura atradās savā darba vietā, no dalības pārbaudē un, neiekļaujot sevi komisijas sastāvā, piedalījās šīs komisijas darbā, pretendentes rakstu darbus pēc tam nododot vērtēšanai I.K., kura pārbaudē nepiedalījās.

Bez tam E. Kokins notiesāts arī par KL 318.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu, proti, par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, jo, pārkāpjot normatīvajos aktos noteikto valodas prasmes un citu zināšanu pārbaudes norises

¹²² Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 11.decembra spriedums lietā Nr.K04-369/06-4.

kārtību, par kukuli pierakstīja O.L. uz naturalizācijas iesnieguma pieņemšanu reģionālajā nodaļā, kuras vadītājs viņš bija, kā arī valodas prasmes un zināšanu pārbaudes laikā sniedza nelikumīgu palīdzību pretendentei, pasakot viņai priekšā pareizās atbildes.

Tiesa atzina, ka ar savu rīcību, pārkāpjot dienesta pilnvaras, kā arī ļaunprātīgi izmantojot savu dienesta stāvokli, E. Kokins nodarījis būtisku kaitējumu valsts varai un pārvaldības kārtībai vienā no naturalizācijas procesa būtiskākajiem posmiem - valodas prasmes un citu nepieciešamo zināšanu pārbaudē, tika pieņemts nelikumīgs pārvaldes akts - lēmums par O.L. valodas prasmes un zināšanu atbilstību pilsonības pretendentu zināšanu prasībām, diskreditējot Latvijas Republikas Naturalizācijas pārvaldi un tajā strādājošos valsts civildienesta ierēdņus un radot iespaidu, ka par kukuli valsts amatpersonām var pieņemt nelikumīgus lēmumus kādas personas interesēs.

2.4. Starpniecības kukuļošanā objektīvās puses pazīmes un tās kvalifikācija

Saskaņā ar KL 322.panta pirmajā daļā noteikto, starpniecība kukuļošanā var izpausties divos veidos: 1) kā kukuļa nodošana no kukuļdevēja kukuļņēmējam un 2) kā šo personu savešana. Tādējādi starpnieks, kā to raksturo A. Niedre, “ir persona, kas, darbojoties kukuļdevēja vai kukuļņēmēja uzdevumā, tieši nodod pirmā doto kukuļa priekšmetu otrajam vai izkārtu abu satikšanos šim nolūkam.”¹²³ Citiem vārdiem sakot, savest¹²⁴ nozīmē panākt, ka izveidojas saskarsme,¹²⁵ kas savukārt nozīmē cilvēku mijiedarbību, kam raksturīga informācijas apmaiņa un savstarpēji regulēta rīcība.

¹²³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: firma “AFS”, 2007, 428.lpp.

¹²⁴ Savest. Latviešu literārās valodas vārdnīca. 7¹.sējums. Rīga: Zinātne, 1989, 345.lpp.

¹²⁵ Saskarsme. Turpat, 274.lpp.

Tādējādi likumdevējs ir strikti noteicis starpniecību kukuļošanā veidojošās aktīvās darbības, tāpēc, ja persona papildus veic vēl kādas citas darbības, kas vērtējamas kā kukuļošanas organizēšana, uzkūdīšana dot vai pieņemt kukuli, kukuļņemšanas atbalstīšana, un vienlaikus pilda starpnieka funkcijas, viņas nodarījums kvalificējams kā līdzdalība kukuļošanā atkarībā no tā, kā - kukuļdevēja vai kukuļņēmēja interesēs viņa darbojusies, un papildus kā starpniecība kukuļošanā tas nav jākvalificē.¹²⁶ Pirms analizēt šādu situāciju risinājumu praksē, būtu apspriežams jautājums par KL 322.panta pirmās daļas redakcijas pilnveidošanu.

Kā jau iepriekš minēts, ar 2002.gada 25.aprīļa likumu¹²⁷ kukuļdošanas un kukuļņemšanas objektīvā puse attiecīgi paplašināta ar norādi uz kukuļa piedāvājumu un šāda piedāvājuma pieņemšanu, kas var tikt izdarīts personiski vai arī ar starpnieku. Savukārt KL 322.panta pirmajā daļā joprojām noteikta atbildība tikai par kukuļa nodošanu no kukuļdevēja kukuļņēmējam. Analizējot šādu situāciju,¹²⁸ jau esmu izteikusi viedokli par nepieciešamību papildināt KL 322.panta pirmo daļu ar norādi, ka starpniecība kukuļošanā var izpausties arī kā kukuļa piedāvāšana kukuļņēmējam kukuļdevēja uzdevumā, tādējādi saskaņojot kukuļošanu veidojošo sastāvu objektīvās izpausmes.

Analizējot citu valstu, piemēram, Austrijas, Igaunijas, Krievijas Federācijas, Lietuvas, Šveices, Vācijas krimināllikumus, jāsecina, ka tikai Igaunijas Sodu kodeksa¹²⁹ 295.pantā ir paredzēta atbildība par starpniecību pateicības došanā un 296.pantā – par starpniecību kukuļošanā, taču šos nodarījumus veidojošo darbību saturs likumā nav atklāts.

Atgriežoties pie starpniecības kukuļošanā sastāva izpratnes praksē, vispirms ar jau iepriekš minēto Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 11.decembra spriedumu lietā Nr.K04-369/06-4 vēlos ilustrēt pausto atziņu, ka

¹²⁶ Par tiesu praksi kukuļošanas lietās: LR Augstākās tiesas plēnuma 1993.gada 21.jūnija lēmuma Nr.7 16.punkts. Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: [b.i.], 2002, 40.lpp.

¹²⁷ Grozījumi Krimināllikumam: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 9.maijs, 69.nr.

¹²⁸ Liholaja V. Kukuļošanas kvalifikācija un sods: daži problēmjautājumi. Jurista Vārds, 2007. 7.augusts, 32.nr.

¹²⁹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 229.lpp.

gadījumos, kad starpnieks kukuļošanā izdara vēl kādas citas darbības, kas iziet ārpus likumā noteiktajām starpnieka funkcijām, nodarījums kvalificējams kā līdzdalība kukuļošanā un papildus vēl kā starpniecība tāda rīcība nav jākvalificē.

Un tā, tiesa konstatēja, ka apsūdzētais šajā lietā J. Martukāns sarunā ar paziņu M. Savenkovu par Latvijas Republikas pilsonības iegūšanas kārtību un iespējām pamudināja viņu dot kukuli Ls 500 apmērā Naturalizācijas pārvaldes amatpersonām par nelikumīgas palīdzības sniegšanu O.L. Latvijas Republikas pilsonības iegūšanā naturalizācijas kārtībā. Sarunas laikā J. Martukāns apsūdzēja, ka par šo kukuli O.L., kuras reģistrētā dzīvesvieta ir Rīga, apejot noteikto kārtību, bez rindas tiks pierakstīta uz iesnieguma pieņemšanu Valmieras reģionālajā nodaļā, mēneša laikā viņai tiks nodrošināta valodas prasmes un citu nepieciešamo zināšanu pārbaude, kā arī tiks nodrošināta palīdzība pārbaudes laikā, tādējādi garantējot, ka īsā laika periodā O.L. izies naturalizācijas procesu un kļūs par Latvijas Republikas pilsoni.

Pēc Ls 500 un O.L. pases gaismas kopijas saņemšanas J. Martukāns piezvanīja J. Belovam un vienojās, ka viņš satiksies ar Naturalizācijas pārvaldes Valmieras reģionālās nodaļas vadītāju E. Kokinu un organizēs kukuļa pieņemšanu, kā arī iepriekš aprakstīto darbību izdarīšanu O.L. interesēs. 2005.gada 20.septembrī J. Martukāns nodeva V. Belovam no M. Savenkova saņemto O. L. pases gaismas kopiju un Ls 275, jo Ls 225 bija paturējis, paskaidrojot, ka Ls 225 V. Belovs var paturēt sev par kukuļa saņemšanas organizēšanu, bet Ls 50 ir jānodod E. Kokinam, ko V. Belovs 2005.gada 22.septembrī arī izdarīja.

Tādējādi, izvērtējot šīs apsūdzēto darbības, tiesa pamatoti atzina, ka J. Martukāns, rīkojoties kukuļdevēja interesēs, uzkūdīja dot kukuli valsts amatpersonai un organizēja kukuļa došanu tai, ko kvalificēja saskaņā ar KL 20.panta otro un trešo daļu un 323.panta pirmo daļu. Savukārt V. Belova nodarījums, kurš tāpat rīkojās kukuļdevēja interesēs, tika kvalificēts kā kukuļdošanas organizēšana saskaņā ar KL 20.panta otro daļu un 323.panta pirmo daļu. Lai arī abi apsūdzētie tāpat pildīja starpnieka funkcijas, jo J. Martukāns pieņēma kukuli no M. Savenkova tā nodošanai

valsts amatpersonai, ko realizēja ar citu starpnieku - V. Belovu, KL 322.pants šajā gadījumā nav inkriminēts pamatoti. Tā kā abi apsūdzētie daļu no valsts personai paredzētā kukuļa piesavinājās, viņu nodarījums kvalificēts arī saskaņā ar KL 321.pantu, pie tam J. Martukānam kā valsts amatpersonai inkriminēta šā panta otrā daļa.

Arī jau iepriekš 38.-39.lpp. aprakstītās A. Starčenko darbības¹³⁰ objektīvi neaprobežojās tikai ar mēģinājumu nodot kukuļa priekšmetu no kukuļdevēja kukuļņēmējam. Viņš ne tikai pats uzmeklēja V. Samoilovu un piedāvājās būt par starpnieku, bet arī norādīja summu - Ls 1500, kāda jānodod valsts amatpersonai, lai atrisinātu savas problēmas, solot un garantējot, ka varēs panākt, lai zvērināts tiesu izpildītājs pārtrauc parāda piedziņu, vairākkārt mudināja nekavēties ar naudas nodošanu, kas jau esot absolūta valsts amatpersonai, lika saprast, ka naudas nenodošanas gadījumā izpildu raksts var tikt nodots citam tiesu izpildītājam, pieprasīja no V. Samoilova izziņu par viņa darba algu, skaidrojot, ka tai jāsaturs norāde uz minimālo darba algas summu, lai tiesu izpildītājs varētu pamatot naudas parāda piedziņas neiespējamību.

Visas šeit aprakstītās darbības norāda uz pamudināšanu (uzkūdišanu) dot kukuli un kukuļdošanas organizēšanu, tas ir, līdzdalību kukuļdošanā, vienlaikus uzņemoties arī starpnieka funkcijas. Kukuļdošana no V. Samoilova puses netika pabeigta no viņa gribas neatkarīgu iemeslu dēļ, jo kukulis sakarā ar J. Starčenko aizturēšanu valsts amatpersonai netika nodots. Šādā gadījumā līdzdalībnieka kukuļdošanā nodarījums kvalificējams atbilstoši KL 20.panta astotajā daļā noteiktajam: ja izdarītājs (šajā gadījumā kukuļdevējs J. Samoilovs) noziegumu nav izdarījis līdz galam no viņa gribas neatkarīgu iemeslu dēļ, līdzdalībnieki ir atbildīgi par līdzdalību attiecīgā nozieguma mēģinājumā, proti, J. Starčenko nodarījums kvalificējams saskaņā ar KL 20.panta otro un trešo daļu, 15.panta ceturto daļu un 323.panta pirmo daļu.

¹³⁰ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 27.februāra lēmums lietā Nr.KA04-0085/07-27.

Līdzīgi nodarījuma izdarīšanas apstākļi konstatēti arī Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2004.gada 18.oktobrī iztiesātajā lietā.¹³¹ Nepārstāstot visai apjomīgā pirmās instances tiesas sprieduma aprakstošo daļu¹³², tikai norādīšu, ka par pierādītām atzītās V. Ķēniņa, R. Ķēniņa, A. Ziemeļa, O. Suhacka un A. Fetisova darbības, kas pirmstiesas kriminālprocesā pamatoti bija novērtētas kā tā saucamā neizdevusies līdzdalība un kvalificētas atbilstoši KL 20.panta astotajā daļā noteiktajam saskaņā ar KL 20.panta otro daļu, 15.panta ceturto daļu un 323.panta pirmo daļu, pirmās instances tiesa pārkvalificēja uz starpniecības kukuļošanā mēģinājumu. Ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2005.gada 11.maija lēmumu¹³³ pirmās instances tiesas spriedums atstāts negrozīts.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments apmierināja kasācijas protestu un ar 2005.gada 22.septembra lēmumu¹³⁴ apelācijas instances tiesas nolēmumu daļā par minēto personu notiesāšanu par starpniecības kukuļošanā mēģinājumu atcēla un lietu nodeva jaunai izskatīšanai apelācijas kārtībā, norādot, ka tās darbības, kuras par pierādītām atzinušas abu instanču tiesas, ir plašākas nekā tikai starpniecība kukuļošanā.

Izskatot lietu atkārtoti, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palāta ar 2006.gada 6.septembra spriedumu¹³⁵ atzina, ka apsūdzēto darbības kvalificējamās tāpat kā pirmstiesas kriminālprocesā kā līdzdalība kukuļdošanas mēģinājumā, kas izpaudusies kā kukuļa nodošanas valsts amatpersonai organizēšana. Kukuļdošana netika izdarīta līdz galam no tajā iesaistīto personu gribas neatkarīgu iemeslu dēļ, jo valsts amatpersona atteicās pieņemt kukuli un izbeigt kriminālprocesu pret kukuļdevēja dēlu. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu

¹³¹ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2004.gada 18.oktobra spriedums lietā Nr.K04-229/04-4.

¹³² Plašāku lietas apstākļu atreferējumu skat. Liholaja V. Komentāri par Latvijas tiesu praksi krimināllietās. 2.grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 179.-182.lpp.

¹³³ LR Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2005.gada 11.maija lēmums lietā Nr.PAK-164.

¹³⁴ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2005.gada 22.septembra lēmums lietā Nr.SKK-01-489/01.

¹³⁵ LR Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2006.gada 6.septembra spriedums lietā Nr.PAK-181.

departaments ar 2007.gada 12.marta lēmumu¹³⁶ apelācijas instances tiesas spriedumu šajā daļā atstāja negrozītu.

Šeit analizētie piemēri dod pamatu apgalvot, ka arī Z. Ščavļevas un N. Livčinskas nodarījums, kuras ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 8.maija spriedumu¹³⁷ notiesātas par starpniecību kukuļošanā, tas ir, kukuļa nodošanu no kukuļdevēja kukuļņēmējam, ir kvalificēts kļūdains. Šīs apsūdzētās, autoskolu vadītājas, apsūdzēja potenciālajiem kukuļdevējiem par atlīdzību nodrošināt autovadītāja apliecību saņemšanu bez eksāmenu kārtošanas. N. Livčinska, kurai jau bija vienošanās ar CSDD amatpersonām par atvieglotu autovadītāja apliecību saņemšanu, noteica, kāda naudas summa un dokumenti jānodod viņai vai Z. Ščavļevai, vienojās ar valsts amatpersonām par laiku, kad labuma devējiem jāierodas pēc autovadītāja apliecībām, Z. Ščavļeva pavadīja tos uz CSDD Jelgavas nodaļu. Tādējādi apsūdzētās ne tikai nodeva kukuli no kukuļdevēja kukuļņēmējam, bet arī uzkūdīja dot kukuli un organizēja kukuļošanu, proti, pildīja līdzdalībnieku funkcijas, kas arī faktiski konstatēts ar tiesas spriedumu. Tā kā nodarījuma kvalifikācija apstrīdēta netika, šis pirmās instances tiesas spriedums ir stājies likumīgā spēkā, tiesai apstiprinot iztiesāšanas laikā tiesā saņemto apsūdzēto aizstāvju mutvārdu pieteikumu slēgt vienošanos par kriminālprocesa pabeigšanu līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai par vainas atzīšanu un sodu, par ko darba attiecīgajā sadaļā.

2.5. Kukuļa piesavināšanās izpratne un kvalifikācija

Vēl viens kukuļošanas jēdzienā ietilpstošs nodarījums - kukuļa piesavināšanās, salīdzinājumā ar iepriekš minētajām ārvalstīm, ir kriminalizēts tikai Latvijā, KL 321.panta pirmajā daļā nosakot atbildību par kukuļa piesavināšanos, ko persona saņēmusi nodošanai valsts amatpersonai vai ko tā pieņēmusi, uzdodoties par valsts

¹³⁶ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 12.marta lēmums lietā Nr.SKK-32/07.

¹³⁷ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 8.maija spriedums lietā Nr.K04-77-07/3.

amatpersonu. Savukārt par panta otrajā daļā paredzēto nodarījumu pie atbildības saucama valsts amatpersona, kura piesavinājusies kukuli, ko tā saņēmusi nodošanai citai valsts amatpersonai vai ko tā pieņēmusi, uzdodoties par citu valsts amatpersonu.

KL 321.panta izpratnē kukuļa piesavināšanās (piesavināties - nelikumīgi iegūt savā īpašumā, rīcībā)¹³⁸ daļēji ir speciāls noziedzīga nodarījuma sastāvs attiecībā pret KL 179.pantā paredzēto piesavināšanos, kas izpaužas kā svešas mantas prettiesiska iegūšana vai izšķērdēšana, ko izdarījusi persona, kurai šī manta uzticēta vai kuras pārziņā tā atradusies.¹³⁹ Kukuļa piesavināšanās ir īpašs svešas mantas piesavināšanās gadījums, kad persona iegūst kukuļa priekšmetu, kas domāts nodošanai citai personai, proti, iegūst kādu labumu, kas tai uzticēts kā starpniekam. Ja persona piesavinās kukuli, uzdodoties par valsts amatpersonu, vai to izdara valsts amatpersona, uzdodoties par citu valsts amatpersonu, nodarījums pēc savām pazīmēm līdzinās KL 177.pantā paredzētajai krāpšanai, kad persona svešu mantu iegūst, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos vai ar viltu.

Likumdevējs KL 321.pantā, nosakot atbildību par kukuļa piesavināšanos, neprecizē veidus, kā tas var izpausties, taču, analizējot praksē sastopamās situācijas, var izdalīt divus variantus: pirmkārt, piesavināšanās priekšmets ir valsts amatpersonai reāli nododamais kukulis un, otrkārt, piesavināts tiek kukulis, par kura nodošanu valsts amatpersonai nodarījumā vainīgā persona kukuļdevēju ir maldinājusi, kas savukārt satur vai nu maldinošu informāciju par to, ka kukulis it kā tiks nodots valsts amatpersonai, vai arī labums tiek pieņemts, uzdodoties par valsts amatpersonu vai par citu valsts amatpersonu.

Kā jau minēts, kukuļa piesavināšanās sastāvam, it īpaši pēdējās divās situācijās, piemīt krāpšanas elements, jo vainīgais apzināti maldina par labuma nodošanu kādai valsts amatpersonai vai pieņem labumu, pats uzdodoties par valsts amatpersonu. Tā

¹³⁸ Piesavināties. Latviešu literārās valodas vārdnīca. Rīga: Zinātne, 1989, 25.lpp.

¹³⁹ Skat. plašāk Likuma piemērošana krimināllietās par svešas mantas nolaupīšanu: LR Augstākās tiesas plēnuma 2001.gada 14.decembra lēmuma Nr.3 5.punkts. Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: [b.i.], 2002, 74.lpp.; Mežulis D. Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2006, 254.-279.lpp.

kā padomju laika krimināllikumos – KPFSR 1926.gada kriminālkodeksā¹⁴⁰, kas Latvijā bija spēkā no 1940.gada 25.novembra līdz 1961.gada 1.aprīlim, un LPSR kriminālkodeksā¹⁴¹ (ar 1991.gada 29.augusta Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmumu pārdēvēts par Latvijas kriminālkodeksu)¹⁴² šāds kukuļošanas sastāvs ietverts nebija, ievērojot tiesu praksi, tāds nodarījums tika kvalificēts kā krāpšana, bet, ja nolūkā izkrāpt labumu, persona tika mudināta dot kukuli, vainīgā darbības papildus vēl tika kvalificētas kā uzkūdīšana dot kukuli.¹⁴³ Taču, stājoties spēkā Krimināllikumam, tika atjaunots kukuļa piesavināšanās sastāvs, kas uzskatāms arī par KL 177.pantā paredzētās krāpšanas speciālo sastāvu. Nodarījums šādos gadījumos, ņemot vērā vispārīgās un speciālās normas konkurences noteikumus, kvalificējams saskaņā ar KL 321.pantu. Šāds skaidrojums rodams arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma 2001.gada 14.decembra lēmuma Nr.3 “Likuma piemērošana krimināllietās par svešas mantas nolaupīšanu” 4.8.punktā: “Ja atbildība par svešas mantas iegūšanu krāpšanas ceļā paredzēta citā KL pantā (nevis KL 177.pantā – V.L.), nodarījums kvalificējams tikai saskaņā ar šo speciālo normu (piemēram, viltotas naudas realizācija, iegādājoties kādu mantu, kvalificējama tikai pēc KL 192.panta, kukuļa piesavināšanās – tikai pēc 321.panta u.c.).”¹⁴⁴

Tā kā praksē, nošķirot kukuļa piesavināšanos no krāpšanas, tomēr ir rodami kļūdaini kvalifikācijas risinājumi, kas tūlīt tiks analizēti, to novēršanai apsverams jautājums par KL 321.pantā ietvertā noziedzīgā nodarījuma sastāva pilnveidošanu, izmantojot vēsturisko pieredzi kukuļa piesavināšanās definējumā 1903.gada Sodu likumu,¹⁴⁵ kas pagājušā gadsimta sākumā bija spēkā Latvijas teritorijā, 661.pantā, un

¹⁴⁰ KPFSR kriminālkodekss ar pārgrozījumiem līdz 1944.gada 15.aprīlim. Maskava: PSRS Tautas Izglītības Komisatiāta Juridiskā izdevniecība, 1944.

¹⁴¹ Latvijas Padomju Sociālistiskās republikas kriminālkodekss. Rīga: Avots, 1984.

¹⁴² Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā: Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmums. Ziņotājs, 1991, 35./36.nr.

¹⁴³ Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982, 457.lpp.; Par tiesu praksi kukuļošanas lietās: LR Augstākās tiesas plēnuma 1993.gada 21.jūnija lēmuma Nr.7 18.punkts. Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: [b.i.], 2002, 41.lpp.

¹⁴⁴ Likuma piemērošana krimināllietās par svešas mantas nolaupīšanu: LR Augstākās tiesas plēnuma 2001.gada 14.decembra lēmums Nr.3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: [b.i.], 2002, 74.lpp.

¹⁴⁵ Sodu likumi. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1925.

1933.gada Sodu likuma¹⁴⁶ 136.pantā, un precizējot kukuļa piesavināšanās veidus. Lai arī, domājams, KL 321.panta patreizējā redakcija tos jau prezumē, jo jebkurā no iepriekš minētajām situācijām neatkarīgi no tā, vai persona piesavinās kukuli, kas reāli domāts nodošanai valsts amatpersonai, vai arī piesavinās labumu, kas paredzēts it kā nodošanai valsts amatpersonai, kukulis no kukuļdevēja perspektīvas tiek dots valsts amatpersonai, taču kopsavilkumā piedāvātā uzlabotā redakcija tieši ietvers norādi arī uz krāpšanas elementu, kas piemīt šim nodarījumam. Par tādu grozījumu nepieciešamību liecina tiesu prakses analīze lietās par kukuļa piesavināšanos.

Gadījumos, kad persona kukuli pieņēmusi, lai to reāli nodotu valsts amatpersonai, un to pilnīgi vai daļēji piesavinājusies, nodarījuma juridiskajā izvērtējumā parasti nekādas grūtības nerodas un tas tiek kvalificēts kā KL 321.pantā paredzētā kukuļa piesavināšanās. Ja persona bez tam organizējusi kukuļošānu vai uzkūdījusi dot kukuli, nodarījums papildus tiek kvalificēts saskaņā ar KL 20.panta otro vai trešo daļu un 323.panta attiecīgo daļu. Iespējama arī starpniecības kukuļošānā un kukuļa piesavināšanās kopība. Te kā pareizu kvalifikācijas piemēru var minēt:

* jau analizētos materiālus V. Ķēniņa, R. Ķēniņa, A. Ziemeļa un A. Suhacka apsūdzībā¹⁴⁷, kuri organizēja kukuļdošanas mēģinājumu valsts amatpersonai par kriminālprocesa izbeigšanu. No kukulim paredzētās summas A. Ziemeļis piesavinājās un izmantoja savām vajadzībām 1133 ASV dolārus jeb Ls 799, kas tika kvalificēts saskaņā ar KL 321.panta pirmo daļu. Savukārt, tā kā V. Ķēniņš, R. Ķēniņš un O. Suhackis, būdami valsts amatpersonas, piesavinājās attiecīgi 7335 ASV dolārus jeb Ls 4393, 1335 ASV dolārus jeb Ls 799 un 5000 ASV dolāru jeb Ls 2995, viņu nodarījums kvalificēts saskaņā ar KL 321.panta otro daļu;

* tāpat jau minētie J. Martukāns, kurš notiesāts par uzkūdīšanu dot kukuli un par kukuļdošanas organizēšanu, un V. Belovs – par kukuļņemšanas organizēšanu,¹⁴⁸ atzīti

¹⁴⁶ Sodu likums. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1933, 7.burtnīca.

¹⁴⁷ LR Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2006.gada 6.septembra spriedums lietā NR.PAK-181.

¹⁴⁸ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 11.decembra spriedums lietā Nr.K04-369/06-4.

par vainīgiem, ka katrs piesavinājies Ls 225 no kukuļa, kas bija jānodod Naturalizācijas pārvaldes Valmieras reģionālās nodaļas vadītājam;

* arī Z. Ščavļeva un N. Livčinska, kuru nodarījums tika analizēts saistībā at starpniecības kukuļošanā kvalifikāciju,¹⁴⁹ notiesātas par Ceļu satiksmes drošības departamenta valsts amatpersonai nododamā kukuļa daļas – attiecīgi Ls 100 un Ls 300 piesavināšanos.

Savukārt gadījumos, kad persona piesavinās kukuli, kas paņemts it kā nodošanai valsts amatpersonai, maldinot kukuļdevēju, nodarījuma kvalifikācija ir atšķirīga.

Tā, piemēram, par kukuļa piesavināšanos, ko izdarījusi valsts amatpersona, notiesāts M. Bernāns,¹⁵⁰ kurš piesavinājās E.S. dotos Ls 2500, kurus bija solījis it kā nodot citām valsts amatpersonām par labvēlīgāka tiesas sprieduma un iespējami mazāka soda noteikšanu kukuļdevējas faktiskajam vīram. Ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 9.marta spriedumu par uzkūdīšanu uz kukuļdošanu un kukuļa piesavināšanos notiesāts A. Abrenietis, kurš, maldinot lidostas pasažieri I.R., ka viņa pārkāpusi vīzu režīmu, uzkūdīja to dot kukuli 500 ASV dolāru apmērā, apsolot nodot naudu tālāk lidostas “Rīga” robežsardzes valsts amatpersonām, lai novērstu it kā viņai draudošās nelabvēlīgās sekas. No I.R. saņemto naudu apsūdzētais piesavinājās. Apelācijas instances tiesa¹⁵¹ nodarījuma kvalifikāciju saskaņā ar KL 20.panta trešo daļu un 323.panta pirmo daļu, kā arī KL 321.panta otro daļu atzina par pareizu.

Tai pat laikā vairākos citos līdzīgos gadījumos nodarījums kvalificēts kā krāpšana saskaņā ar KL 177.pantu. Lūk, daži piemēri.

* Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa¹⁵² par KL 177.panta pirmajā daļā paredzēto krāpšanu notiesāja V. Dobičinitai, kurš nodarbojās ar individuālo uzņēmējdarbību, sniedzot juridiskos pakalpojumus. Būdam informēts par finanšu policijas lietvedībā

¹⁴⁹ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 8.maija spriedums lietā Nr.K04-77-07/3.

¹⁵⁰ Rīgas apgabaltiesas krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 14.marta spriedums lietā Nr.K04-0138-05; LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2005.gada 4.septembra lēmums lietā Nr.SKK-465.

¹⁵¹ LR Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2007.gada 8.februāra spriedums lietā Nr.PAK-72.

¹⁵² Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2005.gada 7.septembra spriedums lietā Nr. K27-69-05/1.

esošo kriminālprocesu, viņš maldināja tajā aizturētās personas dēlu un pašu šo personu, ka par samaksu 4000 eiro jeb Ls 2996 ir iespējams panākt labvēlīgu lēmumu, proti, ka šī persona netiks aizturēta atkārtoti, netiks veikta kratīšana viņas dzīvesvietā un netiks uzlikts arests viņas mantai. V. Dobičīnaitis saņēma Ls 1000 kā daļu no minētās summas, ko piesavinājās. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, izskatot lietu apelācijas kārtībā, savā 2006.gada 1.februāra spriedumā¹⁵³ norādīja, ka V. Dobičīnaitis likumīgi un pamatoti atzīts par vainīgu viņam inkriminētajās darbībās un tās pareizi kvalificētas kā krāpšana saskaņā ar KL 177.panta pirmo daļu, un pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu. Šādu kvalifikācijas risinājumu par pareizu atzina arī kasācijas instances tiesa.¹⁵⁴

* Ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2006.gada 10.februāra lēmumu¹⁵⁵ tika atzīts, ka E. Vācietis, kurš pirmstiesas kriminālprocesā bija apsūdzēts uzskūdišanā dot kukuli un kukuļa piesavināšanā, izdarījis KL 177.panta pirmajā daļā paredzēto krāpšanu,¹⁵⁶ jo prokurore tiesas sēdē grozīja iepriekš celto apsūdzību, uzskatot, ka apsūdzētā nodarījums atbilst krāpšanas pazīmēm. E. Vācietis kā zvērināts advokāts, kurš bija uzņēmies sniegt juridisko palīdzību, maldināja savu klienti, ka par Ls 5000, ko viņš nodos attiecīgajām valsts amatpersonām, tiks izbeigts kriminālprocess, saņemto naudu Ls 3979,40 piesavinājās.

Kā vienā, tā otrā gadījumā apsūdzētie maldināja par iespējam ar kukuļa palīdzību, kas nododams ar viņu starpniecību valsts amatpersonām, panākt labvēlīgu risinājumu pašam labuma devējam vai personai, kuras liktenī labuma devējs ir ieinteresēts, Iniciatīva dot kukuli nāca no apsūdzēto puses, tāpēc te saskatāma pamudināšana, uzskūdišana dot kukuli - naudu par valsts amatpersonu konkrētu rīcību, un personas, kuras šo naudu apsūdzētajiem nodeva, uzticot tiem starpnieka funkciju, subjektīvi paļāvās, ka tā nonāks pie adresāta un cerēja, ka par kukuli atrisināsies viņu problēmas.

¹⁵³ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 1.februāra spriedums lietā Nr.KA04-0195-06/19.

¹⁵⁴ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 2.jūnija lēmums lietā Nr.SKK-01-348/06.

¹⁵⁵ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas 2006.gada 10.februāra lēmums lietā Nr.K30-87/3.

¹⁵⁶ Plašāk par šo lietu skat. Liholaja V. Kukuļošanas kvalifikācija un sods: daži problēmjautājumi. Jurista Vārds, 2007. 4.augusts, 32.nr., 4.-5.lpp.

Tas, ka apsūdzētie jau no paša sākuma zināja, ka saņemto it kā (no viņu viedokļa) nodošanai valsts amatpersonai naudu piesavināsies, norāda uz viltu, taču tas ietilpst KL 321.panta sastāvā.

Tālāk, analizējot Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 21.jūnija spriedumu¹⁵⁷ A. Smirnovas apsūdzībā, kurai inkriminēts gan KL 321., gan 177.pants, pirmkārt, paliek iespaids, ka apsūdzības uzrādītāja un uzturētāja, īsti nesaprotot, kurai Krimināllikuma normai nodarījums atbilst, norādījusi abas. Tāds ir arī tiesas spriedums, lai arī šajā gadījumā ir izdarīts viens noziedzīgs nodarījums, kura pazīmes atrodamas divās krimināltiesību normās, kuras savā starpā konkurē. Atbilstoši teorijā un praksē nostiprinātajiem krimināltiesību normu konkurences noteikumiem, priekšroka tiek dota speciālajai normai un tas ir KL 321.pants.

Otrkārt, formulējot apsūdzību KL 321.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, kļūdaini norādīts, ka A. Smirnova kā valsts amatpersona izdarīja kukuļa piesavināšanos, uzdodoties par citu valsts amatpersonu. Ar tiesas spriedumu konstatēts, ka apsūdzētā, būdama Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas Rīgas valsts militārā dienesta pārvaldes Zemgales priekšpilsētas militārā dienesta vecākā eksperte, paziņojot diviem iesaucamajiem, ka viņa par atlīdzību var pieņemt lēmumu par viņu atzīšanu par nederīgiem militārajam dienestam miera laikā veselības dēļ, neslēpa savu identitāti un neuzdevās par citu valsts amatpersonu, bet gan maldināja šīs personas par savu kompetenci un pilnvarām, pieprasot materiālu labumu sev kā valsts amatpersonai par tādu darbību izdarīšanu, kas neietilpa viņas kompetencē. Līdz ar to jāsecina, ka apsūdzētās darbības neatbilst nevienai no KL 321.pantā norādītajām un kukuļa piesavināšanās sastāvs neveidojas. Lieta iztiesāta bez pierādījumu pārbaudes, tāpēc tiesas nolēmums nesatur norādi uz faktiem, kas ļautu pārliecinoši pamatot A. Smirnovas nodarījuma kvalifikāciju, taču, pēc autores ieskata, par pierādītām atzītās darbības norāda uz kukuļņemšanu, ko izdarījusi valsts amatpersona, solot izdarīt kukuļdevējam vēlamu darbību. Tam, ka šādas darbības izdarīšana

¹⁵⁷ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 21.jūnija spriedums lietā Nr.K04-0193/06-2.

neietilpa apsūdzētās kompetencē, nevajadzētu ietekmēt izdarītā juridisko izvērtējumu, jo likumdevējs, formulējot kukuļņemšanas sastāvu, nav izvirzījis nosacījumu, lai valsts amatpersona par kukuli arī reāli izdarītu kādu darbību vai atturētos no tās, vai, pieņemot kukuli, būtu arī gribējusi realizēt kukuļdevējam solīto.¹⁵⁸

Tāds pats secinājums izdarāms arī par S. Navčuka un A. Ļemeškina nodarījuma juridisko izvērtējumu, kuri personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās piedāvāja aizturētā radniekiem – tēvam un māsaī samaksāt viņiem kā policijas darbiniekiem 1200 ASV dolāru par to, lai aizturētajam netiktu piemērots drošības līdzeklis - apcietinājums, lai arī kriminālprocess neatradās viņu lietvedībā un viņu kompetencē neietilpa lēmumu pieņemšana tajā. Ar Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2003.gada 29.maija spriedumu šis noziedzīgais nodarījums kvalificēts kā KL 177.panta otrajā daļā paredzētā krāpšana, ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 14.marta lēmumu pirmās instances tiesas spriedums atstāts negrozīts. nodarījuma kvalifikāciju par pareizu atzinusi arī kasācijas instances tiesa.¹⁵⁹

Lai arī apsūdzētie šajā gadījumā maldināja par savu kompetenci, viņu kā valsts amatpersonu rīcība bija vērsta uz tiem nepienākošos materiālu vērtību - naudas saņemšanu, solot par to izdarīt konkrētas darbības labuma devēja interesēs. Savukārt šī nauda valsts amatpersonām tika dota tieši kā kukulis ar mērķi panākt, lai tās, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu šo darbību labuma devēja interesēs. Un vai tā nav kukuļošana, neskatoties uz to, ka šīs valsts amatpersonas apsolīto darbību negrasījās un nemaz nevarēja izdarīt.

2.6. Kukuļošanā iesaistīto personu atbrīvošana no kriminālatbildības

KL 324.panta pirmajā daļā noteikts, ka personu, kas devusi kukuli, atbrīvo no kriminālatbildības, ja 1) kukulis šai personai izspiests vai 2) ja tā pēc kukuļa došanas

¹⁵⁸ Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 78,lpp.

¹⁵⁹ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 14.jūlija lēmums lietā Nr.SKK01-437/06.

labprātīgi paziņo par notikušo. No kriminālatbildības tāpat atbrīvojama persona, kura kukuli piedāvājusi, ja tā labprātīgi paziņo par notikušo. Savukārt šā panta trešajā daļā ietverta norāde arī uz kukuļošanas starpnieka un atbalstītāja atbrīvošanu no kriminālatbildības, ja viņi pēc noziedzīgo darbību izdarīšanas labprātīgi paziņo par notikušo.

Domājams, ka šīs normas piemērošanai praksē teorētiski nav nekādu grūtību, jo likumdevējs KL 324.panta otrajā daļā ir noteicis, ko saprot ar kukuļa izspiešanu, ko veiksmīgi papildina Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma 1993.gada 21.jūnija lēmuma Nr.7 “Par tiesu praksi kukuļošanas lietās” 10.punktā dotais kukuļa izspiešanas skaidrojums.¹⁶⁰ Savukārt teorijā pietiekami plaši¹⁶¹ aprakstīts, kā saprast labprātīgo paziņošanu par notikušo. Tā kā manā rīcībā nav datu par šā institūta kļūdainu piemērošanu praksē, plašāk pie šā regulējuma izpratnes kavēties nav nepieciešamības.

Tai pat laikā nepieciešams akcentēt, ka patlaban likumdevējs labuma devēja, tā piedāvātāja un citu kukuļošanā iesaistīto personu atbrīvošanu no kriminālatbildības reglamentē tikai attiecībā uz kukuļošanu valsts institūciju dienestā. Šādas normas mērķis ir sekmēt korupcijas ierobežošanu, un nesaskatu nekādu pamatu, lai Krimināllikumā neietvertu iespēju atbrīvot no kriminālatbildības arī komerciālās uzpirkšanas gadījumā, kā arī tad, ja labums dots valsts vai pašvaldības iestādes darbiniekam, kurš nav valsts amatpersona, ja labuma piedāvātājs, devējs, starpnieks vai atbalstītājs labprātīgi paziņojis par notikušo, kas būtu panākams, izdarot attiecīgos grozījumus un novēršot nekoncekvenci to personu loka apzīmēšanā, kuras saistībā ar kukuļošanu (tās plašākajā nozīmē) būtu atbrīvojamas no kriminālatbildības. Tā, piemēram, personas, kas izdarījusi komerciālo uzpirkšanu, saskaņā ar piezīmi pie

¹⁶⁰ Par tiesu praksi kukuļošanas lietās: LR Augstākās tiesas plēnuma 1993.gada 21.jūnija lēmums Nr.7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: [b.i.], 2002, 71.lpp.

¹⁶¹ Skat., piemēram, Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 97.-98.lpp.; Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: firma “AFS”, 2007, 432.lpp.

Krievijas Federācijas kriminālkodeksa¹⁶² 204.panta tiek atbrīvota no kriminālatbildības, ja pret viņu lietota izspiešana vai ja šī persona labprātīgi paziņojusi par uzpirkšanu iestādei, kurai ir tiesības ierosināt kriminālprocesu.

3. TIRGOŠANĀS AR IETEKMI UN TĀS NOROBEŽOŠANA NO KUKUĻOŠANAS

Ievērojot Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas¹⁶³ 12.panta prasības ar 2002.gada 25.aprīļa likumu¹⁶⁴ Krimināllikums tika papildināts ar jaunu 326¹.pantu “Tirgošanās ar ietekmi”, kas, kā 2000.gadā norādīja grāmatas “Korupcija” autori, ir samērā jauna parādība starptautiskajos dokumentos, kas ietilpst korupcijas jēdzienā.¹⁶⁵

KL 326¹.panta divās daļās patstāvīgi noteikta atbildība par **tirgošanos ar ietekmi**-materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu, to piedāvājuma pieņemšanu, ko izdarījusi jebkura persona, lai tā, izmantojot savu dienesta, profesionālo vai sociālo stāvokli, personiski ietekmētu valsts amatpersonas darbību vai lēmuma pieņemšanu vai pamudinātu kādu citu personu ietekmēt valsts amatpersonas darbību vai lēmuma pieņemšanu (panta otrā daļa) un par **ietekmes pirkšanu** - materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu piedāvāšanu vai nodošanu jebkurai personai, lai tā, izmantojot savu dienesta, profesionālo vai sociālo stāvokli, personiski ietekmētu valsts amatpersonas darbību vai lēmuma pieņemšanu (panta pirmā daļa). Tā kā tiesu prakse šīs kategorijas lietās vēl nav izveidojusies, uz šo noziedzīgā nodarījuma sastāvu var paraudzīties tikai no teorētiskā viedokļa, kā arī izvērtēt šīs krimināltiesību normas atbilstību starptautiskajiem dokumentiem.

Salīdzinot KL 326¹.panta redakciju ar Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas 12.pantā noteikto, ka “ikviena Puse veiks tādas likumdošanas un cita veida pasākumus, kādi varētu būt nepieciešami, lai saskaņā ar

¹⁶² Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: Проспект, 2006, С.103.

¹⁶³ Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija. Latvijas Vēstnesis, 2000. 20.decembris, 460/464.nr.

¹⁶⁴ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 9.maijs, 69.nr.

¹⁶⁵ Vilks A., Ķipēna K. Korupcija. Rīga: Lietišķās informācijas dienests, 2000, 26.lpp.

tās likumdošanu kvalificētu kā noziedzīgu nodarījumu tāda veida apzināti veiktu darbību, ar kuru jebkura persona sola, piedāvā vai dod, tieši vai netieši, jebkuru nepienākošos priekšrocību jebkurai personai, kura apgalvo, ka ir spējīga pret šīs priekšrocības saņemšanu nepiedienīgā ceļā ietekmēt lēmuma pieņemšanu, ko veic jebkura 2., 4.-6. un 9.-11.pantā minētā persona (nacionālās valsts amatpersonas, ārvalstu publisko asambleju locekļi, starptautisko organizāciju amatpersonas un starptautisko tiesu amatpersonas - V.L.), neatkarīgi no tā, vai šī nepienākošā priekšrocība ir paredzēta šai personai vai jebkurai citai personai, kā arī šādas priekšrocības piedāvājuma vai apsolvējuma pieprasīšanu, saņemšanu vai akceptēšanu kā atlīdzību par šādas ietekmes izdarīšanu neatkarīgi no tā, vai šāda ietekme ir tikusi izdarīta un vai iedomātā ietekme ir novedusi pie paredzētajiem rezultātiem,” var secināt, ka tā visumā atbilst citētajam un vērtējama kā pilnīgāka salīdzinājumā ar vairāku ārvalstu krimināllikumos noteikto. Likumprojektā gan bija paredzēta kriminālatbildība arī par labumu solīšanu, taču, tāpat kā kukuļošanas gadījumā, galīgajā redakcijā tas netika iekļauts, par ko, tāpat kā par nepienākošos priekšrocību kā labuma apzīmējumu, jau esmu savu viedokli izteikusi darba 21.-23. un 27.-29.lpp.

Taču, salīdzinot KL 326¹.panta pirmās un otrās daļas redakciju, jāakcentē kāda atšķirība, kuras esamība, ņemot vērā, ka abās panta daļās paredzēti kaut arī atšķirīgi, taču cieši saistīti un viens otru izraisīši noziedzīgi nodarījumi, būtu jānovērš.

Tā, saskaņā ar KL 326¹.panta pirmo daļu labuma došana vai piedāvāšana ir sodāma, ja tā izdarīta, lai panāktu personas, kas tirgojas ar ietekmi, personiski izdarītu ietekmi, savukārt šā panta otrajā daļā par sodāmu atzīta labuma vai piedāvājuma pieņemšana, lai ietekmētu personiski vai pamudinātu kādu citu izdarīt šādu ietekmēšanu. Ietekmes pirkšana, tāpat kā tirgošanās ar ietekmi, ne vienmēr ir trīspusējas attiecības, kad “viena persona samaksā otrai, lai tā panāktu (personiski – V.L.), ka trešā persona pieņem lēmumu par labu pirmajai.”¹⁶⁶ Šāda rezultāta sasniegšanai tirgonis ar ietekmi, kā tas norādīts KL 326¹.panta otrajā daļā, var

¹⁶⁶ Vilks A., Ķipēna K. Korupcija. Rīga: Lietišķās informācijas dienests, 2000, 26.lpp.

izmantojot vēl kādu citu (citas personas), kas tāpat veido nodarījuma objektīvo pusi, savukārt ietekmes pircējs par to, ka viņš samaksā tirgonim par vēl kādas personas iesaistīšanu tam vēlāmā rezultāta sasniegšanai, pie atbildības nav saucams. Priekšlikumu par attiecīgo KL 326¹.panta redakciju esmu izteikusi jau iepriekš,¹⁶⁷ tāds pats viedoklis rodams arī D. Mežuļa monogrāfijā.¹⁶⁸

Lai arī tiesu prakses KL 326¹.panta piemērošanā vēl nav, tomēr teorētiski tirgošanās ar ietekmi **jānodala no kukuļdošanas** valsts institūciju dienestā un privātajā sektorā, uz ko tieši norādījis arī likumdevējs. Galvenā atšķirība starp KL 326¹., 320. un 323.pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem saskatāma tajā apstākļi, ka tirgošanās ar ietekmi gadījumā labums netiek piedāvāts vai nodots valsts amatpersonai un pati valsts amatpersona nav iesaistīta tā pieņemšanā vai piedāvājuma akceptēšanā, bet gan noziedzīgā nodarījuma subjekts, kas var būt jebkura persona, veic norādītās darbības, lai par kādu labumu kā stāvokļa izmantotājs ietekmētu valsts amatpersonas darbību vai lēmuma pieņemšanu. Taču, kā pamatoti norāda D. Mežulis,¹⁶⁹ KL 326¹.pantā norādītā ietekmēšana, izmantojot savu dienesta stāvokli, nevar būt valsts amatpersonas veikta darbība, jo, atbilstoši KL 320.panta saturam, tā vērtējama kā kukuļņemšana, savukārt labuma devēja rīcībā būs kukuļdošanas sastāvs. Līdzīgi tirgošanās ar ietekmi (326¹.panta otrā daļa) norobežojama arī no neatļautas labumu pieņemšanas (KL 198.pants), ko persona izdara bez nolūka atlīdzībā par to ietekmēt valsts amatpersonas darbību vai lēmuma pieņemšanu.

Aktuāls un līdz šim vēl neatrisināts jautājums ir **pieļaujamo lobēšanas formu nodalīšana no kriminālsodāmas tirgošanās ar ietekmi**, ko, ņemot vērā šā pētījums priekšmetu, tikai iezīmēšu kā problēmu, plašāk to neizvēršot. Te tikai norādīšu uz pausto atziņu, ka nepieciešams lobēšanas procesa normatīvs regulējums,¹⁷⁰ un informāciju, ka normatīvo aktu pieņemšanas lobēšanas tiesiskās reglamentācijas

¹⁶⁷ Liholaja V. Par korumpētas amatpersonas atbildību un Krimināllikumu. Jurista Vārds, 2001. 27.februāris, 29.nr.

¹⁶⁸ Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 100-101.lpp.

¹⁶⁹ Turpat, 102.lpp.

¹⁷⁰ Korupcija. "lobēšanas tiesiskās reglamentācijas nepieciešamība Latvijā.." http://www.knab.gov.lv/uploads/word/projekti/Korupcija_lobesana.doc

problēmas izpētes uzdevuma ietvaros darba grupa ir sagatavojusi politikas dokumenta projektu,¹⁷¹ kas, domājams, sašaurinās iespēju interpretēt lobēšanu kā pretlikumīgu darbību un otrādi.

4. DIENESTA PILNVARU PĀRSNIEGŠANA UN DIENESTA STĀVOKĻA ĻAUNPRĀTĪGA IZMANTOŠANA

4.1. Vispārīgs raksturojums

Krimināllikumā šie divi noziedzīgie nodarījumi, kas atbilstoši KL 7.pantā dotajai klasifikācijai ir atzīti par noziegumiem, definēti visai konspektīvi, KL 317.panta pirmajā daļā norādot, ka dienesta pilnvaru pārsniegšana ir valsts amatpersonas tīšas darbības, kas acīmredzami pārsniedz valsts amatpersonai ar likumu vai uzliktu uzdevumu piešķirto tiesību un pilnvaru robežas, savukārt KL 318.panta pirmajā daļā vispār tikai noteikts, ka dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana ir valsts amatpersonas tīšas darbības, to konkretizēšanu atstājot teorijas un tiesu prakses ziņā.

KL 318.pants vērtējams kā vispārēja krimināltiesību norma, ko daļēji var attiecināt arī uz KL 317.pantu, jo Krimināllikumā ir ietverti arī speciāli dienesta ļaunprātības veidi, kā, piemēram, jau analizētā kukuļņemšana (KL 320.pants), valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšana (KL 325.pants), neatļauta piedalīšanās mantiskos darījumos (KL 326.pants), dienesta viltojums (KL 327.pants), nepatiess dienesta ziņojums (KL 328.pants), neizpaužamu ziņu izpaušana (KL 329.pants), kas visi klasificēti kā noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā.

Bez tam, vairāki noziedzīgi nodarījumi, kas saistīti ar dienesta pilnvaru pildīšanu, ir ietverti nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi pret jurisdikciju,” piemēram, pierādījumu viltošana (KL 289.pants), personas saukšana pie kriminālatbildības, zinot, ka tā nav vainīga (KL 290.pants), nelikumīga sprieduma un lēmuma taisīšana (KL 291.pants),

¹⁷¹ Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmas 2004.-2008.gadam īstenošana: LR Ministru kabineta 2007.gada 24.janvāra Informatīvais ziņojums. <http://ppd.mk.gov.lv/ui/DocumentContent.aspx?ID=5116>.

apzinīgi nelikumīga apcietināšana (KL 292.pants) un vairāki citi sastāvi, kuru subjekts tāpat ir valsts amatpersona.

Salīdzinot ar citu valstu krimināllikumos noteikto, var secināt, ka mūsu valsts Krimināllikumā ietvertais regulējums ir pietiekami konkrēts un prakses vajadzībām atbilstošs. Savukārt krimināltiesību teorijā¹⁷² ir izstrādātas atziņas par šajās krimināltiesību normās ietverto noziedzīgo nodarījumu sastāva pazīmju izpratni, kopīgo un atšķirīgo.

Tā KL 317. un 318.pantā paredzētajiem noziegumiem kopīgs ir tas, ka tie izpaužas valsts amatpersonas tīšās darbībās un ir saistīti ar valsts amatpersonas dienesta pienākumu pildīšanu. Abi noziegumi ir ar materiālu sastāvu, jo obligāta sastāva pazīme ir būtisks kaitējums valsts varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm,

Taču atšķirīgs ir abu noziegumu objektīvās puses saturs. KL 317.pantā ietvertais nodarījums izpaužas kā darbības, kas acīmredzami pārsniedz valsts amatpersonai ar likumu vai uzlikto pienākumu piešķirto tiesību un pilnvaru robežas, un teorijā šīs darbības tiek iedalītas četros veidos: 1) darbībās, ko tiesīga izdarīt amatā augstāka valsts amatpersona, kam pilnvaru pārsniedzējs pakļauts dienesta kārtībā, vai koleģiāla institūcija; 2) darbībās, ko tiesīga izdarīt tikai noteikta tā paša resora valsts amatpersonu kategorija vai cita resora valsts amatpersona; 3) darbības, kas ietilpst pilnvaru pārsniedzēju kompetencē, taču to izdarīšanai nepieciešams speciāls pilnvarojums; 4) darbības, ko nav tiesīga izdarīt neviena valsts amatpersona.

Savukārt, ar KL 318.pantā norādītajām darbībām valsts amatpersona darbojas savu pilnvaru robežās, taču pretēji dienesta interesēm, vai arī veic darbības, kuras var izdarīt, izmantojot dienesta stāvokli.

Tabulā Nr.2 ievietotie skaitļi norāda uz izskatīto lietu skaitu (ar spriedumu) Latvijas tiesās pirmajā instancē.

¹⁷² Skat., piemēram, A. Niedres komentārus KL 317. un 318.pantam. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: firma "AFS", 2007, 416.-420.lpp.; Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija. Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 404-416.lpp.

Pārskats par krimināllietu izskatīšanu Latvijas tiesās pirmajā instancē (ar spriedumu)

Pants/ Gads	2005.	2006.	2007 01.01-06.08
KL 317.pants	10	6	4
KL 318.pants	8	6	8

Darba gaitā izpētīti 47 dažādu instanču tiesu nolēmumi, kuros risināts jautājums par 51 personas saukšanu pie kriminālatbildības, no tām saskaņā ar

KL 317.panta pirmo daļu - 4 personas KL 318.panta pirmo daļu - 11 personas

KL 317.panta otro daļu - 15 personas KL 318.panta otro daļu - 21 persona.¹⁷⁴

Tālāk pāriešu pie konkrētu lietu analīzes no to kvalifikācijas viedokļa.

4.2. KL 317. un 318.pantā paredzēto noziegumu kvalifikācijas nianšes

Kā redzams no iepriekš minētā, KL 317.pantā paredzētā dienesta pilnvaru pārsniegšana lielākoties izdarīta šā panta otrajā daļā paredzētajos kvalificējošos apstākļos. Galvenokārt jau tā ir bijusi saistīta ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, un līdz ar to apsūdzētie visbiežāk ir izdarījuši darbības, ko nav tiesīga izdarīt neviena valsts amatpersona.

Tā, piemēram, ar Rīgas rajona tiesas 2006.gada 7.novembra spriedumu konstatēts, ka policijas darbinieki A. Belodzeds un J. Langšteins, kuri no pamatdarba brīvajā laikā pildīja instruktora pienākumus BO PU "Ādažu glābšanas dienests" sabiedriskās kārtības un personu drošības uzraudzībā, būdami tērpti valsts policijas kārtībnieka formas tērpā, pēc ceļu satiksmes negadījuma, kurā bija iesaistīta A. Belodzeda vadītā Ādažu glābšanas dienesta automašīna un M.P. vadītā automašīna, izdarīja vairākus sitienus ar rokām un kājām cietušajam M.P. pa seju, galvu un ķermeni, nodarot viņam

¹⁷³ Pilns pārskats ievietots Pielikumā Nr.1.

¹⁷⁴ Pilns pārskats par šiem nolēmumiem, pie atbildības sauktajām personām un tām noteiktajiem sodiem ievietots Pielikumā Nr.2.

vieglus miesas bojājumus ar īslaicīgu veselības traucējumu. Bez tam J. Langšteins pavērsa tam piederošo ieroci pret cietušā automašīnā esošajiem pasažieriem un piedraudēja tos nošaut, kā arī izdarīja vienu mērķtiecīgu šāvienu pa šo automašīnu, sabojājot benzīna tvertni. Tiesa atzina, ka ar savām darbībām apsūdzētie izdarījuši KL 317.panta otrajā daļā paredzēto noziegumu, bet J. Langšteins – arī KL 185.panta otrajā daļā paredzēto tīšu svešas mantas bojāšanu vispārbīstamā veidā. Ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 25.februāra spriedumu¹⁷⁵ pirmās instances tiesas nolēmums atstāts negrozīts.

Ar Balvu rajona tiesas 2005.gada 20.oktobra spriedumu par KL 317.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu notiesāti M. Bizuns, A. Aleksāns un A. Čerpakovs, atzīstot par pierādītu, ka A. Aleksāns, robežapsardzes nodaļas priekšnieks, kurš reibuma stāvoklī no dienesta pienākumu pildīšanas brīvajā laikā atpūtās kafejnīcā, pēc konflikta ar K.K. deva nelikumīgu pavēli robežnorīkojumam - robežapsardzes inspektoriem M. Bizunam, A. Čerpakovskim un M. Briškam pārtraukt valsts robežas apsardzību un bruņotiem ierasties kafejnīcā, lai atrisinātu personīgu konfliktu starp A. Aleksānu – viņu priekšnieku un civilpersonu, ko viņi arī izdarīja, apzināti nepaziņojot par to augstākstāvošam priekšniekam.

Pēc ierašanās kafejnīcā, M. Bizuns un A. Čerpakovskis kopā ar A. Aleksānu piekāva K.K. un viņa paziņu A.K., uz kuriem bija norādījis A. Aleksāns, tad iemeta K.K. dienesta automašīnas bagāžas nodalījumā, piekaujot viņu gan brauciena laikā, gan arī pēc izbraukšanas aiz pilsētas robežas. Abiem cietušajiem nodarīti viegli miesas bojājumi bez veselības traucējuma. Šo darbību laikā cietušajam K.K. pazuda nauda Ls 470.

Tiesa atzina, ka apsūdzētie gan izdarīja darbības, ko ir tiesīgas izdarīt cita resora valsts amatpersona, proti, nelikumīgi atņēma cietušajam brīvību, ievietojot pret viņa gribu transportlīdzeklī un liedzot iespēju to atstāt, tādējādi neļaujot brīvi pārvietoties un izvēlēties savu atrašanās vietu, gan arī, pielietojot pret cietušajiem vardarbību,

¹⁷⁵ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 26.februāra spriedums lietā Nr.KA04-156/07-16.

izdarīja darbības, ko nedrīkst izdarīt neviena valsts amatpersona. Raksturojot izraisīto kaitējumu un atzīstot to par būtisku, tiesa norādīja, ka apsūdzētie ar savu rīcību diskreditēja Latvijas Republikas Valsts robežsardzi un tās prestižu, kas uzskatāms par būtisku kaitējumu valsts varai un pārvaldības kārtībai, kā arī apdraudēja ar Latvijas Republikas Satversmi aizsargātās personas tiesības un intereses - tiesības uz personas neaizskaramību un brīvību, tiesības uz īpašumu. Ar Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 30.janvāra lēmumu pirmās instances tiesas spriedums atstāts negrozīts, minēto personu notiesāšanu par pamatotu atzinis arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments.¹⁷⁶

Vairākos gadījumos dienesta pilnvaru pārsniegšanā apsūdzētie tika atzīti par nevainīgiem un attaisnoti. Vispirms izanalizēšu tiesu nolēmumus N. Borovoja apsūdzībā, kuram pirmstiesas kriminālprocesā tika inkriminēts, ka viņš, būdams valsts amatpersona - Rīgas pašvaldības policijas pārvaldes Latgales priekšpilsētas nodaļas atbildīgais dežurants, izdarīja tīšas, ar vardarbību saistītas darbības, kas acīmredzami pārsniedz dienesta pilnvaras, radot būtisku kaitējumu valsts varai un ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm, proti, vairākas reizes iesita un iespēra aizturētajai personai, nodarot tai vidēja smaguma miesas bojājumus. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa ar 2005.gada 13.oktobra spriedumu¹⁷⁷ N. Borovoju atzina par nevainīgu un attaisnoja pierādījumu trūkuma dēļ, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 19.panta nosacījumiem visas šaubas par vainu tulkojot par labu apsūdzētajam.

Izskatot prokurores apelācijas protestu, Rīgas apgabaltiesas krimināllietu tiesas kolēģija pēc pierādījumu pārvērtēšanas ar 2006.gada 19.janvāra spriedumu¹⁷⁸ pirmās instances tiesas nolēmumu atzina par kļūdainu un A. Borovoju notiesāja par KL 317.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta krimināllietu departaments ar 2006.gada 27.aprīļa lēmumu¹⁷⁹ N.

¹⁷⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 31.marta lēmums lietā Nr.SKK 01-179/06.

¹⁷⁷ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2005.gada 13.oktobra spriedums lietā K29-443/05.

¹⁷⁸ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 19.janvāra spriedums lietā Nr.KA04-0229/06-26.

¹⁷⁹ LR Augstākās tiesas Senāta krimināllietu departamenta 2006.gada 27.aprīļa lēmums lietā Nr.SKK01-0255/06.

Borovoja notiesāšanu atzina par pamatotu un viņa nodarījuma kvalifikāciju par pareizu.

No kvalifikācijas viedokļa visai interesants ir kriminālprocess A. Leitāna, J. Ozoliņa, A. Griba un A. Bukas apsūdzībā KL 143.panta pirmajā daļā un 317.panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā, kuri ar Jelgavas tiesas 2006.gada 11.maija spriedumu atzīti par nevainīgiem un attaisnoti, atzīstot, ka apsūdzētie rīkojušies attaisnojama profesionāla riska apstākļos, kas saskaņā ar KL 33.pantu izslēdz kriminālatbildību.

Pirmstiesas kriminālprocesā A. Leitāns tika apsūdzēts par to, ka viņš kā valsts amatpersona - policijas iecirkņa priekšnieks, acīmredzami pārsniedzot savas pilnvaras, devis pretlikumīgu pavēli viņam pakļautajiem darbiniekiem par iekļūšanu dzīvoklī pret tajā dzīvojošā personas gribu, šādi radot būtisku kaitējumu ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm, savukārt šā policijas iecirkņa jaunākie iecirkņa inspektori A. Gribs, J. Ozoliņš un A. Buka apsūdzēti par to, ka viņi kā valsts amatpersonas, acīmredzami pārsniedzot savu pilnvaru robežas, izdarīja nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī pret tajā dzīvojošās personas gribu, ar savām darbībām radot būtisku kaitējumu ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm.

No apsūdzības izriet, ka notikuma dienā tika veikta informācijas pārbaude par iespējamo nelikumīgu alkohola tirdzniecību, sakarā ar ko tika novērota arī cietušajam P.A. piederošā māja Bauskā, kuras īpašnieks ap pulksten 10:00 māju bija atstājis. Ap pulksten 14:30, nākot no šīs mājas, ticis pamanīts A.K., kurš, atbildot uz apsūdzētā J. Ozoliņa jautājumu, paskaidrojās, ka tikko no O.A. nopircis par Ls 1,50 viena litra alkohola pudeli, kuru arī uzrādīja policijas darbiniekiem. Pēc šīs pudeles izņemšanas un apskates, sastādot apskates protokolu, J. Ozoliņš kopā ar praksē esošo Latvijas Policijas akadēmijas studentu G.A., pieaicinot A.K., devās uz P.A. piederošo māju nolūkā pārliecināties, ka minēto alkohola pudeli A.K. iegādājies no O.A.

Tā kā uz zvanu pie sētas vārtiem no mājas neviens neiznāca, apsūdzētais J. Ozoliņš un G.A. pārkāpa pār privātmājas žogu un veica tās vizuālo apskati - apgāja māju,

ieskatījās logos, tad pa pirmā stāva nenošlēgtajām durvīm iegāja mājā un veica tās apskati, kuras laikā konstatēja, ka mājā atrodas alkohols un cigaretes ar Krievijas akcīzes nodokļa markām. Pēc mājas apskates abi no tās izgāja un J. Ozoliņš pa mobilo telefonu palūdza ierasties apsūdzētos A. Buku un A. Gribu, pēc kuru ierašanās tika nolemts veikt alkohola un cigarešu izņemšanu, pirms tam A. Bukam sazvanoties ar priekšnieku A. Leitānu, kurš deva rīkojumu ieiet mājā, veikt tās apskati un izņemt alkoholu un cigaretes. Pēc tam apsūdzētie A. Gribs, J. Ozoliņš un A. Buka, piedaloties praksē esošajam studentam un diviem pieaicinātajiem, iegāja mājā un uzsāka apskati, kuru vadīja A. Buka, bet A. Gribs ar videokameru veica apskates un mantas izņemšanas filmēšanu. Apskates protokolā fiksēts, ka no mājas izņemti 79,31 litri alkohola un 771 cigarešu paciņa ar Krievijas akcīzes nodokļa markām, bet no siltumnīcas izņemti 360 litri dīzeļdegvielas. Pēc tam visi aizgāja, māju nenošlēdzot, neapzīmogojot un atstājot to bez uzraudzības. Kad ap pulksten 20:00 savā mājā atgriezās P.A., viņš konstatēja, ka māja ir izvandīta un no tās pazudusi nauda Ls 2100 un no siltumnīcas pazudusi dīzeļdegviela.

Apsūdzība uzskatīja, ka apsūdzētie ar savu rīcību pārkāpuši Latvijas Republikas Satversmē garantētās personas dzīvokļa neaizskaramības tiesības un likuma "Par policiju" 12.panta 6.punktā noteikto, ka policijas darbiniekiem, pildot tiem uzliktos pienākumus atbilstoši dienesta kompetencei, ir tiesības iekļūt dzīvoklī bez tajā dzīvojošo personu atļaujas, ja persona aizturama nozieguma vietā vai apdraudēta citu personu dzīvība. Ikreiz, kad policijas darbinieki šajā pantā paredzētajos gadījumos ir iekļuvuši personas dzīvoklī pret to gribu vai lietojot fizisku spēku, par to nekavējoties, bet ne vēlāk kā 24 stundu laikā rakstveidā jāziņo prokuroram.¹⁸⁰ Jebkurā citā gadījumā iekļūšana citai personai piederošajās telpās ir pieļaujama tikai likumā noteiktajos gadījumos uz tiesneša lēmuma pamata vai neatliekamajos gadījumos ar prokurora piekrišanu kratīšanas izdarīšanai.¹⁸¹

¹⁸⁰ Par policiju: LR likums. Ziņotājs, 1992. 24.septembris, 37.nr.

¹⁸¹ Notikumi risinājās 2004.gada 26.oktobrī, vēl Kriminālprocesa kodeksa darbības laikā.

Zemgales apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģija, noraidot prokurores apelācijas protestu, kā arī cietušā un viņa pārstāvja apelācijas sūdzības, ar 2006.gada 23.oktobra lēmumu¹⁸² pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu, atzīstot, ka KL 33.panta noteikumi piemēroti pamatoti. Tas pats izriet arī no Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Kriminālietu departamenta 2007.gada 9.janvāra lēmuma.¹⁸³

Taču, pēc autores viedokļa, apsūdzēto rīcības juridiskais izvērtējums nemaz nav tik viennozīmīgs un galvenā problēma slēpjas tieši apstākļi, cik pamatoti, analizējot kriminālprocesā iegūtos pierādījumus, to ticamību un pieļaujamību, par ko apsūdzības un tiesas viedoklis nesakrīt, ir atzīts, ka nodarītais kaitējums ir vērtējams kā attaisnojama profesionāla riska rezultāts. Īpaši neiejaucoties pierādījumu vērtēšanas un pārvērtēšanas procesā, taču, izmantojot ziņas par faktiem, kuras apstrīdētas netiek, pamēģināšu pamatot savu ieskatu par šajā kriminālprocesā apsūdzēto rīcības juridisko izvērtējumu.

KL 33.panta pirmajā daļā ir noteikts, ka kriminālatbildība neiestājas par kaitējumu, kas nodarīts ar profesionālu darbību, kurai ir noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, ja šī darbība izdarīta, lai sasniegtu sociāli derīgu mērķi, kuru nebija iespējams sasniegt citādā veidā. Ar šo darbību saistītais profesionālais risks uzskatāms par attaisnojamu, ja persona, kas pieļāvusi risku, ir darījusi visu, lai novērstu kaitējumu tiesiski aizsargātām interesēm. Šie visi pantā norādītie **attaisnojama profesionālā riska tiesīguma nosacījumi ir obligāti konstatējami**, lai kriminālatbildība par kaitējumu neiestātos.¹⁸⁴

Nav strīda par to, ka apsūdzēto darbības satur noziedzīga nodarījuma sastāvu, proti, KL 143.pantā paredzēto personas dzīvokļa neaizskaramības pārkāpšanu, jo apsūdzētie iekļuvuši P.A. piederošajā mājoklī (dzīvojamā mājā) viņa prombūtnē un bez viņa atļaujas. Lai atzītu, ka šāda darbība atbilstoši KL 33.pantā noteiktajam nav

¹⁸² Zemgales apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas 2006.gada 23.oktobra lēmums lietā Nr.KA06-124/06.

¹⁸³ LR Augstākās tiesas Senāta Kriminālietu departamenta 2007.gada 9.janvāra lēmums lietā Nr.SKK-8/2007.

¹⁸⁴ Plašāk par to skat. Judins A. Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2006, 185.-210.lpp.

kriminālsodāma, pirmkārt, ir jākonstatē, ka šī darbība ir izdarīta, **lai sasniegtu sociāli derīgu mērķi**. Lai arī tiesu nolēmumos nav ziņu par to, ka P.A. vai A.K. būtu saukti pie jebkādas atbildības par nelikumīgām darbībām ar alkoholu, taču, ņemot vērā, ka informācija par nelikumīgu tirgošanu policijas rīcībā bija, kamdēļ arī tika uzsākta P.A. piederošās mājas novērošana, pieņemsim, ka šis pirmais nosacījums - sociāli derīga mērķa sasniegšana ir apstiprinājies.

Otrkārt, jākonstatē, ka šo **sociāli derīgo mērķi nebija iespējams sasniegt citādā,** es teiktu likumīgā, **veidā**, kā to nosaka jau citētais likuma “Par policiju” 12.panta 16.punkts. Senāta Krimināllietu departaments norāda: “nepārprotami no lietas materiāliem redzams, ka konkrētajā situācijā, lai savlaicīgi atklātu iespējami izdarīto noziedzīgo nodarījumu vai arī administratīvo pārkāpumu, apsūdzētie rīkojās attaisnojama profesionāla riska apstākļos. Lietas faktiskie apstākļi liecina par to, ka policijas darbiniekiem konkrētajā situācijā bija pietiekams pamatots rīkoties nekavējoties.” Kas te būtu iebilstams?

Vispirms, pat ja O.A., par kura klātbūtni mājā nav nekādu pierādījumu, būtu pieļāvis administratīvo pārkāpumu, nelikumīgi tirgojot alkoholu, kas ne ar ko citu, kā vienīgi ar A.K. – “krutkas” pircēja liecībām, kuram jau septiņus gadus nepatīkot šajā mājā dzīvojošā ģimene, nav pierādīts, likums nedod tiesības bez atļaujas iekļūt dzīvojamās telpās, jo tajā runa ir **tikai par personas aizturēšanu nozieguma,** un nevis administratīva pārkāpuma vietā. Nevienā no tiesas nolēmumiem nav arī tādu pierādījumu, kas apstiprinātu apsūdzēto “bažas”, ka dzīvojamā mājā, kur viņi bez atļaujas iekļuva, tiktu apdraudēta kādas personas dzīvība, kas būtu attaisnojums šādai rīcībai. Senāta Krimināllietu departamenta atzītais, ka to pierādot jau apsūdzībā formulētais, ka “apskates laikā J. Ozoliņš un G.A. nekonstatēja nekādus pierādījumus, kas liecinātu par A.K. noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu pret mājas īpašnieku vai citu personu, mājā nevienu nesastapa...” pats par sevi vēl neko nepierāda, bet izskatās pēc kasācijas instances tiesas vēlmes, atbildot uz cietušā kasācijas sūdzību, pamatot to sociāli derīgo mērķi, ko nebija izdarījušas zemāko instanču tiesas. Manuprāt, šī Senāta

Krimināllietu departamenta citētā frāze no apsūdzības, tieši pretēji apstiprina, ka visa turpmākā rīcība – A. Leitāna rīkojums iekļūt tukšā mājā un veikt tās apskati, ko A. Gribs, J. Ozoliņš un A. Buka arī izdarīja, **izslēdz nepieciešamību rīkoties nekavējoties**, jo A.K. bija kopā ar apsūdzētajiem, mājā neviena nebija, tātad tajā brīdī nekādas intereses apdraudētas netika un nekas neliedza apsūdzētajiem saņemt likumā prasīto pilnvarojumu, lai likumīgi veiktu vajadzīgās procesuālās darbības, it īpaši tāpēc, ka A. Leitāns, kurš deva šo rīkojumu iekļūt mājā un veikt apskati, tajā brīdī atradās policijas, prokuratūras un tiesas administratīvajā ēkā. Arī pārējiem apsūdzētajiem bija pietiekami cilvēku un tehniskie resursi, lai ierastos nepilnu kilometru attāļajā administratīvajā ēkā, kur atradās tiesa un prokuratūra. Tādējādi, **nav gūts apstiprinājums tam, ka iekļūšana dzīvojamā telpā bija izdarāma nekavējoties un ka to nevarēja izdarīt citādā veidā.**

Un, treškārt, likumdevējs prasa, lai persona, kas pieļāvusi risku, **būtu izdarījusi visu, lai novērstu kaitējumu tiesiski aizsargātām interesēm.** Cietušais A.P. liecina, ka pēc atgriešanās mājās konstatējis, ka mājā kāds ir bijis un pazudusi nauda Ls 2100, par ko tajā pašā vakarā rakstījis iesniegumu policijai un tika ierosināts kriminālprocess. Tiesa konstatējusi, ka pēc P.A. mājas apskates apsūdzētie to atstājuši neaizslēgtu, neaizzīmogotu un bez apsardzes līdz tās īpašnieka ierašanās brīdim. Un lai kādi arī būtu naudas pazušanas apstākļi, tie ir saistīti ar šo mājas apskates faktu, un apsūdzētie faktiski nebija darījuši neko, lai novērstu kaitējumu cietušā tiesiski aizsargātām mantiskām interesēm. Tātad **arī šis tiesīguma nosacījums nav konstatēts**, bet līdz ar to ir arī pilnīgs pamats apšaubīt visu instanču tiesu secinājumus par to, ka apsūdzētie darbojušies attaisnojama profesionāla riska ietvaros.

Tiesu nolēmumos tāpat var saskatīt virkni neskaidru momentu, uz vairākiem no tiem nav rodama atbilde arī apsūdzībā. Tā, piemēram, cietušais P.A. konsekventi liecina, ka, aizejot, mājas ārdurvis aizslēdzis, un pēc atgriešanās konstatējis, ka tās atvērtas ar spēku, savukārt apsūdzētie norāda, ka tās nebija aizslēgtas; zīmīgi, ka pēc P.A. ziņojuma par naudas pazušānu notikuma vietas apskati veica tā pati persona, kas

jau bija piedalījusies mājas apskatē iepriekš – apsūdzētais A. Buka; nedz iesnieguma dienā, nedz veicot notikuma vietas apskati pēc cietušā iesnieguma par naudas pazušanu, viņš netika informēts par policijas darbībām un par to uzzinājis tikai pēc divām nedēļām, par to netika informēta arī prokuratūra; no tiesas nolēmumiem nav redzams, par kādu alkoholu ir runa un kur tas vispār ir palicis. Tā kā lietas materiālos nav pierādījumu tam, ka policijas darbinieku veiktās mājas apskates laikā tajā būtu atradies pats P.A. vai kāda cita persona, visai dīvaina šķiet personas bez noteiktas dzīvesvietas A.K. parādīšanās ar “krutkas” pudeli, kas it kā nopirkta šajā mājā, tieši tad, kad mājas novērošanu uzsāka J. Ozoliņš, un ko cietušais un viņa aizstāvis, apgalvojot, ka apsūdzētajam J. Ozoliņam A.K. bija labi pazīstams, skaidro ar iespējamo provokāciju. Attaisnojošais spriedums A. Leitāna un citu lietā ir stājies likumīgā spēkā, taču visi iepriekš minētie un vēl citi momenti norāda uz nepieciešamību atsevišķā publikācijā izdiskutēt jautājumu par attaisnojama profesionālā riska izpratni un šā institūta piemērošanas praksi.

Tiesu prakse lietās par **dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu** rāda, ka šis nodarījums galvenokārt izpaužas darbībās, kas tieši izriet no valsts amatpersonas kompetences, rīkojoties ļaunprātīgi, pretrunā ar tās uzdevumiem un dienesta interesēm, pārkāpjot likumu vai citus normatīvos aktus, kuros reglamentētas attiecīgās valsts amatpersonas funkcijas, pienākumi un tiesības, kas parasti arī tiek konkretizēts apsūdzībā.

Taču, kā jau minēts iepriekš, dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, tāpat kā dienesta pilnvaru pārsniegšana, ir kriminālsodāma tikai tad, ja ar vainīgās valsts amatpersonas darbībām ir **radīts būtisks kaitējums** valsta varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm, kas ir obligāta KL 317. un 318.panta pirmajā daļā ietvertā pamatsastāva pazīme. Tā kā būtiska kaitējuma konstatēšana, izvērtēšana un motivācija, kas ļauj norobežot valsts amatpersonas kriminālsodāmu nodarījumu no disciplinārā kārtā sodāma pārkāpuma, praksē nereti sagādā zināmas grūtības, nepieciešams atgādināt tos būtiska kaitējuma

pamatkritērijus, kas noteikti 1998.gada 15.oktobra likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”¹⁸⁵ 23.pantā.

Kaitējums atzīstams par būtisku, ja 1) noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarīts ievērojams mantiskais zaudējums (nodarījuma izdarīšanas brīdī pārsniedz piecu tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu) un vienlaikus apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātas intereses vai 2) šo citu, tas ir, ar mantiska zaudējuma nodarīšanu nesaistīto, bet ar likumu aizsargāto interešu un tiesību pats apdraudējums ir bijis ievērojams. Par būtisku kaitējumu tiesu praksē tiek atzīts arī mantiskais zaudējums lielā apmērā, proti, nozieguma priekšmeta vērtība nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijusi mazāka par piecdesmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu.¹⁸⁶ Šajā gadījumā kāds papildus kaitējums obligāti nav jākonstatē un apsūdzībā jāuzrāda.¹⁸⁷

Būtisks kaitējums ir vērtējuma jēdziens, ko katrā konkrētā gadījumā izlemj tiesa, tāpēc apsūdzības formulējumā ir jābūt norādītam, kāds konkrēti un kādām interesēm kaitējums ir nodarīts, un kāpēc tas ir vērtējams kā būtisks. Apdraudēto interešu, kurām KL 317. un 318.pantā paredzētā nozieguma rezultātā nodarīts kaitējums, konkretizēšana īpaši svarīga ir tāpēc, ka likumdevējs šajās normās norāda gan uz kaitējumu valsts varai vai pārvaldības kārtībai, gan arī ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm. Te kā pozitīvu piemēru varētu minēt Jūrmalas tiesas 2006.gada 19.jūlija spriedumu, ar kuru A. Freimane - Jūrmalas pilsētas Zemesgrāmatu nodaļas tiesnese atzīta par vainīgu apzināti nelikumīga lēmuma taisīšanā un dienesta stāvokļa ļaunprātīgā izmantošanā, kas attiecīgi kvalificēts saskaņā ar KL 291.panta pirmo daļu un 318.panta pirmo daļu. Tiesa atzina, ka apsūdzētā, ļaunprātīgi izmantojot savu dienesta stāvokli, nodarījusi 1) būtisku kaitējumu valsts un sabiedriskajām interesēm, ko aizsargā Latvijas Republikas Satversme un likums “Par tiesu varu,” jo ar savu

¹⁸⁵ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, 331/332.nr.

¹⁸⁶ Turpat, 20.pants.

¹⁸⁷ Skat. arī Krastiņš U. Par vērtējuma jēdzieniem krimināltiesību normās. Jurista Vārds, 2002. 29.janvāris, 2.nr.

rīcību ir grāvusi Latvijas kā tiesiskas valsts, kā arī neatkarīgas un tikai likumam pakļautas tiesu varas prestižu; 2) nodarījusi ievērojamu mantisku zaudējumu cietušajam Ls 708 apmērā; 3) kavējusi Latvijas Republikas Satversmes 105.pantā garantēto cietušā tiesību uz īpašuma realizāciju. Šis spriedums stājies likumīgā spēkā, to par pamatotu atzinusi gan apelācijas instances,¹⁸⁸ gan kasācijas instances tiesa.¹⁸⁹

Un tagad piemērs, no kura redzams, ka būtiskais kaitējums nav formulēts un motivēts atbilstoši likuma prasībām. Ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2005.gada 31.oktobra spriedumu J. Reinvalds atzīts par vainīgu KL 318.panta pirmajā daļā paredzētajā dienesta stāvokļa ļaunprātīgā izmantošanā, radot būtisku kaitējumu pārvaldības kārtībai. Apsūdzētajam - muitas uzraugam inkriminētas trīs epizodes, kad viņš apzināti pieļāva nemuitotu, nedeklarētu, ar muitas maksājumiem neapliktu preču ieviešanu Latvijā, atbalstot kontrabandas izdarīšanu. Noslēdzot apsūdzību katrā no šīm epizodēm, norādīts, ka ar apsūdzētā rīcību valstij nodarīts ievērojams materiāls zaudējums nenomaksātu nodokļu veidā attiecīgi par summu Ls 390,44; Ls 709,12 un Ls 732,35, katrā reizē secinot, ka tas uzskatāms par būtisku kaitējumu pārvaldības kārtībai. Līdzīgā veidā būtisks kaitējums noformulēts arī šajā lietā par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu notiesātajam M. Veinbergam, katrā no četrām inkriminētajām epizodēm norādot, ka viņš, būdams valsts amatpersona - vecākais muitas uzraugs, apzināti pieļāva nemuitotu, nedeklarētu, ar muitas maksājumiem neapliktu preču ieviešanu Latvijā, atbalstot kontrabandas izdarīšanu, ar ko valstij katru reizi nodarīts ievērojams mantiskais zaudējums nenomaksātu nodokļu veidā par summu Ls 943,64; Ls 497,20; 284,76 un 832,96, kas katrā minētajā gadījumā uzskatāms par būtisku kaitējumu.

Uz brīdi abstrahējoties no minēto un vēl citu šajā lietā notiesāto personu nodarījuma kvalifikācijas, pie kā atgriezīšos nedaudz vēlāk, un pieļaujot, ka ir pamats runāt par būtisku kaitējumu, jānorāda, ka tā esamība nav noformulēta atbilstoši

¹⁸⁸ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 11.decembra spriedums lietā Nr.KA04-0889-06/25.

¹⁸⁹ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 30.marta lēmums lietā SKK01-167/07.

likumā norādītajām prasībām. Tā, pamatoti konstatējot, ka ar J. Reinvalda darbībām nodarīts ievērojams mantiskais zaudējums, kas tādu veido gan katrā epizodē, gan arī kopumā, netika norādīts, kādas vēl citas ar likumu aizsargātas intereses un tiesības tika apdraudētas, kas šajā gadījumā ir obligāts būtiska kaitējuma kritērijs, lai arī konstatēts, ka ar nodarījuma tika apdraudētas tautsaimniecības intereses muitas darbības jomā. Pie tam būtiska kaitējuma esamības pamatojums nav jānorāda pēc katras epizodes apraksta, kā tas izdarīts šajā spriedumā, bet gan pēc visu nodarījuma apstākļu apraksta.

Pamatojot būtiska kaitējuma radīšanu M. Veinberga izdarīto darbību rezultātā, tāpat (pēc katras epizodes) norādīts uz valstij nodarīto ievērojamo mantisko zaudējumu, neminot kādu citu interešu un tiesību apdraudējumu. Pareizi šajā apsūdzībā būtu norādīt uz to, ka valstij nodarīts zaudējums nenomaksātu nodokļu veidā par Ls 2558,57, kas nodarījuma izdarīšanas brīdī veidoja lielu apmēru, tātad arī būtisku kaitējumu neatkarīgi no kādu citu interešu vai tiesību aizskāruma.

Lai nebūtu vairāk pie šīs lietas J. Reinvalda, M. Veinberga un citu apsūdzībā jāatgriežas, tagad dažas pārdomas par tajā apsūdzēto personu nodarījuma kvalifikāciju, ko par pareizu atzinusi arī apelācijas instances tiesa.¹⁹⁰

Pirmkārt, abu instanču tiesas atzina, ka jau minētie J. Reinvalds un M. Veinbergs bez dienesta stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas vainojami arī šajā lietā notiesātā V. Strečena izdarītās kontrabandas atbalstīšanā, kas kvalificēta saskaņā ar KL 20.panta ceturto daļu un 190.panta otro daļu. Salīdzinot sprieduma aprakstošo daļu redzams, ka apsūdzība gan dienesta stāvokļa ļaunprātīgā izmantošanā, gan kontrabandas atbalstīšanā satur norādi uz analogiskiem apstākļiem un vienām un tām pašām darbībām vai, pareizāk varētu teikt - bezdarbību no apsūdzēto puses, proti, ka apsūdzētie apzināti nav izpildījuši šādus amata aprakstā noteiktus pienākumus:

¹⁹⁰ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 9.maija lēmums lietā Nr.KA04-396-06/16.

“2.4. Muitot, kontrolēt visus pāri muitas robežai pārvietojamos transporta līdzekļus, preces, kontrolēt personas, noformēt muišošanu un kontroli atbilstoši spēkā esošiem likumiem, noteikumiem.

2.5. Aplikt preces ar muitas maksājumiem, kontrolēt to iekasēšanu.

2.7. Nepieļaut nemuitotu preču pārvietošanu caur muitas kontroles posteni.”

Vienāds ir arī secinājums, ka apsūdzētie, izdarot gan vienu, gan otru nodarījumu, ir apzināti pieļāvuši nemuitotu, nedeklarētu, ar muitas maksājumiem neapliktu preču ieviešanu Latvijā, atbalstot kontrabandas izdarīšanu, nodarot valstij ievērojamu materiālu zaudējumu nenomaksātu nodokļu veidā, kas uzskatāms par būtisku kaitējumu pašvaldības kārtībai.

Tādējādi atzīstot, ka apsūdzēto pieļautā dienesta ļaunprātība izpaudusies kontrabandas izdarīšanas atbalstīšanā un norādot uz to kā uz vienu no būtiska kaitējuma kritērijiem, nebija likumīga pamata kvalificēt to vēl arī kā patstāvīgu nodarījumu, proti, kā kontrabandas atbalstīšanu, jo tas jau inkriminēts un aptveras ar citu noziedzīgu nodarījumu.

Otrkārt, visai dīvains šķiet dažādu apsūdzēto tādu pašu darbību atšķirīgs juridisks izvērtējums. Lietā par jau minēto amata aprakstā noteikto pienākumu neizpildīšanu tāpat notiesāti muitas uzraugi V. Orinskis un G. Feldmanis, kuri attiecīgi piecos un četros gadījumos, neveicot kontroles pasākumus, pieļāva nemuitotu, nedeklarētu, ar muitas maksājumiem neapliktu preču ieviešanu Latvijā, nodarot valstij materiālu zaudējumu neapmaksātu nodokļu veidā, kas tika atzīts par būtisku kaitējumu pārvaldības kārtībai. Šo apsūdzēto nodarījums kvalificēts saskaņā ar KL 319.panta pirmo daļu, atzīstot, ka G. Feldmanis aiz nolaidības neizpildīja darbības, kuras tam pēc likuma un uzlikta pienākuma bija jāizdara, lai novērstu kaitējumu pārvaldības kārtībai, radot būtisku kaitējumu pārvaldības kārtībai. Savukārt V. Orinskis pirmajos četros gadījumos pēc tiesas ieskata tāpat bija pieļāvis nolaidību, bet pēdējā - piektajā epizodē, M. Veinberga pamudināts (par ko viņš notiesāts par valsts amatpersonas

pamudināšanu uz tīšu savu pienākumu nepildīšanu saskaņā ar KL 20.panta trešo daļu un 319.panta pirmo daļu) pieļāvis tīšu bezdarbību.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 499.panta nosacījumiem pirmās instances tiesā netika veikta pierādījumu pārbaude daļā par apsūdzēto V. Strečena, J. Reinvalda, V. Orinska un M. Veinberga vainu viņiem inkriminēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā, līdz ar to netika izvērtēta nedz nodarījuma subjektīvā puse, nedz arī būtiska kaitējuma esamība un tā pamatojums. Tā kā šā panta ceturtā daļa liedz šādu spriedumu pārsūdzēt daļā par nodarījuma kvalifikāciju, tad loģiski, ka šīs personas to arī nedarīja, piekrītot apsūdzībai un tiesas nolēmumam. Apelācijas instances tiesai pierādījumu pārvērtēšanai šajā daļā nebija pamata un tā, izskatot lietu sakarā ar apsūdzētā G. Feldmaņa aizstāves apelācijas sūdzību, atzina, ka pirmās instances tiesa visu šajā lietā apsūdzēto nodarījumus ir kvalificējusi pareizi, lai arī visai dīvaina šķiet sagādīšanās, ka V. Orinskis un G. Feldmanis konsekventi bija nolaidīgi savu pienākumu pildīšanā attiecībā pret vienu un to pašu personu – par kontrabandu notiesāto V. Strečenu, tāpat kā pārējie apsūdzētie, kuru analogas darbības gan vērtētas kā tīša ļaunprātīga dienesta stāvokļa izmantošana.

KL 317.panta un 328.panta otrajā daļā kā kvalificējoša pazīme norādītas **smagas sekas**, kuru izpratne skaidrota likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 24.pantā, norādot, ka atbildība par Krimināllikumā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, kas izraisījis smagas sekas, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā izraisīta cilvēka nāve, nodarīti smagi miesas bojājumi vai psihiskas dabas traucējumi vismaz vienai personai, mazāk smagi miesas bojājumi vairākām personām, mantiskais zaudējums lielā apmērā vai radīts citāds smags kaitējums ar likumu aizsargātām interesēm un tiesībām.

Lai atzītu, ka nodarījums izdarīts kvalificējošos apstākļos, proti, izraisījis smagas sekas, vispirms jākonstatē visas attiecīgā nodarījuma pamatsastāva pazīmes, kas analizējamās krimināltiesību normās ir nodarījums - tīšas darbības, ar kurām pārsniegtas dienesta pilnvaras vai ļaunprātīgi izmantots dienesta stāvoklis, sekas -

būtisks kaitējums valsts varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm un cēloņsakarība starp nodarījumu un sekām. Tas uzskatāmi redzams no tiesu nolēmumiem J. Ādamsona apsūdzībā, kurš ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2004.gada 8.jūnija spriedumu atzīts par vainīgu un sodīts par to, ka, būdams Latvijas Republikas 7. Saeimas loceklis (deputāts), tīšām, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, publiski, tai skaitā masu saziņas līdzekļos, sniedza personu godu aizskarošas un neslavu ceļošas ziņas, zinot, ka tās ir nepatiesas, kā rezultātā tika nodarīts būtisks kaitējums valsts varai, kas izraisīja smagas sekas, radot kaitējumu ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm.

Izskatot lietu apelācijas kārtībā, Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2006.gada 14.septembra lēmumu pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu. J. Ādamsona nodarījuma kvalifikāciju saskaņā ar KL 318.panta otro daļu par pareizu atzina arī kasācijas instances tiesa.¹⁹¹

Ar minētajiem tiesu nolēmumiem tika atzīts par pierādītu, ka apsūdzētais nodarījuma rezultātā

“* nodarīja būtisku kaitējumu valsts interesēm, jo ar savām darbībām rupji pārkāpa 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.panta pirmajā daļā, 13.pantā un 10.panta otrajā daļā un Latvijas Republikas Satversmē garantētās cilvēka pamattiesības, tādā veidā diskreditējot gan Latvijas valsti, gan Saeimu un tās izveidoto parlamentārās izmeklēšanas komisiju, gan Saeimas locekļus;

* nodarīja būtisku kaitējumu valsts varai, jo radīja sabiedrībā pārliecību par to, ka valsts izpildvaras augstākās institūcijas - Ministru kabinetu, Tieslietu ministriju, Valsts ieņēmumu dienestu - vada personas, kas atbalsta un izdarījušas noziegumus, tādējādi radot sabiedrībā neuzticību valsts varai gan Latvijā, gan ārpus tās;

* nodarīja būtisku kaitējumu valsts tiesu sistēmai, jo nepamatoti sabiedrībā radīja pārliecību par to, ka prokuratūra, kā tiesu varas institūcija, kurai likumā paredzētajā

¹⁹¹ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 19.februāra lēmums lietā Nr.SKK-1/07.

kārtībā jāveic krimināllietu izmeklēšana, to nespēj veikt, tādā veidā nevarot nodrošināt Latvijas Republikā garantētās cilvēka pamattiesības;

* un šī rīcība izraisīja smagas sekas, jo rupji tika pārkāptas Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā, kā arī Latvijas Satversmē garantētās personas pamattiesības uz goda un cieņas valsts aizsardzību.”

Praksē smagas sekas kā analizējamo nodarījumu kvalificējošo pazīmi galvenokārt veido mantiskais zaudējums lielā apmērā, proti, kā jau minēts iepriekš, zaudējums, kas nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par piecdesmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu, kas teorijā un praksē tiek atzīts arī par vienu no būtiska kaitējuma kritērijiem, kad, kā jau norādīts agrāk, kāda citu tiesību vai interešu aizskārums konstatēšana nav obligāta.

Taču viena un tā paša vērtējuma jēdziena “liels apmērs” atzīšana gan par vienu no iespējamiem būtiska kaitējuma, gan smagu seku kritērijiem, manuprāt, nedod pamatu liela apmēra zaudējumam, kas atzīts par būtisku kaitējumu, automātiski atzīt arī par kritēriju, kas veido smagas sekas, jo viens un tas pats apstākļi, nekonstatējot vēl kādus citus, vienlaikus nevar veidot gan pamatsastāva, gan kvalificējoša sastāva pazīmi. Uz to savulaik jau norādīja Aizkraukles rajona tiesa, izslēdzot no R. Putānes apsūdzības KL 318.panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā kvalificējošo pazīmi - smagu seku izraisīšanu, un pamatojot, ka zaudējuma nodarīšana Ls 6304,02 apmērā valsts invaliditātes, maternitātes un slimības speciālajam budžetam kvalificēta pirmstiesas kriminālprocesā vispirms kā būtisks kaitējums valsts varai, un tiesa citas smagu seku pazīmes nav saskatījusi.¹⁹² Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, izskatot lietu apelācijas kārtībā sakarā ar apsūdzētās apelācijas sūdzību, ar 2003.gada 13.marta lēmumu¹⁹³ pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu, arī šajā daļā atzīstot to par pamatotu. Apsūdzētās un viņas aizstāves kasācijas sūdzības tāpat tika noraidītas ar Latvijas Republikas

¹⁹² Aizkraukles rajona tiesas 2002.gada 19.novembra spriedums lietā Nr.K07-227/02.

¹⁹³ Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2003.gada 13.marta lēmums lietā Nr.KA06-29/03.

Augstākās tiesas Senāta krimināllietu departamenta 2005.gada 10.augusta rīcības sēdes lēmumu.¹⁹⁴

Neprecīzs būtiska kaitējuma, kā arī smagu seku formulējums un motivācija rodama arī vairākos pētījuma gaitā analizētos tiesu nolēmumos.

Tā, piemēram, ar Preiļu rajona tiesas 2006.gada 28.aprīļa spriedumu V. Sokolovs notiesāts par KL 318.panta otrajā daļā, savukārt E. Boreiko un V. Čerņenko - par KL 319.panta otrajā daļā paredzēto noziegumu izdarīšanu, atzīstot, ka apsūdzētie ar savu rīcību nodarīja mantisku zaudējumu Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestam par kopējo summu Ls 6900, kā arī diskreditēja Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta valsts amatpersonas un specializētā Valsts civildienesta ierēdņa amatus un iestādes labo slavu, tādā veidā izraisot smagas sekas.

Izskatot lietu apelācijas kārtībā sakarā ar apsūdzēto apelācijas sūdzībām, kurās cita starpā tika apstrīdēta nodarījuma kvalifikācija, jo neesot pierādīts būtisks kaitējums, Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija 2006.gada 13.oktobra lēmumā,¹⁹⁵ atzīstot par pareizu pirmās instances spriedumā konstatēto smagu seku esamību, norādīja: “Ja iestājušās smagas sekas, nevar būt šaubu par to, ka ir nodarīts būtisks kaitējums uzņēmuma interesēm.” It kā jau loģiski, taču būtisks kaitējums ir obligāta pazīme, lai vispār varētu inkriminēt Kl 317., 318. un 319.pantā paredzēto noziegumu izdarīšanu, tāpēc arī apsūdzībā tas ir jānoformulē un jāmotivē.

Savukārt Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 26.aprīļa spriedumā,¹⁹⁶ ar kuru A. Kļova notiesāts par KL 318.panta otrajā daļā paredzēto noziegumu, tieši otrādi, pamatota būtiska kaitējuma esamība, proti, ka apsūdzētā noziedzīgās darbības radījušas būtisku kaitējumu valsts pārvaldības kārtībai, grāvušas svarīgas un būtiskas valsts pārvaldes iestādes - Latvijas Republikas muitas prestižu, veicinājušas cita noziedzīga nodarījuma - kontrabandas organizētā grupā un lielā

¹⁹⁴ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2004.gada 10.augusta rīcības sēdes lēmums lietā Nr.SKK-462/01.

¹⁹⁵ Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 13.oktobra lēmums lietā Nr.KA03-145/06.

¹⁹⁶ Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 26.aprīļa spriedums lietā Nr.K03-20/06.

apmērā, tas ir, kopsummā par Ls 19923,99 izdarīšanu, kā arī nodarījušas valstij ievērojamu mantisku kaitējumu - netika nomaksāti nodokļi Ls 5929,23 apmērā, taču attiecībā uz kvalificējošām pazīmēm, ka darbības izdarītas mantkārīgā nolūkā un izraisījušas smagas sekas, apsūdzība un tiesa ir aprobežojusies tikai ar šo norādi bez kādas konkretizācijas, kā šīs smagās sekas izpaudušās.

Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2006.gada 14.decembra spriedumu par KL 318.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu notiesāts Centrālās dzīvojamo māju privatizācijas komisijas priekšsēdētājs Z. Ziediņš, atzīstot, ka apsūdzētais ar savām darbībām radījis būtisku kaitējumu valsts varai un pārvaldības kārtībai, jo samazināja Privatizācijas komisijas darbības nodrošināšanai piešķirtos līdzekļus, tādā veidā traucējot valsts pārvaldes iestādes valsts dienesta normālu darbu un izšķērdējot valsts finanšu līdzekļus par kopējo summu Ls 146380,20, kas izraisīja smagas sekas, jo tika nodarīti materiāli zaudējumi lielā apmērā. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija 2006.gada 14.decembra spriedumā¹⁹⁷ norādīja, ka, izvērtējot apsūdzētā nodarīto kaitīgo seku apmērus, kas iestājās viņa dienesta stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas rezultātā, pirmās instances tiesa sprieduma motīvu daļā nepareizi atsaucās uz likuma "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību" 23.pantu, jo smagu seku kritērijus reglamentē šā likuma 24.pants, ko veido arī mantisks zaudējums lielā apmērā. Apelācijas instances tiesa tāpat norādīja, ka "smagas sekas aptver arī būtisku kaitējumu, kuram piemīt mazāka kaitīguma pakāpe, tādēļ šajā gadījumā papildus kaitējums nav jākonstatē." Piekrītot Krimināllietu tiesas kolēģijas norādījumam, ka pirmās instances tiesai, motivējot smagu seku esamību, bija jāatsaucas uz Īpašā likuma 24.pantu, tai pat laikā jāatzīmē, ka, konstatējot būtisku kaitējumu, jāvadās no šā likuma 23.panta norādītā, tādējādi formulējot un motivējot gan būtisku kaitējumu, gan arī smagas sekas.

Vairākās apsūdzībās KL 317. un 318.pantā paredzēto noziegumu izdarīšanā, inkriminēts arī mantkārīgs nolūks, taču galvenokārt tas saistīts ar vēlmi gūt sev

¹⁹⁷ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 14.decembra spriedums lietā Nr.KA04-06/17.

labumu cita noziedzīga nodarījuma, piemēram, kontrabandas vai dienesta viltojuma gadījumā. Koruptīvs elements saskatāms tikai vienā manā rīcībā esošā tiesas nolēmumā jau minētā E. Kokina apsūdzībā, kurš par kukuli nodrošināja valsts valodas prasmes un citu nepieciešamo zināšanu pārbaudes kārtības pārkāpšanu pilsonības iegūšanas naturalizācijas kārtībā procesā,¹⁹⁸ kurš notiesāts gan par kukuļņemšanu, gan arī par dienesta pilnvaru pārsniegšanu un dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu mantkārīgā nolūkā.

Ir taisīti arī vairāki attaisnojoši spriedumi, nesaskatot nodarījumā visas KL 318.pantā paredzētā nozieguma sastāva pazīmes, kad pie tāda secinājuma nonāk pierādījumu izvērtēšanas vai pārvērtēšanas procesā.

Tā, piemēram, ar Rēzeknes tiesas 2005.gada 30.decembra spriedumu par vainīgu KL 318.panta pirmajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā tika atzīta Latvijas Republikas Medicīniskās aprūpes un darbspējas ekspertīzes kvalitātes kontroles inspekcijas ārste - eksperte S.K., kura saskaņā ar apsūdzību, veicot grūtnieces medicīniskās aprūpes pārbaudi, tīši deva nepatiesu atzinumu, lai mazinātu šajā lietā apsūdzētās ārstes - ginekoloģes V. Mazurenko atbildību par nolaidīgu ārstniecības personas pienākumu pildīšanu, kas izraisīja smagas sekas - augļa bojāeju, deva viņai padomus, kā pareizi sniegt paskaidrojumus ārstiem - ekspertiem par pielaistajām kļūdām medicīniskajā aprūpē un par medicīniskās dokumentācijas viltošanu. Ar Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 20.septembra lēmumu¹⁹⁹ pirmās instances tiesas spriedums atstāts negrozīts.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar 2007.gada 31.janvāra lēmumu²⁰⁰ šo apelācijas instances tiesas lēmumu atcēla un lietu nosūtīja jaunai iztiesāšanai apelācijas instances tiesā, norādot, ka pieļauti būtiski kriminālprocesa normu pārkāpumi, izmantojot pierādīšanā tādas ziņas par faktiem, kuras iegūtas, pārkāpjot kriminālprocesa pamatprincipus. Latgales apgabaltiesas

¹⁹⁸ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 14.decembra spriedums lietā Nr.K04-369/06-4.

¹⁹⁹ Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 20.septembra lēmums lietā Nr.KA03-52/06.

²⁰⁰ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 31.janvāra lēmums lietā Nr.SKK-0003/07.

Krimināllietu tiesas kolēģija, atkārtoti izskatot lietu apelācijas kārtībā, apsūdzēto KL 318.panta pirmajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā atzina par nevainīgu,²⁰¹ norādot, ka neatrod pārliecinošus pierādījumus, kas viennozīmīgi un pārliecinoši apstiprinātu, ka apsūdzētā ir izdarījusi kriminālsodāmas darbības, taču viņas rīcība ir jākvalificē kā disciplinārais pārkāpums un ārstniecības personas ētikas pārkāpums.

Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2006.gada 30.oktobra spriedumu attaisnota E.S., kura bija apsūdzēta KL 318.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, proti, ka viņa, būdama tiesu izpildītāja, ļaunprātīgi izmantojot savu dienesta stāvokli, tīši pārkāpusi likumā noteikto piedziņas vēršanas uz nekustamo īpašumu un izsoles kārtību, kas radīja būtisku kaitējumu valsts varai, diskreditējot valsts varas institūcijas iedzīvotāju priekšā un nodarot kaitējumu cietušajam Ls 53000 apmērā, kas izraisījis smagas sekas. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2006.gada 19.decembra lēmumu²⁰² pirmās instances tiesas spriedumu atstājusi negrozītu, ko par pamatotu atzina arī kasācijas instances tiesa.²⁰³

Protams, arī šajā gadījumā apelācijas instance tiesā notika atkārtota pierādījumu pārbaude, kurā nevēlētos iejaukties, taču uzskatu par nepieciešamu norādīt uz kādu pirmās un apelācijas instances tiesas atzinumu, kas pēc mana ieskata, pievienojoties prokurores viedoklim, ir kļūdaini. Tas attiecas uz jautājumu par noziedzīga nodarījuma motīvu un mērķi, kuru nekonstatēšana pēc tiesas ieskata ir viens no galvenajiem pamatojumiem E.S. atzīšanai par nevainīgu viņai inkriminētā nozieguma izdarīšanā.

Noraidot prokurora apelācijas protestu daļā, ka KL 318.panta dispozīcijā nav ietverts motīvs un mērķis kā obligāta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme, apelācijas instances tiesa atzīmēja, ka motīvs un mērķis nav ietverti arī citos Krimināllikuma pantos, taču to noskaidrošana ļauj atklāt nodarījuma subjektīvo pusi - personas attieksmi pret savu rīcību, līdz ar to ļaujot noskaidrot arī vainas formu.

²⁰¹ Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 25.aprīļa spriedums lietā Nr.KA03-66/07.

²⁰² Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas 2006.gada 19.decembra lēmums lietā Nr.KA04-1071-06/19.

²⁰³ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 25.aprīļa lēmums lietā Nr.SKK-164/2007/

Pilnībā piekrītot šeit minētajam, tomēr jānorāda, ka motīvs un mērķis (nolūks) ir subjektīvās puses papildpazīmes un par obligātām šīs pazīmes kļūst tad, ja tās norādītas Krimināllikuma Sevišķās daļas panta dispozīcijā, raksturojot vai nu pamatsastāvu, vai arī veidojot kvalificētu sastāvu, kā tas ir arī KL 318.panta otrajā daļā, kur ietverta norāde uz mantkārīgu nolūku. Lai arī Kriminālprocesa likuma 527.panta pirmajā daļā norādīts, ka notiesājoša sprieduma aprakstošajā daļā tiesai līdz ar vainas formu jāmin arī motīvs, tomēr tas apstāklis, ka šāda norāde nav izdarīta, neietekmē noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju, ja šī subjektīvās puses papildpazīme nav likuma normā ietverta kā obligāta subjektīvās puses pazīme.

Šādu skaidrojumu savulaik Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta krimināllieta departaments devis lietā²⁰⁴ A.Š. apsūdzībā par uzkūdišanu tīši iznīcināt svešu mantu un šāda noziedzīga nodarījuma atbalstīšanu, norādot, ka “apsūdzētajam inkriminētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs ir konstruēts tādā veidā, ka tajā nav formulēta obligāta prasība pēc nozieguma motīva un mērķa un tas neizriet arī no šā noziedzīgā nodarījuma sastāva un satura. Kā ikvienu šādi konstruētu noziedzīga nodarījuma sastāvu - svešas mantas tīšu iznīcināšanu var izdarīt aiz dažādiem motīviem, taču šajā gadījumā motīvs, nebūdamas nozieguma subjektīvās puses obligāta pazīme, neietekmē nozieguma kvalifikāciju, bet attiecas uz vainīgā atbildības pakāpi, nosakot sodu, jo motīva raksturs var pastiprināt vai atvieglot atbildību.” Uzskatu, ka šis skaidrojums pilnībā attiecināms arī uz analizējamo situāciju, kurā saskatāma arī E.S. rīcības motivācija, kam plašāk nepievērsīšos. Nu, bet kas attiecas uz vainas formas noteikšanu, KL 8.panta otrajā daļā likumdevējs norādījis, ka, nosakot vainas formu, jākonstatē šīs personas psihiskā attieksme pret noziedzīga nodarījuma objektīvajām pazīmēm.

5. AR SODA NOTEIKŠANU SAISTĪTIE JAUTĀJUMI

²⁰⁴ LR Augstākās tiesas Senāta krimināllieta departamenta lēmums lietā Nr.SKK-222, 1998.gads.

Kā jau minēts iepriekš, analizētie noziedzīgie nodarījumi valsts institūciju dienestā jau pamatsastāvā saskaņā ar KL 7.pantu klasificēti kā noziegumi, bet kukuļņemšana, kukuļdošana un starpniecība kukuļošanā pat kā smags noziegums, par ko kā vienīgais soda veids ir noteikta brīvības atņemšana. Pārējos gadījumos kā alternatīvi soda veidi norādīts piespiedu darbs un naudas sods.

Ar izanalizētajiem tiesu nolēmumiem notiesātajām personām noteiktie sodi atspoguļoti zemāk redzamajā tabulā Nr.3.²⁰⁵

Tabula Nr.3

KL p./pers.	brīvības atņemšana	brīvības atņemšana nosacīti	naudas sods
317.	6	4	3
318.	7	2	6
320.	7	5	3
321.	2	4	2
322.	1	4	-
323.	8	7	1

Soda noteikšanas prakses par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā analīze ļauj secināt, ka tā īpaši neatšķiras no citos pētījumos konstatētā gan soda veidu un to izciešanas nosacījumu izvēles ziņā, kad turpat vai puse no piespriedē brīvības atņemšanas soda tiek noteikta nosacīti, gan arī saistībā ar neprecīzu vai kļūdainu to Krimināllikuma normu piemērošanu, kas reglamentē soda noteikšanu. Nedaudz biežāk, nekā citu kategoriju lietās noteikts naudas sods, kas, domājams, izskaidrojams ar analizējamo noziedzīgo nodarījumu koruptīvo raksturu, kas principā vērtējams pozitīvi, īpaši gadījumos, ja naudas sods ietverts kā alternatīva brīvības atņemšanai.

No raksturīgākajiem pārkāpumiem sodu noteikšanas jomā vēl arvien²⁰⁶ minama **nepamatota vieglāka soda noteikšana nekā likumā paredzētais sods**, kas tiek

²⁰⁵ Pilns pārskats ievietots Pielikumā Nr.2.

²⁰⁶ Par to skat. Liholaja V. Kāda ir sodu politika Latvijā. Jurista Vārds, 2004. 26.oktobris, 2.novembris; Cilvēku tirdzniecības noziegumi: būtība un tiesu prakse. Jurista Vārds, 2006. 28.marts, 13.nr., 4.aprīlis, 14.nr.; Komentāri par Latvijas tiesu praksi krimināllietās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 157-205.lpp.; Komentāri par Latvijas tiesu praksi krimināllietās. 2.grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 197-240.lpp.

piemērota, pārkāpjot KL 49.panta pirmās daļas noteikumus, proti, ka vieglāks nekā likumā paredzētais sods var tikt noteikts, ievērojot vairākus vainīgā atbildību mīkstinošus apstākļus un vainīgā personību. Ilustrācijai var minēt jau iepriekš analizēto Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 11.decembra spriedumu,²⁰⁷ ar kuru J. Martukāns un V. Belovs notiesāti par līdzdalību kukuļošanā un par kukuļa piesavināšanos, savukārt E. Kokins notiesāts par kukuļņemšanu, dienesta pilnvaru pārsniegšanu un dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu.

Izvēloties soda veidu, tiesa pārliecinoši pamatojusi, kāpēc apsūdzētajiem nosakāms sods, kas būtu reāls, taču nesaistīts ar brīvības atņemšanu, proti, naudas sods. Tā kā KL 320. un 323.pantu, kas apsūdzētajiem inkriminēti, sankcijās ir paredzēta tikai brīvības atņemšana, tad cita - vieglāka soda izvēlei tiesa ir piemērojusi KL 49.pantu, pārkāpjot tā priekšrakstu, ka jākonstatē vairāki, tātad vismaz divi atbildību mīkstinoši apstākļi. Nerunājot jau nemaz par to, ka ar tiesas spriedumu konstatētā savas vainas atzīšana un izdarītā nožēlošana nekādi nevar veidot divus atbildību mīkstinošos apstākļus, pēc būtības tas nebūtu atzīstams arī par vienu šādu apstākli, jo, kā norādījis Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2007.gada 18.janvāra lēmumā,²⁰⁸ KL 47.panta pirmās daļas 1.punktā ietvertu atbildību mīkstinošo apstākli veido “visu triju likumā norādīto darbību kopums,” proti, 1) noziedzīgā nodarījuma izdarītājs pieteicies par vainīgu, 2) vaļširdīgi atzinies un 3) nožēlojis izdarīto.

Ar Rīgas apgabaltiesas krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 6.decembra spriedumu²⁰⁹ par kukuļņemšanu un dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu J. Ņežincevam un E. Šabanovam tiesa noteica zemāku sodu par likumā paredzēto minimālo robežu, kā arī nepiemēroja likumā paredzēto papildsodu - mantas konfiskāciju. Neiebilstot pret to, ka KL 320.panta trešās daļas sankcijā paredzētais minimālais brīvības atņemšanas sods - astoņi gadi, iespējams, ir pārāk bargs,

²⁰⁷ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 11.decembra spriedums lietā Nr.K04-369/06-4.

²⁰⁸ LR Augstākās tiesas Senāta krimināllietu departamenta 2007.gada 18.janvāra lēmums lietā Nr.SKK-35.

²⁰⁹ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 6.decembra spriedums lietā Nr.K04-309-06/5.

izvērtējot nozieguma izdarīšanas apstākļus un apsūdzēto personības, jānorāda, ka arī šajā gadījumā tiesa neievēroja KL 49.panta pirmās un otrās daļas noteikumus par nepieciešamību konstatēt vairākus atbildību mīkstinošus apstākļus, jo tiesas par tādiem atzītie neatbilst izpratnei par šo apstākļu jēgu.

Tā, līdz ar vainas atzīšanu un izdarītā nožēlošanu, tiesa par otru atbildību mīkstinošu apstākli atzina to, ka apsūdzētie ar savu attieksmi un atbilstoši Kriminālprocesa likuma 21.panta nosacījumiem sekmēja lietas izskatīšanu tiesā. Šā panta pirmajā daļā noteikts, ka persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, var sadarboties ar kriminālprocesa veikšanai pilnvaroto amatpersonu, lai sekmētu krimināltiesisko attiecību noregulējumu, savukārt, sadarbība, kā tas norādīts šā paša panta otrās daļas 1.punktā, var izpausties vienkāršāka procesa veida izvēlē. Tā kā apsūdzētie savu vainu atzina, lieta tika iztiesāta, neveicot pierādījumu pārbaudi, taču apsūdzēto piekrišana šādas pārbaudes neizdarīšanai nav tas apstāklis, ko tiesa, izmantojot tai KL 47.panta otrajā daļā piešķirtās tiesības, varētu atzīt par atbildību mīkstinošu apstākli papildus jau KL 47.panta pirmajā daļā norādītajiem. Tas izriet no ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta krimināllieta departamenta un Krimināllieta tiesu palātas 2006.gada 6.decembra kopsēdē apstiprinātā apkopojuma “Par tiesu praksi lietās par neatļautām darbībām ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem” secinājuma, ka saskaņā ar KL 47.panta otro daļu par atbildību mīkstinošiem apstākļiem var atzīt tādus, kas pēc sava satura un nozīmes atbilst KL 47.panta pirmajā daļā ietvertajiem, un norāda vai nu “uz vainīgās personas attieksmi pret izdarīto vai arī uz tādiem faktiem un apstākļiem, kuri ietekmējuši nodarījuma izdarīšanu.”²¹⁰

Tāpat aktuāls vēl arvien paliek jautājums par **KL 55.panta noteikumu piemērošanu**, notiesājot nosacīti, kas dažkārt ir neadekvāti nodarījumam un apsūdzētā personībai. Ne vienmēr tiesu nolēmumos tiek pausta un motivēta tiesas pārlicība, ka vainīgais, sodu neizciešot, turpmāk neizdarīs likumpārkāpumus.

²¹⁰ Par nelikumīgām darbībām ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem. Jurista Vārds, 2007. 16.janvāris, nr.3, 29.lpp.

Saistībā ar noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju, kad kukuļa piesavināšanās nepamatoti tika kvalificēta kā krāpšana, jau tika analizēti tiesu nolēmumi V. Dobičinitis apsūdzībā, kurš ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2005.gada 7.septembra spriedumu sodīts ar naudas sodu desmit minimālo mēnešalgu apmērā jeb Ls 800, piespriesto sodu nosakot nosacīti ar pārbaudes laiku uz 2 gadiem. Nosacīta soda izvēles motivācija ir visai skopa: “Ņemot vērā tiesājamā V. Dobičinitis personību (kas vispār spriedumā nav analizēta – V.L.) un lietas apstākļus, un, ka minētajā krimināllietā uz tiesas dienu nekādas kaitīgas sekas nepastāv, tiek atzīts, ka to vēl ir iespējams labot un pāraudzināt bez izolācijas no sabiedrības, t.i., saskaņā ar KL 55.p. noteikt viņam nosacītu sodu.”

Visai neizprotams šķiet Kurzemes apgabaltiesas krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 11.septembra spriedums,²¹¹ ar kuru nolemts samazināt sodu G. Vecelim par kukuļa pieprasīšanu un saņemšanu. Neskatoties uz to, ka G. Vecelis savu vainu kukuļņemšanā neatzina, Liepājas tiesa ar 2006.gada 2.maija spriedumu, atzīstot viņu par vainīgu inkriminētajā nodarījumā, notiesāja ar brīvības atņemšanu uz 5 gadiem nosacīti ar pārbaudes laiku uz 3 gadiem. Nosakot sodu, pirmās instances tiesa ņēmusi vērā, ka apsūdzētais agrāk nav sodīts, viņa apgādībā atrodas trīs nepilngadīgi bērni, bijušie darba kolēģi raksturo pozitīvi, no nozieguma izdarīšanas brīža pagājuši divi gadi. Apelācijas instances tiesa, vēlreiz atsaucoties uz to, ka G. Vecelis agrāk nav tiesāts, un pozitīvo darba biedru raksturojumu, ņēma vērā vēl apelācijas instances tiesā iesniegtās apsūdzēto pozitīvi raksturojošās ziņas, kļūdaini par viņa atbildību mīkstinošu apstākli atzina faktu, ka apelācijas instances tiesas sēdē atzinis kukuļa pieņemšanu (bet ne pieprasīšanu, ko tiesa atzina par pierādītu) un samazināja gan brīvības atņemšanas soda ilgumu, gan pārbaudes laiku uz vienu gadu.

Nereti KL 55.panta noteikumi tiek piemēroti, slēdzot vienošanos par vainas atzīšanu un par sodu, kuru apstiprinot, tiesai jākonstatē noslēgtās vienošanās pamatotība. Kriminālprocesa likuma 543.panta otrajā daļā šī prasība nav konkretizēta

²¹¹ Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 11.septembra spriedums lietā Nr.KA02-0161-06.

un līdz ar to var lasīt arī notiesājošos spriedumus, kuros tiesa ar šo vienu teikumu, ka “noslēgtā vienošanās ir atzīstama par pamatotu” arī aprobežojas, kā tas, piemēram, lasāms spriedumā²¹² Z. Ščavļevas un N. Livčinskas apsūdzībā starpniecības kukuļošanā un kukuļa piesavināšanās izdarīšanā, V. Lisanova un V. Jakimčuka apsūdzībā kukuļdošanā, E. Šlosberga un V. Buividaitis apsūdzībā dienesta stāvokļa ļaunprātīgā izmantošanā un V. Bluzmaņa apsūdzībā kukuļņemšanā. Visiem apsūdzētajiem, izņemot V. Lisanovu, noteikta brīvības atņemšana nosacīti, taču tā kā spriedumā nekādas informācijas par apsūdzēto personību un viņu atbildību mīkstinošiem vai pastiprinošiem apstākļiem nav, nav arī pamata kādiem secinājumiem par noteiktā soda atbilstību viņu izdarītajiem noziegumiem. Domājams, ka arī tiesas spriedumā vienošanās procesā līdz ar atzinumu par vienošanās pamatotību, kas pēc būtības norāda tikai uz Kriminālprocesa likumā noteiktās vienošanās kārtības ievērošanu, būtu nepieciešams tiesas pamatojums gan noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijai, gan arī sodam, kāds fiksēts vienošanās protokolā, kas būtu nosakāms ar attiecīgajiem grozījumiem Kriminālprocesa likuma 543.pantā.

Te gan jāpiezīmē, ka pēdējā laikā tiesas biežāk atsaka apstiprināt vienošanās protokolus, nosūtot lietas prokuroram pārkāpumu novēršanai, īpaši pēc tam, kad Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Kriminālietu departaments 2006.gada 9.maija lēmumā,²¹³ atstājot negrozītu Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2006.gada 23.marta lēmumu, ar kuru bija atteikts apstiprināt starp prokuroru un kukuļdošanā apsūdzēto T. Krumpānu noslēgto vienošanos sakarā ar apsūdzētajam paredzētā piespriežamā soda acīmredzamu netaisnīgumu tā mīkstuma ziņā, norādīja: “Redzot, ka vienošanās protokolā apsūdzētajam paredzētais piespriežamais sods ir acīmredzami netaisnīgs tā mīkstuma vai bardzības ziņā, un tādējādi nav ievēroti Krimināllikuma 4. un 5.nodaļas nosacījumi par sodu un soda noteikšanu, tiesai ir jāatsaka apstiprināt tāda

²¹² Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas 2007.gada 8.maija spriedums lietā Nr.K04-77-07/3.

²¹³ LR Augstākās tiesas Senāta Kriminālietu departamenta 2006.gada 9.maija lēmums lietā Nr.SKK01-288/06.

vienošanās. Senāts atzīmē, ka tas pats attiecināms uz gadījumiem, kad tiesa konstatē kļūdas noziedzīga nodarījuma kvalifikācijā.”

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar 2007.gada 1.marta lēmumu²¹⁴ atzinis par pamatotu Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 9.janvāra lēmumu, ar kuru atteikts apstiprināt starp prokuroru un kukuļņemšanā un dienesta stāvokļa ļaunprātīgā izmantošanā apsūdzētajiem G. Gaļkintu, A. Varlamovu un A. Leikuču par vainas atzīšanu un sodu, atzīstot, ka nosacīta notiesāšana ir nesamērojama ar apsūdzētajiem inkriminētiem noziegumiem un tādējādi neatbilstoša KL 35.panta nosacījumiem. Bez tam tiesa atzinusi, ka, iepazīstoties ar lietas materiāliem, nav guvusi pārliecību, ka apsūdzētie, sodu neizciešot, turpmāk neizdarīs citus likumpārkāpumus, kā arī nav konstatējusi tādas apstākļus, kuru dēļ būtu lietderīgi sodu neizpildīt. Bez minētā tiesa lēmumā norādījusi, ka, piemērojot KL 55.panta nosacījumus, prokurors nav pietiekami izvērtējis izdarīto noziedzīgo nodarījumu raksturu un kaitīgumu, kā arī nopietnās problēmas, kuras sabiedrības kopdzīvē rada ar kukuļdošanu un kukuļņemšanu saistītās darbības.

Noraidot prokurora kasācijas protestu kādā citā lietā, Senāta Krimināllietu departaments 2007.gada 19.februāra lēmumā²¹⁵ vēlreiz apstiprināja viedokli par to, ka saskaņā ar KL 35.pantu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā vainīgajai personai sodu piespriež tiesa, un tikai likumā paredzētā gadījumā, kā tas reglamentēts Kriminālprocesa likuma 420.-423.pantā, to var noteikt prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu. Tiesai ir tiesības nosūtīt prokuroram lietu atbilstoši Kriminālprocesa likuma 542.panta pirmās daļas 2.punktam, vienošanās protokolā konstatējot neatbilstību Krimināllikuma kā Vispārīgās, tā Speciālās daļas normām, tajā skaitā par konkrētā soda veidu un mēru.

²¹⁴ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 1.marta lēmums lietā Nr.SKK-0107/07.

²¹⁵ LR Augstākās tiesas Senāta krimināllietu departamenta 2007.gada 19.februāra lēmums lietā Nr.SKK01-0036/07.

Tādējādi var secināt, ka judikatūrā veidojas zināmas vadlīnijas soda noteikšanas jautājumos, kas sekmēs pareizu sodu noteikšanas praksi. Domājams, ka pozitīvs pienesums šajā jomā būs Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas izveidotās darba grupas izstrādātās sodu politikas koncepcijas pieņemšana.

Nobeidzot sarunu par soda noteikšanu un arī šā darba satura izklāstu kopumā, jānorāda uz kādu nesaskaņotību dispozīciju un sankciju veidošanā, kas izraisa pēc būtības likumam un teorijai pretrunīgus kvalifikācijas risinājumus. Runa ir par KL 317.panta otro daļu, kurā kā kvalificējošas pazīmes ir norādītas vardarbība un smagas sekas. Smagas sekas veido arī KL 318.panta otrajā daļā paredzēto kvalificēto sastāvu.

Krimināltiesību izpratnē vardarbība var izpausties kā jebkādu miesas bojājumu nodarīšana,²¹⁶ kurus pēc smaguma pakāpes iedala vieglos, vidēja smaguma un smagos miesas bojājumos.²¹⁷ Savukārt ar smagām sekām personas dzīvībai un veselībai saprot cilvēka nāves izraisīšanu, smaga miesas bojājuma vai psihiskas dabas traucējuma nodarīšanu vismaz vienai personai, mazāk smagu, tas ir, vieglu vai vidēja smaguma miesas bojājumu nodarīšanu vairākām personām.

Tādējādi, analizējot abos pantos ietvertās kvalificējošās pazīmes - vardarbību un smagas sekas, jāsecina, ka jebkāda smaguma miesas bojājumiem, kas nodarīti dienesta pilnvaru pārsniegšanas vai dienesta stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas rezultātā, būtu jāaptveras ar KL 317. un 318.panta otro daļu un noziedzīgu nodarījumu kopība ar pantiem, kuros paredzēta atbildība par tīšu miesas bojājumu nodarīšanu, nebūtu jāveido, kas atbilstu krimināltiesību normu konkurences noteikumiem, kad konkurē normas daļa ar citu veselu normu, piemēram, Kl 317.panta

²¹⁶ Skat., piemēram, Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: firma "AFS", 2007, 21.lpp.; Likuma piemērošana krimināllietās par svešas mantas nolaupīšanu: LR Augstākās tiesas plēnuma 2001.gada 14.decembra lēmums Nr.3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: [b.i.], 2002, 71.lpp.

²¹⁷ Kritēriji miesas bojājumu smaguma pakāpes noteikšanai, veicot medicīnisko ekspertīzi. Likuma "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību" 3.pielikums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 13.novembris, 165.nr.

otrā daļa (vesela norma) un 125.pants (normas daļa attiecībā pret veselo normu), un kad priekšroka tiek dota veselai normai kā plašākai satura normai.²¹⁸

Taču tā tas ir tikai gadījumos, ja pielietotās vardarbības rezultātā cietušajam nodarīti viegli vai vidēja smaguma miesas bojājumi. Ja nodarītie miesas bojājumi tiek klasificēti kā smagi, KL 317. un 318.panta otrā daļa šādas sekas neaptver²¹⁹ un nodarījumu jākvalificē pēc noziegumu kopības attiecīgi saskaņā ar KL 317. vai 318.panta otro daļu un KL 125.panta atbilstošo daļu, lai arī smags miesas bojājums uzskatāms par smagām sekām. Skaidrojums šādam kvalifikācijas risinājumam rodams analizējamu pantu sankcijās, kuras, veidojot kvalificētus sastāvus ar pazīmēm, kas pilnībā atbilst kādā citā Krimināllikuma pantā vai panta daļā (punktā) paredzētajam noziedzīga nodarījuma sastāvam, nav sabalansētas, proti, šajā gadījumā Kl 125.pantā paredzētās sankcijas ir bargākas par KL 317. un 318.panta otrajā daļā noteiktajām. Un lai arī, salīdzinot dispozīcijas, jāsecina, ka šaurāka satura norma neiziet ārpus plašākās normas robežām, veidojas tā saucamā juridiskā fikcija noziegumu ideālās kopības veidā, kas raksturīgi ne tikai šajā darbā analizētajiem sastāviem. Tā kā patlaban noris darbs pie sodu politikas koncepcijas, pēc kuras pieņemšanas tiek plānota arī Krimināllikuma Sevišķās daļas pantu sankciju revīzija, arī šis jautājums būtu sakārtojams.

KOPSAVILKUMS

Darba gaitā veiktā analīze par noziedzīgu nodarījumu valsts institūciju dienestā reglamentāciju mūsu valsts Krimināllikumā, tās salīdzinājums ar Latvijas Republikai saistošajos starptautiskajos tiesību dokumentos noteikto, kā arī ārvalstu likumdevēja pieredzes apzināšana šajā jomā ļauj secināt, ka, pildot savas starptautiskās saistības korupcijas ierobežošanā, kā arī ievērojot prakses vajadzības, likumdevējs

²¹⁸ Plašāk skat. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 208.-210.lpp; Иногамова-Хегай Л.В. Конкуренция уголовно-правовых норм при квалификации преступлений. Москва: Инфра-М, 2002, С.104-129.

²¹⁹ Skat. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: firma "AFS", 2007, 418.lpp.

Krimināllikumā pēdējos gados ir izdarījis vairākus grozījumus un papildinājumus, gan precizējot jau iepriekš tajā ietvertās krimināltiesību normas, gan arī kriminalizējot jaunus nodarījumus valsts institūciju dienestā. Tā kā gan ANO Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību, gan arī Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija uzlika par pienākumu veikt nepieciešamos pasākumus arī korupcijas apkarošanai privātajā sektorā, papildinājumi un grozījumi tika izdarīti arī vairākos pantos, kas reglamentē tādus noziedzīgus nodarījumus tautsaimniecībā, kuriem piemēt koruptīvs elements.

Vērtējot kopumā, var atzīt, ka patlaban spēkā esošais kriminālatbildības par koruptīviem noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā un tautsaimniecībā regulējums atbilst valsts starptautiskajām saistībām. Tai pat laikā jānorāda, ka veiktais salīdzinājums parādīja arī **vairākas atšķirības starptautiskajā un nacionālajā regulējumā koruptīvo nodarījumu apkarošanai ar krimināltiesiskiem līdzekļiem**, kas norāda uz nepieciešamību apspriest jautājumu par attiecīgo Krimināllikuma normu turpmāku pilnveidošanu. Atsevišķas ierosmes par to radās, pētot mūsu pašu vēsturisko un citu valstu pieredzi, teorētiskās atziņas un tiesu praksi. Daži precizējumi nepieciešami, lai novērstu neprecizitātes, kas radušās, vairākkārt izdarot grozījumus un papildinājumus savstarpēji saistītu un vienu no otra izrietošu noziedzīgu nodarījumu definējumā, nesaskaņojot to objektīvās izpausmes. Pētījuma gaitā tāpat apzināti vairāki koruptīvo noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas teorētiski praktiski problēmjautājumi un ar soda noteikšanu saistītas problēmas, kas norāda uz nepieciešamību pilnveidot tiesu praksi šajā jomā.

Ievērojot iepriekš minēto, tiek izteikti šādi secinājumi un ierosinājumi.

I. PAR KRIMINĀLTIESISKĀ REGULĒJUMA PILNVEIDOŠANU

1. Par valsts amatpersonas jēdzienu

Pamats personas atzīšanai par noziedzīgu nodarījumu valsts institūciju dienestā speciālo subjektu ir tās izpildāmo funkciju atbilstība KL 316.panta pirmajā daļā valsts

amatpersonas definīcijā, ko likumdevējs devis Krimināllikuma piemērošanas nolūkos, norādītajām funkcijām.

KL 316.panta pirmā daļa satur pilnīgu un galīgu to kritēriju uzskaitījumu, saskaņā ar kuriem persona ir atzīstama par valsts amatpersonu krimināltiesiskajā nozīmē. Tai pat laikā būtu apspriežams jautājums par šīs definējošas krimināltiesību normas pilnveidošanu attiecībā uz vienu no tajā norādītajām valsts amatpersonas funkcijām, proti, valsts vai pašvaldības dienesta pildīšanu pastāvīgi vai uz laiku, jo šādā likuma redakcijā, kad norādīts tikai uz pašvaldības dienestu, ārpus regulējuma paliek citas atvasinātās publiskās personas, kuras tāpat realizē valsts pārvaldi. Lai novērstu šādu nepilnību, KL 316.panta pirmā daļa būtu izsakāma šādā redakcijā:

*“(1) Par valsts amatpersonu uzskatāmi valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda **publiskos pienākumus** un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar valsts vai pašvaldības vai citu publisko personu mantu vai finanšu līdzekļiem.”*

2. Par kukuļa saturu un ar to saistītiem jautājumiem.

2.1. Kukulis, kas KL 320.-323.pantā un KL 188. un 199.pantā apzīmēts kā materiāla vērtība, mantisks vai citāda rakstura labums, nav uzskatāms par noziedzīga nodarījuma priekšmetu krimināltiesiskā izpratnē, bet gan atzīstams par līdzekli, kas tiek izmantots noziedzīga nodarījuma - kukuļošanas valsts institūciju dienestā un privātajā sektorā izdarīšanai, tāpēc, analizējot kukuļa jēdzienu un saturu, pareizāk ir to apzīmēt par kukuļa priekšmetu.

2.2. Kukuļa priekšmeta saturs kā KL 320.-323., tā arī 188. un 189.panta izpratnē ir šaurāks, salīdzinājumā ar Latvijai saistošajos starptautiskajos dokumentos noteikto, tāpēc, ņemot vērā, ka jēdzieni “labums” un “priekšrocība” nav tāpatīgi, tas būtu papildināms ar norādi uz **jebkādu nepienākošos priekšrocību**. Tas pats attiecināms arī uz KL 326¹. un 326².pantā formulētajiem sastāviem.

2.3. Kukuļdevēja, līdzīgi kā kukuļņēmēja, kriminālatbildība būtu diferencējama atkarībā no kukuļa priekšmeta apmēra, kas būtu panākams, KL 323.panta otro daļu papildinot ar jaunu kvalificējošu pazīmi “**vai ja tās izdarītas lielā apmērā.**”

2.4. Kukuli no dāvanas nošķir nevis labuma apmērs, bet gan **tā funkcionālā nozīme**, jo, atbilstoši Krimināllikuma attiecīgajās normās noteiktajam, kukuli piedāvā vai nodod un adresāts piedāvājumu vai kukuļa priekšmetu pieņem par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu labuma piedāvātāja, devēja vai citas personas izterēsēs, izmantojot savu dienesta stāvokli vai pilnvaras.

3. Par ar kukuļdošanu un kukuļņemšanu saistīto noziedzīgo nodarījumu objektīvo pusi

3.1. Pildot savas starptautiskās saistības par kukuļošanas kriminalizēšanu valsts un privātajā sektorā, likumdevējs KL 320. pantā un 198.panta otrajā daļā papildus ietvēris norādi uz kukuļa piedāvājuma apzināti prettiesisku pieņemšanu, savukārt KL 320. un 199.pantā – uz kukuļa piedāvāšanu. Tai pat laikā kukuļa solīšana un šāda solījuma akcepts, kā to ierosināja Latvijai saistošās ANO Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību un Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija, nedz valsts institūciju dienestā, nedz privātajā sektorā kriminalizēta netika, lai arī solīšana un piedāvāšana ir darbības ar atšķirīgu saturu. Līdz ar to ir pamats apspriest jautājumu par kukuļošanas valsts institūciju dienestā un privātajā sektorā sastāva objektīvās puses papildināšanu ar **kukuļa apsolišanas un šāda solījuma pieņemšanas darbību**.

3.2. Salīdzinot kukuļņemšanas un kukuļdošanas sastāvā ietvertās pazīmes, jāsecina, ka šie nodarījumi kā viens otru izraisoši nav raksturoti vienādi, jo KL 320. un 198.pantā ir ietverta norāde uz kukuļa priekšmeta vai tā piedāvājuma apzināti prettiesisku pieņemšanu, savukārt KL 323. un 199.pantā, raksturojot attiecīgi kukuļdošanu un komerciālo uzpirkšanu, uz rīcības prettiesiskumu un tā apzināšanos nav norādīts. Precizējot kukuļdošanas un komerciālās uzpirkšanas sastāvu, tajā tāpat

būtu jānorāda uz kukuļa priekšmeta **apzināti prettiesisku** solīšanu, piedāvāšanu vai nodošanu adresātam.

3.3. Normas par kukuļošanu valsts institūciju dienestā nediferencē atbildību atkarībā no laika, kad kukulis tiek piedāvāts un dots un attiecīgi pieņemts piedāvājums vai pats kukulis - pirms kādas darbības izdarīšanas vai neizdarīšanas labuma devēja, tā piedāvātāja vai citas personas interesēs vai arī pēc tam. Sods tāpat netiek diferencēts atkarībā no tā, par kādu rīcību (likumīgu vai nelikumīgu) kukulis tiek piedāvāts vai dots un attiecīgi pieņemts pats labums vai tā piedāvājums.

Vadoties no citu valstu pieredzes, kas šajā ziņā vērtējama visnotaļ pozitīvi tieši no taisnīgāku krimināltiesisko attiecību noregulējuma viedokļa, arī mūsu valsts Krimināllikumā būtu ieviešama **diferencēta atbildība** par aktīvo un pasīvo kukuļošanu, **nosakot to bargāku**, ja kukulis tiek solīts, piedāvāts vai dots un attiecīgi solījums, piedāvājums vai labums pieņemts **par vēl priekšā stāvošu prettiesisku** rīcību salīdzinājumā ar atbildību par kukuļdošanu un kukuļņemšanu par jau izdarītu tiesisku darbību (bezdarbību).

3.4. Kl 198.panta pirmās daļas redakcijā, kura grozīta, pildot starptautiskās saistības, atšķirībā no Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas 7.pantā noteiktā, ka kukuļņemšanas privātajā sektorā objektīvā puse izpaužas kā jebkuras nepienākošas priekšrocības pieprasīšana vai saņemšana, saiklis “vai” aizstāts ar saikli “un”, kam ir būtiska atšķirība, jo patreizējā panta redakcijā tā pirmajā daļā norādītās personas, ja tās labumu nav pieprasījušas, par tā saņemšanu pie atbildības nav saucamas, pat ja labums pieņemts par kādu prettiesisku darbību vai bezdarbības aktu. Tas norāda uz nepieciešamību precizēt KL 198.panta pirmās daļas redakciju atbilstoši iepriekš minētajā Konvencijā norādītajam, saikli “un” **aizstājot** ar saikli “vai”. Tas pats attiecināms arī uz KL 326².panta redakciju.

3.5. Izsakot KL 199.pantu “Komerčiālā uzpirkšana” jaunā redakcijā, atbildība par kāda labuma piedāvāšanu vai nodošanu tika paredzēta tikai tad, ja tā adresāts ir izņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks vai uzņēmuma

(uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas tāda pati pilnvarota persona, kas ir KL 198.panta otrajā daļā paredzētās neatļautas labuma pieņemšanas subjekts. Ja labums tiek piedāvāts vai nodots šeit pat minētajai personai, kura uz likuma vai tiesiska darījuma pamata pilnvarota izšķirt strīdus, kā arī KL 198.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektam - uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas darbiniekam vai citai personai, kas uz likuma vai tiesiska darījuma pamata pilnvarota vest citas personas lietas, atbildība par to nav paredzēta.

Nerodot pamatu motivācijai, kāpēc vienā gadījumā labuma piedāvātājs un devējs būtu saucams pie kriminālatbildības un citā nē, būtu paredzama **ikviena labuma solītāja, piedāvātāja un devēja atbildība, ja vien tas izdarīts ar mērķi panākt kādu vēlamu rīcību no labuma saņēmēja, solījuma vai piedāvājuma pieņēmēja puses,**

3.6. Ņemot vērā iepriekš paustos secinājumus, tiek ierosināts šādas Krimināllikuma normas izteikt jaunā redakcijā, kā arī papildināt Krimināllikumu ar jaunām normām.²²⁰

3.6.1. KL 320.pants. Kukuļņemšana.

“(1) Par kukuļa pieņemšanu, tas ir, par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu vai jebkādu nepienākošos priekšrocību, to solījuma vai piedāvājuma apzināti prettiesisku pieņemšanu, ko izdarījusi valsts amatpersona pati vai ar starpnieku par kādas likumīgas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu nākotnē kukuļdevēja, kukuļa solītāja vai piedāvātāja, vai citas personas interesēs, izmantojot savu dienesta stāvokli, -

(2) Par kukuļa pieņemšanu, tas ir, par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu vai jebkādu nepienākošos priekšrocību, to solījuma vai piedāvājuma apzināti prettiesisku pieņemšanu, ko izdarījusi valsts amatpersona pati vai ar starpnieku, par kādas ar likumu neatļautas darbības izdarīšanu vai

²²⁰ Ar bold iezīmētas piedāvātās izmaiņas.

nelikumīgu kādas darbības neizdarīšanu nākotnē kukuļdevēja, kukuļa solītāja vai piedāvātāja, vai citas personas interesēs, izmantojot savu dienesta stāvokli, -

(3) Par šā panta pirmajā un otrajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti vai lielā apmērā, vai ja kukulis pieprasīts, -

(4) Par šā panta pirmajā, otrajā un trešajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās saistītas ar kukuļa izspiešanu vai ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās vai valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli, -

3.6.2. KL 320¹.pants. Pateicības saņemšana

“(1) Par kukuļa pieņemšanu, tas ir, par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu vai jebkādu nepienākošos priekšrocību, to solījuma vai piedāvājuma apzināti prettiesisku pieņemšanu, ko izdarījusi valsts amatpersona pati vai ar starpnieku, par kādu likumīgi izdarītu darbību vai pieļautu bezdarbību pateicības devēja, solītāja vai piedāvātāja, vai citas personas interesēs, pildot savas dienesta pilnvaras, -

(2) Par kukuļa pieņemšanu, tas ir, par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu vai jebkādu nepienākošos priekšrocību, to solījuma vai piedāvājuma apzināti prettiesisku pieņemšanu, ko izdarījusi valsts amatpersona pati vai ar starpnieku, par nelikumīgi izdarītu darbību vai pieļautu bezdarbību pateicības devēja, tās solītāja vai piedāvātāja, vai citas personas interesēs, izmantojot savu dienesta stāvokli, -

(3) Par šā panta pirmajā un otrajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti vai lielā apmērā, -

(4) Par šā panta pirmajā, otrajā un trešajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās vai valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli, -“

3.6.3. KL 323.pants. Kukuļdošana

“(1) Par kukuļdošanu, tas ir, par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu vai jebkādu nepienākošos priekšrocību apzināti prettiesisku nodošanu,

solīšanu vai piedāvāšanu valsts amatpersonai personiski vai ar starpnieku, par vēlamu tiesisku darbību vai bezdarbību kukuļdevēja, kukuļa solītāja vai piedāvātāja, vai citas personas interesēs, pildot dienesta pilnvaras, -

(2) Par kukuļdošanu, tas ir, par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu vai jebkādu nepienākošos priekšrocību apzināti prettiesisku nodošanu, solīšanu vai piedāvāšanu valsts amatpersonai personiski vai ar starpnieku par kādas ar likumu neatļautas darbības izdarīšanu vai nelikumīgu kādas darbības neizdarīšanu kukuļdevēja, kukuļa solītāja vai piedāvātāja, vai citas personas interesēs, izmantojot savu dienesta stāvokli, -

(3) Par šā panta pirmajā un otrajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti vai lielā apmērā, vai ja tās izdarījusi valsts amatpersona, vai arī ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās.”

3.6.4. KL 198.pants. Neatļauta labumu pieņemšana

“(1) Par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu vai jebkādu nepienākošos priekšrocību pieprasīšanu vai pieņemšanu, ko pats vai ar starpnieku izdarījis uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas darbinieks vai cita persona, kas uz likuma vai tiesiska darījuma pamata pilnvarota vest citas personas lietas, par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu labuma devēja interesēs, ļaunprātīgi izmantojot savas pilnvaras, neatkarīgi no tā, vai pieprasītās vai pieņemtās materiālās vērtības, mantiska vai citāda rakstura labumi vai priekšrocības domātas šai personai vai jebkurai citai personai, -

(2) Par šā panta pirmajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti vai lielā apmērā vai tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, -

(3) Par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu vai jebkādu nepienākošos priekšrocību, to solījuma vai piedāvājuma apzināti prettiesisku pieņemšanu, ko pats vai ar starpnieka palīdzību izdarījis uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas pilnvarota tāda pati persona, vai persona, kas

uz likuma vai tiesiska darījuma pamata pilnvarota izšķirt strīdus, par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu labuma devēja, **solītāja** vai piedāvātāja interesēs, ļaunprātīgi izmantojot savas pilnvaras, neatkarīgi no tā, vai pieņemtās materiālās vērtības, mantiska vai citāda rakstura labumi vai **priekšrocības** domātas šai personai vai jebkurai citai personai, -

(4) Par šā panta trešajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti vai lielā apmērā vai tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, vai pieprasīts mantisks labums **vai kāda priekšrocība.**”

3.6.5. KL 199.pants. Komerčiāla uzpirkšana

“(1) Par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu **vai jebkādu nepienākošos priekšrocību solīšanu**, piedāvāšanu vai nodošanu uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas **darbiniekam**, atbildīgam darbiniekam vai uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas pilnvarotai tādai pašai personai, vai citai personai, kas uz likuma vai tiesiska darījuma pamata pilnvarota **vest citas personas lietas vai izšķirt strīdus**, lai tā, ļaunprātīgi izmantojot savas pilnvaras, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību labuma devēja, **solītāja** vai piedāvātāja interesēs, neatkarīgi no tā, vai materiālās vērtības, mantiska vai citāda rakstura labumi **vai priekšrocības** domātas šai vai jebkurai citai personai, -

(2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti vai lielā apmērā, -”

3.6.6. KL 326¹.pants. Tirgošanās ar ietekmi

“(1) Par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu **vai jebkādu nepienākošos priekšrocību solīšanu**, piedāvāšanu vai nodošanu, tieši vai netieši, jebkurai personai, lai tā, izmantojot savu dienesta, profesionālo vai sociālo stāvokli, personiski ietekmētu valsts amatpersonas darbību vai lēmuma pieņemšanu, **vai pamudinātu kādu citu personu ietekmēt valsts amatpersonu**, ja nav šā likuma 323.pantā paredzētā nozieguma pazīmju, -

(2) Par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu, **vai jebkādu nepienākošos priekšrocību, to solījuma** vai piedāvājuma pieņemšanu, ko izdarījusi

jebkura persona, lai tā, izmantojot savu dienesta, profesionālo vai sociālo stāvokli, personiski ietekmētu valsts amatpersonas darbību vai lēmuma pieņemšanu vai pamudinātu kādu citu personu ietekmēt valsts amatpersonas darbību vai lēmuma pieņemšanu, ja nav šā likuma 198. vai 320.pantā paredzētā nozieguma pazīmju, -

3.6.7. KL 326².pants. Prettiesiska labumu pieprasīšana un pieņemšana

*“(1) Par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu pieprasīšanu vai pieņemšanu, ko pats vai ar starpnieku izdarījis valsts vai pašvaldības iestādes darbinieks, kurš nav valsts amatpersona, vai valsts institūcijas pilnvarota tāda pati persona par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu labuma devēja interesēs, ļaunprātīgi izmantojot savas pilnvaras, neatkarīgi no tā, vai **pieprasītās** vai pieņemtās materiālās vērtības, mantiska vai citāda rakstura labumi domāti šai personai vai jebkurai citai personai, -*

(2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti vai lielā apmērā, vai tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, -

3.7. Kriminalizējot prettiesisku labumu pieprasīšanu un pieņemšanu, ko izdarījis valsts vai pašvaldības iestādes darbinieks, kurš nav valsts amatpersona, vai valsts institūcijas pilnvarota tāda pati persona par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu labuma devēja interesēs, izmantojot savas pilnvaras (KL 326².pants), netika risināts jautājums par prettiesiskā labuma devēja atbildību, kura rīcība objektīvi neatšķiras no KL 323.pantā paredzētās kukuļdošanas un KL 199.pantā paredzētās komerciālās uzpirkšanas. Lai nodrošinātu konsekvenci kriminālatbildības par prettiesisku labumu došanu regulējumā, apspriežams jautājums par Krimināllikuma papildināšanu ar jaunu 326³.pantu, kas varētu būt izteikts šādā redakcijā:

“326³.pants. Prettiesiska labumu nodošana.

Par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu apzināti prettiesisku nodošanu personiski vai ar starpnieku valsts vai pašvaldības iestādes darbiniekam, kurš nav valsts amatpersona, vai valsts pilnvarotai tādai pašai personai par kādas

darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu labuma devēja interesēs, ļaunprātīgi izmantojot savas pilnvaras.”

3.8. Lai saskaņotu Krimināllikumā un ar tā piemērošanu saistītajos normatīvajos aktos lietoto terminoloģiju, Kl 198. un 199.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu subjektu **nepieciešams apzīmēt** atbilstoši Komerclikumā lietotajai terminoloģijai.

4. Par starpniecību kukuļošanā un kukuļa piesavināšanos

4.1. Atbilstoši KL 320. un 323.pantā noteiktajam, kukuli var piedāvāt un nodot, kā arī kukuļa piedāvājumu vai pašu kukuli vai pieņemt personiski vai ar starpnieku, taču KL 322.pantā starpnieka atbildība noteikta tikai tad, ja tas nodod kukuli no kukuļdevēja kukuļņēmējam. Lai saskaņotu kukuļošanu veidojošo sastāvu objektīvās izpausmes, KL 322.panta pirmā daļa, ņemot vērā piedāvātās izmaiņas Kl 320. un 323.pantā, būtu izsakāma šādā redakcijā:

“(1) Par starpniecību kukuļošanā, tas ir, darbībām, kas izpaužas kā kukuļdevēja izteiktā kukuļa solījuma vai piedāvājuma nodošana kukuļņēmējam kukuļdevēja uzdevumā, kukuļa nodošana no kukuļdevēja kukuļņēmējam vai šo personu savešana, --“

4.2. Līdzīgi kā kukuļošana valsts institūciju dienestā, arī neatļauta labumu pieņemšana un komerciālā uzpirkšana var tikt izdarīta kā personiski, tā arī ar starpnieku, taču tādas starpnieka darbības nav kriminalizētas. Lai paredzētu arī šo korupciju veicinošo personu kriminālatbildību, Krimināllikums būtu papildināms ar 199¹.pantu šādā redakcijā:

“199¹.pants. Starpniecība neatļauta labuma pieņemšanā un komerciālajā uzpirkšanā

(1) Par starpniecību neatļauta labuma pieņemšanā un komerciālajā uzpirkšanā, tas ir, darbībām, kas izpaužas kā labuma devēja uzteiktā neatļauta labuma solījuma vai piedāvājuma nodošana labuma saņēmējam labuma solītāja vai piedāvātāja uzdevumā, labuma nodošana no tā devējaņēmējam vai šo personu savešana, -

(2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti, -”

4.3. papildinot Krimināllikumu ar 326³.pantu par labuma devēja atbildību, kas jau piedāvāts iepriekš, līdzīgi risināms jautājums arī par starpnieka atbildību, ar kura palīdzību labums tiek nodots valsts vai pašvaldības darbiniekam, kurš nav valsts amatpersona, vai valsts institūcijas pilnvarotai tādai pašai personai, un par šo personu savešanu.

4.4. Lai novērstu kļūdas praksē, nodalot kukuļa piesavināšanos un krāpšanu, KL 321.pantā paredzētā nodarījuma sastāvs būtu precizējams, ietverot norādi uz krāpšanas elementu un uzsakot to šādā redakcijā:

*“(1) Par kukuļa piesavināšanos, ko persona saņēmusi nodošanai **vai it kā nodošanai valsts amatpersonai**, vai ko tā pieņēmusi, uzdodoties par valsts amatpersonu, -*

*(2) Par kukuļa piesavināšanos, ko persona saņēmusi nodošanai **vai it kā nodošanai citai valsts amatpersonai**, vai ko tā pieņēmusi, uzdodoties par citu valsts amatpersonu, -“.*

5. Par kukuļošanā iesaistīto personu atbrīvošanu no kriminālatbildības.

Patlaban KL 324.pantā paredzēts atbrīvot no kriminālatbildības tikai tādas personas, kuras iesaistītas kukuļošanā valsts institūciju dienestā, proti, kukuļdevēju, ja kukulis šai personai izspiests vai ja pēc kukuļa došanas persona labprātīgi paziņo par notikušo. Labprātīga paziņošana par notikušo ir nosacījums arī personas, kura kukuli piedāvājusi, kukuļošanas starpnieka un abalstītāja atbrīvošanai no kriminālatbildības.

Ņemot vērā, ka iespējas atbrīvot no kriminālatbildības atsevišķas kukuļošanā iesaistītās personas mērķis ir kukuļošanas ierobežošana, tādi paši atbrīvošans nosacījumi būtu paredzami arī attiecībā uz mantiskā labuma devējiem un starpniekiem privātajā sektorā.

II. PAR TIESU PRAKSES PROBLĒMĀM

1. Tiesu nolēmumu analīze ļauj secināt, ka vēl arvien praksē nav vienveidīgas izpratnes par atsevišķiem kukuļošanas kvalifikācijas jautājumiem, kas varētu tikt

izskaidrots arī ar teorētisko nostādņu un judikatūras nepilnīgu pārzināšanu, kur rodamas atbildes uz šiem jautājumiem, tāpēc nepieciešams tās akcentēt vēlreiz.

2. KL 323.pantā paredzēto kukuļdošanu veido divas alternatīvas darbības - kukuļa piedāvājums valsts amatpersonai un kukuļa priekšmeta nodošana tai, un kukuļošanu veidojošo noziegumu pabeigšanas moments lielā mērā ir atkarīgs no tā, kādā veidā kukuļdošana izpaudusies.

2.1. Ja kukuļdošana objektīvi izpaudusies kā kukuļa piedāvājums, un valsts amatpersona šādu piedāvājumu ir pieņēmusi, kukuļdošana un kukuļņemšana atzīstama par pabeigtu noziegumu. Savukārt, ja kukuļdošanas objektīvo pusi veido kukuļa priekšmeta nodošana valsts amatpersonai, kukuļņemšana un kukuļdošana atzīstama par pabeigtu ar brīdi, kad kukuļa adresāts ir pieņēmis kaut vai kukuļa daļu.

2.2. Tā kā kukuļa nodošana un pieņemšana var tikt izdarīta ne tikai personiski, bet arī ar starpnieku, tāpat risināms jautājums arī par starpniecības kukuļošanā pabeigšanas brīdi, ja starpniecība kukuļošanā izpaudusies kā kukuļa nodošana no kukuļdevēja kukuļņēmējam. Ja starpniecību kukuļošanā veido kukuļdevēja un kukuļņēmēja savešana, nodarījums uzskatāms par pabeigtu ar šo darbību izdarīšanas brīdi neatkarīgi no tā, vai kukuļošanas akts ir noticis.

2.3. Kukuļņemšanas mēģinājums būs gadījumā, ja konstatēts valsts amatpersonas nodoms prettiesiski saņemt kādu labumu un uz to vērstas konkrētas darbības, kas nav izdarīts līdz galam no personas gribas neatkarīgu iemeslu dēļ.

2.4. Ja bijis paredzēts kukulis lielā apmērā, kas pilnībā nav saņemts no kukuļdevēja, kukuļņēmēja vai starpnieka gribas neatkarīgu iemeslu dēļ, valsts amatpersonas nodarījums kvalificējams kā kukuļņemšanas mēģinājums lielā apmērā.

3. Lai valsts amatpersonas, kas vainojama kukuļņemšanā, darbības vienlaikus kvalificētu arī saskaņā ar KL 317., 318. vai 319.pantu, jābūt konstatētam, ka tā par kukuli veikusi nelikumīgas darbības kukuļdevēja, kukuļa piedāvātāja vai citas personas interesēs, kas vērtējamās kā varas pilnvaru pārsniegšana vai dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, vai arī pieļāvusi bezdarbību. Tāpat arī nepieciešams

konstatēt, ka šāda rīcība radījusi būtisku kaitējumu valsts varai, pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm.

4. Starpniecības kukuļošanā objektīvās izpausmes ir strikti noteiktas likumā. Ja persona bez kukuļa nodošanas no kukuļdevēja kukuļņēmējam vai šo personu savešanas izdara vēl citas darbības, kas izpaužas kā uzskūdišana dot vai pieņemt kukuli, kukuļošanas organizēšana vai atbalstīšana, nodarījums kvalificējams kā līdzdalība kukuļošanā saskaņā ar KL 20.panta attiecīgo daļu un vēl 320. vai 323.pantu atkarībā no tā, vai persona līdzdarbojusies kukuļdevēja vai kukuļņēmēja interesēs. Tāds nodarījums papildus kā starpniecība kukuļošanā nav jākvalificē.

5. Kukuļa piesavināšanās ir viens no svešas mantas iegūšanas veidiem, kas tiek izdarīts ar viltu vai ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos, tādējādi pēc savām pazīmēm līdzinoties KL 177.pantā paredzētajai krāpšanai, kas atzīstama par vispārējo normu. Ievērojot krimināltiesību normu konkurences noteikumus, priekšroka tiek dota speciālajai normai, tas ir, KL 321.pantam.

5.1. Kukuļa piesavināšanās veidosies gan tad, kad kukuļa tālāka nodošana valsts amatpersonai bija reāli paredzēta, gan arī tad, kad kukuļdevējs par šo faktu ir ticis maldināts.

5.2. Kukuļa piesavināšanās, ko valsts amatpersona pieņēmusi, uzdodoties par citu valsts amatpersonu, izpaužas kā savas identitātes un statusa slēpšana. Ja valsts amatpersona, mudinot dot kukuli, maldina par savu kompetenci un pilnvarām, nodarījums kvalificējams kā kukuļņemšana.

6. KL 317. un 318.pantā ietvertie noziegumi atšķiras ar to, ka pirmajā gadījumā valsts amatpersona tīši, acīmredzami pārsniedz amatpersonai ar likumu vai uzlikto pienākumu piešķirto tiesību un pilnvaru robežas, savukārt, otrajā – valsts amatpersona veic darbības, kas tieši izriet no tās kompetences, taču rīkojas ļaunprātīgi, pretrunā ar tās uzdevumiem un dienesta interesēm.

6.1. KL 317. un 318.pantā paredzētie nodarījumi ir kriminālsodāmi, ja to rezultātā ir radīts būtisks kaitējums valsts varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu

aizsargātām personas tiesībām un interesēm, kura pamatkritēriji ir noteikti 1998.gada 15.oktobra likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 23.pantā. Apsūdzībā konkrēti jānoformulē un jāmotivē, kādām interesēm kaitējums ir nodarīts un kāpēc tas atzīstams par būtisku.

6.2. Lai personai inkriminētu KL 317. un 318.panta otrajā daļā paredzēto kvalificējošo pazīmi “smagas sekas”, ir jākonstatē kāds no likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 24.pantā norādītajiem kritērijiem. Būtisku kaitējumu un smagas sekas nevar pamatot ar vienu un to pašu kritēriju “mantiskais zaudējums lielā apmērā”, jo tas pirmām kārtām norāda uz šajos pantos ietverto noziegumu pamatsastāva obligāto pazīmi “būtisks kaitējums”.

7. Soda noteikšanas prakses analīze ļauj secināt, ka ne vienmēr tiek ievēroti KL 35.pantā definētais soda mērķis un 46.pantā norādītie soda noteikšanas vispārīgie principi. Tāpat arī konstatēta KL 49.pantā ietverto vieglāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods un Kl 55.pantā paredzēto nosacītas notiesāšanas noteikumu neievērošana. Uz šāda veida pārkāpumiem jau vairākkārt ir norādīts judikatūrā un Latvijas Republikas Augstākās tiesas veiktajos prakses apkopojumos, un tie būtu novēršami, vadoties no likuma priekšrakstiem.

8. Lai novērstu nepieciešamību veidot ideālo kopību KL 317. un 318.pantā paredzēto noziegumu izdarīšanas gadījumā, ja tas saistīts ar smagu miesas bojājumu nodarīšanu, jo tādas sekas likumdevējs šajās Krimināllikuma normās jau ir ietvēris, nepieciešams sabalansēt KL 317. un 318.panta otrajā daļā un KL 125.pantā paredzētās sankcijas.

IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS

LITERATŪRA

1. Angļu – latviešu vārdnīca. Rīga: Jāņa Sēta, 1997.
2. Angļu – latviešu vārdnīca. Rīga: Liesma, 1966.
3. Balodis-Bolužs J. Kukuļošanas krimināltiesiskie aspekti. Maģistra darbs. LU Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedra, 2007.
4. Baumanē - Škerberga E. Kukulis. Tas parasti ienāk bez klauvēšanas. Jurista Vārds, 1999. 16.septembris, 33.nr., 23.septembris, 34.nr.
5. Judins A. Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2006.
6. Judins A. Par Krimināllikuma un konvenciju saikni. Jurista Vārds, 2001. 10.aprīlis.
7. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998.
8. Korupcija. “Lobēšanas tiesiskās reglamentācijas nepieciešamība Latvijā.” <http://www.knab.gov.lv/uploads/words/projekti/korupcijalobesana.doc>.
9. Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programma 2004-2008.gadam (Informatīvā daļa). Apstiprināta ar LR Ministru kabineta 2004.gada 4.augusta rīkojumu Nr.547. <http://ppd.mk.gov.lv/ui/DocumentContent.aspx?ID=3240>.
10. Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmas 2004-2008.gadam īstenošana: LR Ministru kabineta 2007.gada 24.janvāra Informatīvais ziņojums. <http://ppd.mk.gov.lv/ui/DocumentContent.aspx?ID=5116>.
11. Krastiņa A. Korupcijas subjekta krimināltiesiskais aspekts. Jurista Vārds, 2004. 17.augusts, 31.nr., 24.augusts, 32.nr.
12. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000.
13. Krastiņš U. Par vērtējuma kritērijiem krimināltiesību normās. Jurista Vārds, 2002, 29.janvāris, 2.nr.
14. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā un Sevišķā daļa. Papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001.
15. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: firma “AFS”, 2007.
16. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
17. Ķipēna K. Vai korupcija Latvijā mainās un attīstās. Jurista Vārds, 2003. 18.februāris, 7.nr., 25.februāris, 8.nr.
18. Latviešu konversācijas vārdnīca. X sējums. Rīga: A. Gulbja apgādā, 1927-1928.
19. Latviešu literārās valodas vārdnīca. 4.sējums. Rīga: Zinātne, 1989.
20. Latviešu literārās valodas vārdnīca. 6².sējums. Rīga: Zinātne, 1989.
21. Latviešu literārās valodas vārdnīca. 7¹.sējums. Rīga: Zinātne, 1989.

22. Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982.
23. Liholaja V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Spānijas kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002.
24. Liholaja V. Starptautiskās krimināltiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003.
25. Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003.
26. Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.
27. Liholaja V. Par korumpētas amatpersonas atbildību un Krimināllikumu. Latvijas Vēstnesis. Jurista Vārds, 2001. 20.februāris, 197.nr., 27.februāris, 198.nr.
28. Liholaja V. Koruptīvie noziedzīgie nodarījumi: to definīcija, izpratne un sastāvs. Jurista Vārds, 2001. 15.maijs.
29. Liholaja V. Amatpersonu atbildība Latvijā un ārvalstīs: tās regulējums starptautiskajos līgumos, nacionālajos likumdošanas aktos un nepieciešamās izmaiņas Latvijas Republikas nacionālajos aktos. Starptautiskās konferences “Tiesību transformācijas problēmas sakarā ar integrāciju Eiropas Savienībā”. Rīga: [b.i.], 2002.
30. Liholaja V. Kāda ir sodu politika Latvijā. Jurista Vārds, 2004. 26.oktobris, 2.novembris.
31. Liholaja V. Cilvēku tirdzniecības noziegumi: būtība un tiesu prakse. Jurista Vārds, 2006. 28.marts, 13.nr., 4.aprīlis, 14.nr.
32. Liholaja V. Kukuļošanas kvalifikācija un sods: daži problēmjautājumi. Jurista Vārds, 2007. 4.augusts, 32.nr.
33. Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003.
34. Mežulis D. Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2006.
35. Pauls Mincs. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V. Liholajas komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005.
36. Pundurs A. Par provokācijas iespējām kukuļošanas lietās. Jurista Vārds, 2006. 24.janvāris, 4.nr.
37. Tiesu administrācijas Tiesu darba organizācijas departamenta tiesu statistikas nodaļas pārskats (nepublicēts).
38. Vilks A., Ķipēna K. Korupcija. Rīga: Lietišķās informācijas dienests, 2000.
39. Green P. Stuart. What's Wrong with Bribery/ Duff R.A., Green S.P. Defining Crimes. Essays on the Special Part of the Criminal Law. First edition. Oxford University Press, 2005.
40. The Oxford English reference Dictionary. Second edition. New York. Oxford University Press, 1996.
41. Волженкин Б.В. Коррупция: Серия «Современные стандарты в уголовном праве и уголовном процессе». Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 1998.

42.Звечаровский И.Э., Лысенко О.В. Незаконное вознаграждение: уголовно-правовые аспекты. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.

43.Иногамова-Хегай Л.В. Конкуренция уголовно-правовых норм при квалификации преступлений. Москва: Инфра-М, 2002.

44. Колонтаевская И.Ф. Англо-русский криминально-юридический словарь. Москва: «ЭЛМОС», 2000.

45.Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва, 1996.

46. Шнитенко А.В. Ответственность за преступления против интересов государственной службы и интересов службы в коммерческих и иных организациях. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2006.

NORMATĪVIE AKTI

1. Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību. Latvijas Vēstnesis, 2001. 6.jūnijs, 87.nr.

2. Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija. Latvijas Vēstnesis, 2000. 20.decembris, 460/464.nr.

3. Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, 199/200.nr.

4. Krimināllikums. par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

5. Kriminālprocesa likums. 3.izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

6. Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14.novembris, 164.nr.

7. Sodlu likums. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1933, 7.burtnīca.

8. Sodlu likums. Rīga; Valsts tipogrāfija, 1936.

9. Sodlu likumi. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1925.

10. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodekss. Rīga: Avots, 1984.

11. KPFSR kriminālkodekss. Maskava: PSRS Tautas izglītības komisariāta Juridiskā izdevniecība, 1944.

12. Austrijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

13. Lietuvas Republikas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.

14. Sodlu kodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.

15. Šveices kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

16. Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
17. Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, 331/332.nr.
18. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 9.maijs, 69.nr.
19. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2006. 8.marts, 39.nr.
20. Par Konvenciju par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz līguma par Eiropas Savienību K.3.panta 2.punkta c apakšpunktu: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2004. 1.maijs, 69.nr.
21. Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā: LR Augstākās Padomes lēmums. Ziņotājs, 1991, 35/36.nr.
22. Par policiju: LR likums. Ziņotājs, 1992., 37.nr.
23. Korupcijas novēršanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. 11.oktobris, 156.nr.
24. Valsts civildienesta likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000. 22.septembris, 331/332.nr.
25. Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 21.jūnijs, 94.nr.
26. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 30.aprīlis, 65.nr.
27. Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 9.maijs, 69.nr.
28. Kritēriji miesas bojājumu smaguma pakāpes noteikšanai, veicot medicīnisko ekspertīzi. Likuma "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību" 3.pielikums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 13.novembris, 165.nr.
29. Itālijas Codice penale. Pēc Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003.
30. Уголовный кодекс Бельгии. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004.
31. Уголовный кодекс Голландии. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
32. Уголовный кодекс Дании. Москва: [б.и.], 2002.
33. Уголовный кодекс Польши. Минск: Тесей, 1998.
34. Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: Проспект, 2006.
35. Уголовный кодекс Франции. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
36. Уголовный кодекс Швеции. Москва: [б.и.], 2000.

TIESU PRAKSE

1. Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100.pantam: Latvijas Republikas Satvermes tiesas 2003.gada 29.oktobra spriedums. Latvijas Vēstnesis, 2003. 30.oktobris, 152.nr.
2. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā Nr.SKK-222, 1998.gads.
3. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2001.gada 15.maija lēmums lietā Nr.SKK-150.
4. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2004.gada 10.februāra lēmums lietā Nr.SKK-55.
5. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2004.gada 10.augusta lēmums lietā Nr.SKK-462/01.
6. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2005.gada 4.septembra lēmums lietā Nr.SKK-465.
7. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2005.gada 22.septembra lēmums lietā Nr.SKK-01-489/01.
8. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 17.marta lēmums lietā Nr.SKK01-0162.
9. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 31.marta lēmums lietā Nr.SKK-179.
10. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 27.aprīļa lēmums lietā Nr.SKK01-0255.
11. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 9.maija lēmums lietā Nr.SKK01-288.
12. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 2.jūnija lēmums lietā Nr.SKK01-348.
13. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 14.jūlija lēmums lietā Nr.SKK01-437.
14. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 23.oktobra lēmums lietā Nr.SKK615.
15. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 9.janvāra lēmums lietā Nr.SKK-8.
16. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 18.janvāra lēmums lietā Nr.SKK-35.
17. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 19.janvāra lēmums lietā Nr.SKK28.
18. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 31.janvāra lēmums lietā Nr.SKK0003.
19. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 19.februāra lēmums lietā Nr.SKK-1.

20. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 19.februāra lēmums lietā Nr.SKK01-0036.
21. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 1.marta lēmums lietā Nr.SKK-0107.
22. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 30.marta lēmums lietā Nr.SKK01-167.
23. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 25.apriļa lēmums lietā Nr.SKK-164.
24. LR Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2005.gada 10.maija lēmums lietā NR.PAK-164.
25. LR Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2006.gada 6.septembra spriedums lietā Nr.PAK-181.
26. LR Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2007.gada 8.februāra spriedums lietā Nr.PAK-72.
27. Kurzemes apgabaltiesas krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 11.septembra spriedums lietā Nr.KA02-0161.
28. Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 20.septembra lēmums lietā Nr.KA0352.
29. Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 13.oktobra lēmums lietā Nr.KA03-145.
30. Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 25.maija spriedums lietā Nr.KA03-66.
31. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 19.janvāra spriedums lietā Nr.KA04-0229.
32. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 1.februāra spriedums lietā Nr.KA04-0195.
33. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 22.marta spriedums lietā Nr.KA04-233.
34. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 9.maija lēmums lietā Nr.KA04-156.
35. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 30.maija lēmums lietā Nr.KA04-0656.
36. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 12.jūnija spriedums lietā Nr.KA04-453.
37. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 14.oktobra spriedums lietā Nr.KA04-444.
38. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 31.oktobra spriedums lietā KA04-270.
39. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 11.decembra spriedums lietā Nr.KA04-0889.
40. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 14.decembra spriedums lietā Nr.KA04-0746.

41. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 19.decembra lēmums lietā Nr.KA04-1071.
42. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 26.februāra spriedums lietā Nr.KA04-156.
43. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 27.februāra lēmums lietā Nr.KA04-0085.
44. Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2003.gada 13.marta lēmums lietā Nr.KA06-29.
45. Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 25.septembra lēmums lietā Nr.KA06-63.
46. Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 23.oktobra lēmums lietā Nr.KA06-124.
47. Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 26.aprīļa spriedums lietā Nr,K03-20.
48. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2004.gada 18.oktobra spriedums lietā Nr,K04-229.
- 49.Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2005.gada 14.marta spriedums lietā Nr.K04-0138.
50. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 21.jūnija spriedums lietā Nr.K04-0193.
- 51.Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 6.decembra spriedums lietā Nr.K04-309.
- 52.Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 11.decembra spriedums lietā Nr.K04-369.
53. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 8.maija lēmums lietā Nr.K04-77.
- 54.Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2005.gada 17.septembra lēmums lietā Nr.K-27-69.
55. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2005.gada 13.oktobra spriedums lietā K29-443.
56. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2003.gada 18.februāra spriedums lietā Nr.K30-56.
57. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2006.gada 2.jūnija lēmums lietā Nr.K30-87.
- 58.Aizkraukles rajona tiesas 2002.gada 19.novembra spriedums lietā Nr.K07-227.
59. Tiesu prakse krimināllietās par kukuļošanu. Jurista Vārds, 2002. 17.decembris, 25.nr.
61. Par tiesu praksi kukuļošanas lietās: LR Augstākās tiesas plēnuma 1993.gada 21.jūnija lēmums Nr.7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: [b.i.], 2002.

62. Likuma piemērošana krimināllietās par svešas mantas nolaupīšanu: LR Augstākās tiesas plēnuma 2001.gada 14.decembra lēmums Nr.3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: [b.i.], 2002.

63. Liholaja V. Komentāri par Latvijas tiesu praksi krimināllietās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

64. Liholaja V. Komentāri par Latvijas tiesu praksi krimināllietās. 2.grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.